

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta
Historický ústav

Majitelé domů na jindřichohradeckém náměstí v raném novověku (1500-1700)

autor: Martin Talián

vedoucí práce: PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

České Budějovice 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Majitelé domů na jindřichohradeckém náměstí v raném novověku zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

.....

Vedoucímu diplomové práce PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph.D., děkuji za odborné vedení práce a velmi cenné metodické rady, za pomoc při vyhledávání archivního materiálu pracovníkům OA v Jindřichově Hradci a PhDr. Štěpánce Běhalové Ph.D., z Muzea Jindřichohradecka v Jindřichově Hradci, která mi zároveň nezištně poskytla celou řadu informací a obrazových příloh o náměstí a majitelích domů.

Obsah

Úvod.....	5
I. Raně středověký vývoj náměstí ve světle archeologického výzkumu.....	14
II. Náměstí v období raného novověku	
1. Gotické domy, loubí a kašny.....	17
2. Kamenný pranýř.....	24
3. Radnice.....	26
4. Náhrobní kameny.....	29
III. Měšťanský dům	
1. Struktura měšťanského domu.....	30
2. Architektura měšťanských domů.....	33
3. Sklepy.....	36
4. Přízemní síň.....	36
5. Přední a zadní trakt.....	37
6. Interiér.....	38
7. Ceny domů a jejich označení	41
IV. Historická topografie náměstí pro období 16. a 17. století.....	43
V. Závěr.....	105
VI. Seznam pramenů a literatury.....	109
VII. Seznam obrazových příloh.....	115

Úvod

Tématem mé diplomové práce se stala držba domů na jindřichohradeckém náměstí v 16. a 17. století. Hlavní metodou při zpracování tohoto tématu mi byla historická topografie, kterou jsem provedl rekonstrukci majetkové držby jednotlivých nemovitostí pro sledované období. Z dalších otázek, které mne zajímaly, to bylo z jakých skupin obyvatel se rekrutovali majitelé domů na náměstí. Dále to bylo stanovení vztahu mezi profesní skladbou městské komunity na náměstí a úrovní společenského postavení jednotlivých majitelů domů a jejich měšťanského prostředí. Dále jsem upřel svou pozornost také na vývoj podoby centrálního městského prostranství (dláždění, loubí, kašny, pranýř, radnice, slohová proměna domů, městská lázeň atd.). Stranou pozornosti mi nezůstal ani všední a sváteční život, který se na náměstí odehrával.

Celkový obraz o raně novověkém období majitelů domů jsem získal studiem literatury a odborných studií Václava Bůžka,¹ Richarda von Dülmena,² Josefa Petráně,³ Františka Hoffmanna⁴ atd. Z použité literatury, dotýkající se zkoumaného prostředí, nelze opomenout starší, ale faktograficky a komplexností pohledu dosud nepřekonanou práci Františka Teplého⁵ o dějinách Jindřichova Hradce a ještě starší práci Josefa Ortha⁶ z konce 19. století, Františka Tischera,⁷ Josefa Nováka,⁸ Jana Muka st.⁹ a Jana Muka ml.¹⁰ Dále bych připomenul dílo Zikmunda Wintra,¹¹ které si přes zastaralost metodických východisek udržuje životaschopnost díky nevyčerpatelné zásobě cenných faktografických údajů a barvitostí podání. Z novějších prací si pozornost zasluhují práce Václava

¹ Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ– Jana STEJSKALOVÁ, *Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách (Prameny, metody, stratifikace)*, JSH 59, 1990, s. 65-80; TÍTIŽ, *Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu)*, JSH 59, 1990, s. 113-127; Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ, *Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech*, JSH 63, 1994, s. 23-43.

² Richard Van DÜLMEN, *Kultura a každodennost života v raném novověku I*, Praha 1999.

³ Josef PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury I/2*, Praha 1985.

⁴ František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992.

⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce, I/1-4, II-1-3*, Jindřichův Hradec 1927-1935; TÝŽ, *Domy města Jindř. Hradce*, Jindřichův Hradec 1918; TÝŽ, *Dva starší hospodáři čeští (Štěpán Vratislav, † 1587, Jiřík, bratr jeho, † 1603)*, Olomouc 1916; TÝŽ, *Slavatovské palatiny*, ČČH 30, 1924, s. 474-476.

⁶ Josef ORTH, *Nástin kulturně-historického obrazu Jindřichova Hradce od konce 15. století až k povstání stavovskému (1618)*, Jindřichův Hradec 1879; TÝŽ, *Jindřichohradečtí měšťané 1623-1727 do svazu městského přijati*, Jindřichův Hradec 1884, s. 5-36.

⁷ František TISCHER, *Po stopách jindřichohradeckých rodin šlechtických a erbovních*, ČSPS 32, 1924, s. 121-129; TÝŽ, *Purkrabí, hejtmáni a vrchní na Hradci*, Ohlas od Nežárky 1897, č. 4-31.

⁸ Josef NOVÁK, *Soupis památek uměleckých a historických v politickém okrese Jindřichův Hradec*, Praha 1901; TÝŽ, *Náhrobní kameny jindřichohradecké*, Jindřichův Hradec 1904, (nestránkováno).

⁹ Jan MUK (st.), *Z historie některých hradeckých domů*, Jindřichův Hradec 1975, s. 6-23.

¹⁰ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec – stavebně historický průzkum města*, Praha 1978, (nestránkováno).

¹¹ Zikmund WINTER, *Zlatá doba českých měst*, Praha 1991; TÝŽ, *Z rodiny a domácnosti staročeské. Ze života XVI. století II*, Praha 1912.

Bůžka,¹² Josefa Hrdličky,¹³ Anny Kubíkové¹⁴ atd. Dále to jsou články a studie, které uvádím v seznamu literatury, které se vážou ke stejným jménům. Ostatní použité prameny a literaturu včetně výtčených autorů uvádím v seznamu pramenů a literatury.

Vývoj českých a moravských měst v raném novověku se v české historiografii 19. a první poloviny 20. století těšil poměrně velkému zájmu, ale spíše na úrovni základního výzkumu, který v té době přinesl desítky kvalitních městských monografií, v řadě případů dosud nepřekonaných. Silně se uplatňovaly zřetele právně historické, vycházelo se především z počátků měst a byl akcentován právní akt jejich založení.¹⁵ Shromážděná faktografická data se podařilo zobecnit a přispět tak k vytvoření významné syntézy, zabývající se dějinami českých měst v raném novověku až Zikmundu Wintrovi.¹⁶ Jeho dílo zůstává stále v celkové šíři nepřekonáno, ale jeho práce se zabývala více faktografickým popisem než snahou postihnout příčiny a podstatu popisovaných věcí a v tomto je jeho práce dnes zcela jistě překonána. Winter shromáždil a zveřejnil i rozsáhlý pramenný materiál, z něhož lze dodnes těžit. V řadě případů totiž některé pramenné materiály už neexistují.¹⁷

Po první světové válce se začínala prosazovat širší hlediska hospodářská a vývojová, reprezentovaná především historikem Bedřichem Mendlem.¹⁸ Po 2. světové válce s nástupem marxistické historiografie došlo k novému oživení hlubšího zájmu o dějiny měst v období raného novověku, ale v souvislosti s orientací základního vědeckého výzkumu na ekonomickou stránku dějinného procesu. Tak vznikly průkopnické práce, zabývající se například otázkami politického vývoje městského stavu, struktury městského obyvatelstva, rozvoje obchodu a řemeslné výroby, vztahu mezi městy a venkovem.¹⁹ Některé aspekty vývoje raně novověkých měst se staly trvale

¹² Václav BŮŽEK - Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

¹³ Josef HRDLIČKA, *Hmotná kultura měšťanských domácností v renesanční Telči*, Vlastivědný sborník Vysočiny – oddíl věd společenských 12, 2000, s. 35-54.

¹⁴ Alena KUBÍKOVÁ, *Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654 (náměstí Svornosti – severní, východní a jižní strana)*, JSH 71, 2002, s. 185-204; TÁŽ, *Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654 (náměstí Svornosti – západní strana, Panská ulice, Radniční ulice, Dlouhá ulice – jižní strana)*, JSH 72, 2003, s. 108-128; TÁŽ, *Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654 (Soukenická ulice, Široká ulice – východní strana, Na louži)*, JSH 73, 2004, s. 195-214; TÁŽ, *Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654 (Kájovská ulice, Široká ulice – západní strana, Na ostrově)*, JSH 74, 2005, s. 271-298.

¹⁵ František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 9.

¹⁶ Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst I-II*, Praha 1890-1892.

¹⁷ Josef BLÜML, *Zikmund Winter a česká kulturní historie*, České Budějovice 1991 (=Opera historica 1), s. 179-197.

¹⁸ Bedřich MENDEL, *Hospodářské a sociální poměry v městech pražských v letech 1378-1434*, ČČH 22, 1916, s. 50-139; TÝŽ, *Počátky našich cechů*, ČČH 33, 1927, s. 307-346.

¹⁹ František KAVKA, *Třídní struktura Českých Budějovic v první polovině 16. století*, Sborník historický 4, 1956, s. 110-188; TÝŽ, *Majetková, sociální a třídní struktura českých měst v 1. polovině 16. století ve světle knih a rejstříků městské dávky*, SH 6, 1959, s. 253-294; Josef JANÁČEK, *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*, Praha 1955; TÝŽ, *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, Praha 1963; Alois MÍKA, *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*, Praha 1960.

frekventovanými tématy základního výzkumu, jehož výsledky shrnul na sklonku sedmdesátých let Josef Janáček.²⁰

Problematika českých a moravských měst raného novověku zůstala v zorném úhlu domácí historiografie i v průběhu devadesátých let, ať už v rámci zpracování dílčích městských monografií nebo některých vymezených problémů.²¹ Již jsem jmenoval práce Václava Bůžka, Petra Vorla, Františka Hoffmanna, Josefa Hrdličky, Anny Kubíkové a Josefa Petráně atd.

Růst městské zástavby a osudy jednotlivých objektů lze sledovat s pomocí různých písemných pramenů. Jedním z nejvýznamnějších pramenů umožňující rekonstrukci městské topografie je městská kniha, berní soupisy a urbář. Ty umožňují i studium sociálně-ekonomické struktury náměstí, evidenci vlastníků jednotlivých nemovitostí, ale i práv a břemen vyplývajících z držby domu. Pramenným podkladem k bádání se mi stal jednak Státní okresní archiv (fond Archiv města Jindřichův Hradec, knihy kupů a prodejů, trhové smlouvy, testamenty, berní revizitace, listiny a privilegia). Hlavním pramenným podkladem mi byly městské knihy kupů a prodejů. Celkem to bylo šest knih v rozmezí let 1485–1753, z nichž první čtyři byli české a v posledních dvou se vyskytovaly zápisy české a německé.²² V jindřichohradeckém pracovišti Státního oblastního archivu Třeboň to byl fond Velkostatek Jindřichův Hradec, urbáře a katastry. Z nich jsem se snažil zjistit počet domů, vzhled domů, majetek obyvatel, jejich živnost a odvody.

Pokus o historickou topografii Jindřichova Hradce učinil v roce 1918 místní historik František Teplý.²³ V této drobné publikaci Teplý vycházel z městských knih, z kterých jsem vycházel i já a jsou uvedeny v seznamu literatury. Jeho městská topografie je zaměřena pro období od konce 15. století do roku 1750. Autor se zabýval těmito částmi města: panským pivovarem, domy na náměstí, částí Panské ulice a částí domů ležících u Dobrovského náměstí. Je to první taková to práce o Jindřichově Hradci a jeho domech, která mi určitě pomohla snáze se orientovat v městských knihách. V některých pasážích

²⁰ Josef JANÁČEK, *Města v českých zemích v 16. století*, Historická demografie 4, 1979, s. 165-203.

²¹ Jaroslav PÁNEK (red.), *Česká města v 16. – 18. století* (Sborník příspěvků z konference v Pardubicích), Opera institutí historici Pragrae, miscelanea C – 5, Praha 1991; Jiří PEŠEK, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993; Eva SEMOTÁNOVÁ, *K historické geografii raně novověkých měst – problémy a východiska*, ČČH 91, 1993, s. 286-297; Michaela KOKOJANOVÁ (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. – 18. století)*, Prostějov 1997; Pavel KRÁL, *Pohřební slavnosti jako prostředek a místo komunikace raně novověké společnosti*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (=Opera historica 8), s. 315-332; Marie MACKOVÁ (ed.), *Poddanská města v systému patrimoniální správy*, Ústí nad Orlicí 1996; Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989; Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 536-600; Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, *Měšťanské domácnosti*, s. 113-127; Václav BŮŽEK, *Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (Domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách, České Budějovice 1994* (=Opera historica 3), s. 287-314; TÝŽ, *Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době*, České Budějovice 1991 (=Opera historica 1), s. 43-73; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory*; Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL, *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (=Opera historica 7), s. 136-159.

²² SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, 155, 156, 159, 160, 161 (městské knihy).

²³ František TEPLÝ, *Domy*.

se vyskytují nepravdy a omyly, informace vytržené z kontextu z jiné literatury a vlastních úvah, které nemají oporu v archivních pramenech. Jen namátkou František Teplý nesprávně postupoval v číslech popisných jednotlivých domů, ale na toto a vše ostatní upozorním v této studii. Chybí mi tu celkové zhodnocení dosažených výsledků, odkazy na prameny a literaturu v případech, kdy něco tvrdí, ale samotný zápis v městské knize tomu nenapovídá.

Další práci, která se týká vnitřního města Jindřichova Hradce je *Historie některých hradeckých domů* od Jana Muka staršího.²⁴ Určitě bych tuto práci nenazval topografií, ale stojí za pozornost, jelikož už zde se Jan Muk st. snažil opravit některé chyby a omyly práce předešlé Františka Teplého. Autor se tu zabýval historií vnitřního města spíše populárně bez odkazů na prameny z kterých čerpal. Zabýval se tu hradem, pivovarem, náměstím s domy, ulicí Panskou, Jarošovskou, Svatojánskou, Růžovou atd. Jsou to v podstatě jen útržky historie k jednotlivým domům.

Z dalších novějších historických topografií, které se vyskytují, bych jmenoval městskou topografií Jičína od Jaroslava Mencla.²⁵ Autor se zabýval historií domů vnitřní části Jičína i jeho předměstí. Časové rozmezí je tu dáno od 16. století do roku 1940. Na náměstí Jičína to bylo 27 domů, kterými se autor zabýval. Z konkrétních čtvrtí jsou to náměstí a jednotlivé ulice: Holínské a Valdické předměstí, Komenského náměstí atd. Jsou to suché a velmi stručné zápisy nákupů a prodejů domů. Pramenným podkladem se Menclovy staly městské knihy prodejů a koupí, rychtářské knihy, urbáře, svatební smlouvy a kniha kšaftů.

Dále je to městská topografie Českého Krumlova od Anny Kubíkové.²⁶ Tuto práci považuji asi za nejlepší městskou topografií z dosud prostudovaných. Studie vychází po jednotlivých částech a zatím vyšla čtyřikrát v časopise Jihočeský sborník historický. V první části je zachyceno náměstí Svornosti – severní, východní a jižní strana. V druhé části náměstí Svornosti západní strana, Panská ulice, Radniční ulice, Dlouhá ulice jižní strana. Ve třetí části je to Soukenická ulice, Široká ulice východní strana a Na Louži. Zatím poslední část zahrnuje ulici Kájovskou, Širokou ulici západní strana a Na Ostrově. Autorka se v této městské topografie snaží přiblížit historii jednotlivých domů a osudy jejich obyvatel v historickém jádru Českého Krumlova. Nejstarší informaci o počtu českokrumlovských domů poskytuje urbář rožmberského dominia z přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 14. století. Podle jeho svědectví bylo tenkrát ve vnitřním městě 96 měšťanských domů. Autorka sleduje růst městské zástavby a osudy jednotlivých objektů s pomocí různých

²⁴ Jan MUK (st.), *Z historie*.

²⁵ Jaroslav MENCL, *Historická topografie města Jičína*, Jičín 1948.

²⁶ Anna KUBÍKOVÁ, *Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654*, JSH 71, 2002, s. 185-204; TÁŽ, *Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654 (náměstí Svornosti – západní strana, Panská ulice, Radniční ulice, Dlouhá ulice – jižní strana)*, JSH 72, 2003, s. 108-128; TÁŽ, *Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654 (Soukenická ulice, Široká ulice – východní strana, Na louži)*, JSH 73, 2004, s. 195-214; TÁŽ, *Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654 (Kájovská ulice, Široká ulice – západní strana, Na ostrově)*, JSH 74, 2005, s. 271-298.

písemných pramenů. První dokument umožňující nahlédnout do historie domů pochází z roku 1424 a také z roku 1459 a je jím rejstřík městské sbírky pro obyvatele vnitřního města. Dále jsou to městské sbírky, urbáře, urbaniální rejstříky, rejstříky hlásného, rejstříky podymného. K nejdůležitějším zdrojům poznání, z kterých autorka studie vychází, jsou městské knihy trhových smluv. Jako závěrečný časový mezník pro tuto studii byl zvolen rok 1654, ve kterém byly na Českokrumlovsku uzavřeny příznávací soupisy pro berní rulu, nejstarší soupis daňových poplatníků v Českém království, schválený v roce 1656. Posloupnost majitelů českokrumlovských domů od druhé třetiny 16. století do čtyřicátých let 19. století zachycuje rukopis prací Mikuláše Urbana z Urbanstadtu *Geschichte und Beschreibung der befreiten Berg und Schutzstadt Krummaw* ze čtyřicátých let 19. století. V něm uvedené údaje jsou přesné a spolehlivé až pro období po roce 1650. Toto byl také jeden z důvodů, proč je předkládaná práce dovedená k roku 1654.

Z dalších prací je to topografie města Českých Budějovic od Jaroslava Kubáka.²⁷ Autor z ucelené řady trhových knih dochovaných v městském archivu rozepsal všechny záznamy o prodejkách a převodech domů. Excerptce obsáhla období od roku 1540, kdy se prodeje domů a nemovitostí začaly zapisovat do zvláštních knih kontraktů, až do roku 1800, kdy se již plně vžilo označování domů čísly. Srovnáním údajů o sousedech či o poloze vůči jiným budovám autor identifikoval všechny domy ve vnitřním městě podle nového číslování. Tak se mu podařilo sestavit přehledy majitelů jednotlivých domů v průběhu více než 250 let. Kromě jejich jmen a povolání a případných příbuzenských vztahů uvádí důsledně i výši kupní nebo převodní ceny domů, někdy s poznámkou o způsobu její úhrady. Všimá si také označování domů podle domovních znamení a upozorňuje na případy slučování nebo rozdělování domovních parcel. Přehled majitelů domů není pochopitelně úplný, neboť do trhových knih byly zapisovány jen prodeje a převody domů za úhradu. Proto jsou ve sledu držitelů i dlouhé časové mezery, kdy domy měnily vlastníky z titulu dědictví. Tento problém lze odstranit pomocí závětí či pozůstalostních spisů českobudějovických měšťanů pro dané období, jak konstatuje autor předmluvy Karel Pletzer. Topografie je sestavena podle popisných čísel domů a současně podle ulic, z nichž některé na rozdíl od dnešního stavu neměly vždy vlastní pojmenování. Na náměstí se vyskytuje 46 domů. Ulice jsou označeny novým názvem, původní je připojen v závorce. Jména osob autor uvádí v té podobě, jak jsou zapsána v městských knihách. Autor se zabýval náměstím Přemysla Otakara II., ulicemi Krajinská, Hradební, U kláštera, U klášterní zahrady, Za radnicí, Židovská, U nové věže, Kněžská, Děkanská, Mikulášská, U kapucínů, Za starou radnicí atd. Součástí této obsáhlé topografie je i rozsáhlý rejstřík majitelů s odkazem na číslo domu a rok jeho koupě.

²⁷ Jaroslav KUBÁK, *Topografie města Českých Budějovic 1540-1800*, České Budějovice 1973.

Městskou topografii Telče zpracoval Josef Rampula.²⁸ Tato historická topografie byla napsána regionálním historikem Telče první poloviny 20. století, knězem Josefem Rampulou, který byl profesorem náboženství a městským archivářem. Značná část jeho obsáhlého díla skončila v rukopisech, protože poválečné politické poměry byly vzhledem k osobě autora nepříznivé pro vydání jeho prací. Tiskem vyšla až v roce 1999. Tato práce sleduje dějiny majitelů domů na telčském náměstí od roku 1531 do první poloviny 20. století. Náměstí zaujímá 74 domů. Publikace je doplněna fotografiemi ke každému domu. V roce 1530 vyhořela radnice a s ní i všechny knihy a městské listiny, kromě pergamenových listin. V roce 1531 byly proto založeny nové městské knihy, z nichž se mnohé zachovaly, a ty umožňují zjišťovat majitele domů od roku 1531. Z pramenů, z kterých autor vycházel to byla: kniha rychtářská z let (1531-1564, 1565-1577), kniha kšaftovní z let (1531-1651), kniha svatebních smluv z let (1568-1641, 1811-1852), kniha kupů a prodejů gruntů ve městě z let (1606-1730), urbáře (posledních pánů z Hradce, Zachariáše z Hradce a Slavatovské), tři gruntovní knihy města Telč, kniha testamentů z let (1713-1831), pergamenové listiny a matriky (od roku 1635-1940).

Historický místopis Prahy, který nebyl úplný zpracoval Jiří Čarek. Jak konstatuje autor, historiky pražský místopis zajímal již dávno, ale protože však šlo o práci náročnou a obsáhlou nebyla nikdy dokončena. První náznaky zpracování místopisu Prahy jsou již koncem 18 století, kdy Jaroslav Schaller v knize *Beschreibung der königlichen Haupt und Residenzstadt Prag (1794-1797)* shromáždil jednotlivé zprávy o pražských domech a objektech. První vědecký pokus o historický místopis pražských měst znamená dílo Václava Vladivoje Tomka, a to jak v *Základech starého místopisu Pražského (Praha 1866-1872)*, kde je zpracováno jenom krátké období let 1400-1437. Tak zejména v místopisných partiích *Dějepis města Prahy I-VIII*, které časově sahají do roku 1526. Na Tomkovo dílo navázal Josef Teige v *Základech starého místopisu Pražského I-III (Praha 1910-1915)*. Počátkem 20. století vyšla populární kniha Františka Rutha, *Kronika královské Prahy I-III (1903-1904)*, která se pokusila o přehledný historický místopis Prahy, řazený abecedně podle ulic. Je to sice obsáhlá práce, založená zčásti na archivních údajích, zprostředkovaných Teigem, ale přesto málo spolehlivá. Mezi oběma válkami napsal místopisnou práci Václav Líva, *Studie o Praze předbělohorské (Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy IX, 1935)*.²⁹ Práce Jiřího Čarka vycházela v několika číslech Pražského sborníku historického na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století.³⁰ Zvolené téma začal autor zpracovávat ve třicátých letech 20. století před okupací. Práce naráží, jak konstatuje autor, na nedostatek místopisného zpracování, chybělo přesné datování vzniku a přestaveb domů. Navíc před první světovou válkou zasáhla domy asanace a nové přechíslování. Dosavadní

²⁸ Josef RAMPULA, *Domy v Telči*, Telč 1999.

²⁹ Jiří ČAREK, *Z dějin staroměstských domů*, Pražský sborník historický 10, 1977, s. 5-11.

³⁰ TÝŽ, *Z dějin staroměstských domů*, Pražský sborník historický 10, 1977, s. 5-50; 11, 1978, s. 5-67; 12, 1980, s. 5-69; 13, 1981, s. 5-49; 14, 1981, s. 5-49; 15, 1982, s. 5-43; 16, 1983, s. 5-44; 17, 1984, s. 5-43; 18, 1985, s. 5-37; 19, 1986, s. 5-34.

datování bylo stále jen přibližné a bez spolehlivé archivní opory. Čarek se proto rozhodl zpracovat nejprve místopis staroměstských domů v plné šíři územní i časové, aby mohl pak toto zpracování užít jako spolehlivé základny pro studium této místopisné studie. Jeho práci narušil 8. května požár Staroměstské radnice. Ve Staroměstské radnici byly totiž v Archivu hlavního města Prahy uloženy všechny výpisy a materiály, takže téměř celá tato práce shořela a zůstaly jenom zlomky, totiž stručné dějiny a sledy majitelů asi šestiny staroměstských domů v několika blocích, které však netvoří souvislou zástavbu. Takže tato práce obsahuje jen některé dílčí bloky domů a staveb, pro které se zachovaly archivní prameny. Nebylo už možné udělat nový pokus o historický místopis Starého Města po zničení archivních pramenů. Hlavním pramenem autorovy byly trhové knihy Starého Města. Zachovaný zlomek obsahuje dějiny 170 staroměstských domů, které náležejí k několika blokům, rozloženým různě po městě. První skupina je v sousedství Nové radnice, v ulici Husově, Jilské a Michalské dále u Perštýna, podél Bartolomějské ulice a při Uhelném trhu. Druhá skupina je podél Melantrichovy ulice a mezi Staroměstským náměstím, Celetnou ulicí, Ovocným trhem a Příkopy. Jde tu o bloky domů rozdílné polohy, ale také rozmanité velikosti a výstavnosti. Většina těchto bloků byla kdysi zastavěna menšími měšťanskými a řemeslnickými domy. Při nejvýznamnějších ulicích byly však také velké domy bohatých měšťanů, patricijů a šlechtické paláce, které se nacházely na jižní straně Staroměstského náměstí a Celetné ulice. Také zde se střídaly s měšťanskými domy. Měšťanské i větší řemeslnické domy byly v Železné a Melantrichově ulici právě tak jako na Uhelném trhu. Naproti tomu v Kaprové, Jilské, Michalské i na Uhelném trhu a při Perštýně převažovaly domy řemeslnické. Ještě menší byly domy v Bartolomějské ulici poblíž hradeb na místě Klementina a Platněřské ulice. Tato práce je tedy zlomkem starého místopisu staroměstského a přináší tedy podobu jakéhosi průřezu Starým Městem, přičemž může svým počtem 170 domů leccos napovědět o životě města, vývoji cen domů, sociální a majetkové skladbě obyvatel této části Prahy.

Když bych měl zhodnotit jednotlivé městské topografie, tak za nejlepší považuji práci Anny Kubíkové o Českém Krumlově. Ostatní topografie jsou velmi staré a odráží se v nich duch doby a obraz tehdejší historiografie. Chybí mi zde umělecko historické průzkumy jednotlivých domů, frekvence střídání majitelů domů, společenský a hospodářský význam jednotlivých ulic a částí města, koncentrace jednotlivých majitelů po stránce společenské, majetkové a konfesijní, osobnější charakteristiky majitelů nemovitostí, skladba povolání či majetková, proměna měšťanských domů, cenový vývoj nemovitostí, náhrobní kameny a jejich vypovídací hodnota, ale i obrazová příloha. Samozřejmě, že některé topografie z těchto posledních vytknutých bodů vycházejí, ale zase jim chybí jiné části, které jsem tu jmenoval, konkrétnější závěry, snaha po srovnání s jinými městy a vyvození závěrů.

Přestože v posledních letech vznikla řada prací k raně novověkým dějinám k měšťanskému prostředí (každodennost, vzájemné vztahy, typologie měst, výzkum testamentů, svatebních smluv, rekonstrukce domácností atd.), chybí zde základní příspěvek, a to městské topografie, ať celého města či některých jeho částí. Spolehlivá topografie je nezbytnou pomůckou při studiu městských knih a základním předpokladem pro zpracování dějin každého města. Městská topografie poskytuje poučení o zastavění vnitřního města a o majetkovém vzestupu nebo úpadku měšťanských rodů. Umožňuje sledovat pohyby cen domů v městě v závislosti na vývoji hospodářské a politické situace v zemi. U jednotlivých domů napovídá i změny jejich stavu, pokud se přestavba nebo zchátrání či zničení ohněm projeví ve zvýšení nebo poklesu ceny. Z frekvence střídání majitelů se dají vyvozovat závěry o spekulacích a tendencích v určitých časových obdobích a zjišťovat jejich důvody. Průměrné ceny domů naznačují společenský a hospodářský význam jednotlivých ulic a částí města. Ze živností majitelů domů lze usuzovat na koncentraci nebo rozptýlení různých řemeslných odvětví ve městě i na vybavení určitých domů trvalým výrobním zařízením, např. sladovnickým, pivovarským, pekařským, kovářským apod. Jisté závěry je možno vyvozovat i o poměrech jazykových a společenských.

Snad je to nezáměr o strohé a suché zápisy v městských knihách, které nemají tak velikou a živou vypovídací hodnotu jako například testamenty. Samozřejmě je to i časová i technická náročnost a velké množství zápisů ke zpracování, které odrážejí badatele od napsání novějších topografií měst. Kdyby bylo možné předložit novější zpracování městských topografií s jasně stanovenými podmínkami a nároky, mohla by se vytvořit srovnávací studie o sociální, profesní a majetkové skladbě držitelů domů v královských či poddanských městech a krajů v daném období. Právě přiblížení historie jednotlivých domů a jejich majitelů v Jindřichově Hradci v historickém jádru je velmi lákavým tématem, o jehož naplnění se pokusím na následujících řádkách.

Na prahu 17. století patřil Jindřichův Hradec k nejrozlehlejšímu a nejlidnatějšímu městu po Starém a Novém Městě pražském, Hradci Králové, Žatci a Německém Brodu na šesté místo v Čechách. A současně byl největší poddanskou městskou lokalitou. Kromě Starého města k němu patřilo Nové město, Nežárecké předměstí a Zárubniční s Červeným předměstím. Staré město, obehnané městskými hradbami s předměstími spojovala Novoměstská, Linecká a Pražská brána. V roce 1613 stálo v Jindřichově Hradci 418 měšťanských a dalších 12 panských a církevních domů, v nichž bydlelo přibližně 2 500 příslušníků měšťanských rodin a jejich čeládky.³¹

Městské jádro, hlavně na náměstí a v přilehlých ulicích, tvořilo domy vyšší společenské vrstvy. Sociální mobilita měšťanů se projevovala i ve střídání vlastníků těchto domů, což dokazuje i moje majetková rekonstrukce majitelů domů na náměstí v Jindřichově Hradci. Z celkových 33 domů na

³¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města 1613).

náměstí, které tvoří dnešní ucelené jádro (samozřejmě, že se v průběhu renesance domy spojovaly či se stavěly nové na vyhořelých místech), bydlelo v průměru v jednom domě ve sledovaném období 5,1 majitelů. Celkem jsem prošel 169 zápisů v městských knihách o prodejích a koupích domů na náměstí v 16. a 17. století. Samozřejmě, že těchto zápisů bylo mnohem více, snažil jsem se procházet každou městskou knihu smlouvy od smlouvy, abych tak doplnil chybějící údaje, vyvrátil jednotlivé omyly a chyby, které František Teplý ve své topografii udělal. Vedle bohatých měšťanů, kteří drželi výstavnější dům obvykle stabilně i po celé generace, tu byly domy, které střídaly majitele častěji. Jejich koupě nebo prodej byly svědectvím momentální hospodářské situace vlastníka, jeho sociálního vzestupu nebo poklesu. Pauperizace se projevila prodejem výstavného domu v jádru města a stěhováním do méně výstavné čtvrti nebo ulice na okraji města.

Cílem práce bylo, udělat konečnou a přesnou rekonstrukci držby domů na náměstí ve zmiňovaném období metodou historické topografie. Dále to bylo stanovení vztahu mezi profesní a společenskou skladbou městské komunity na náměstí, četnost střídání majitelů, architektonická proměna domů i vývoj podoby centrálního prostranství. Práce je i dílčím příspěvkem pro obdobné zpracování historických topografií jiných měst, například pro jižní Čechy, a vyvození celkových výsledků a porovnání s jinými kraji daného období.

I. Raně středověký vývoj náměstí ve světle archeologického výzkumu

V této úvodní části se chci zabývat již zmiňovanými tématy, jako je vývoj náměstí, domů, trhy, loubím, kašnami atd. K tomu jsem využil hlavně odbornou literaturu a studie, a pokud to bylo jen možné, také některé archivní prameny týkající se přímo Jindřichova Hradce. K architektuře gotických a renesančních domů, které si zachovaly původní dispozici a náměstí, nám mohou udělat dobrou představu fotografie a litografie, které se zachovaly.

Náměstí bylo srdcem každého města. Nazývalo se rynk podle staré němčiny, kde slovo ring vzniklo z germánského hrengaz a znamenalo kruh, shromáždění. Tento název zasedání starších se přenesl na místo shromáždění, později pak do měst, kde společný centrální prostor měl již jiný tvar. V českém prostředí se užíval již od středověku i název náměstí, ve kterém se ozývá přímo slovo město a přitom se nevyskytuje v jiných slovanských jazycích.³²

Náměstí bylo zpravidla krystalizačním jádrem města. Souviselo to s jeho funkcí tržiště, která patřila ve městě k základním. Při vyměřování budoucího města se náměstím začínalo. Parcely po jeho stranách obsazoval lokátor, jeho společníci a další přední osadníci, jádro budoucího městského obyvatelstva. Tak se hned od počátku vytvářelo náměstí jako stavební, politické, hospodářské a sociální jádro města.³³ Mnoho měst měla vedle hlavního náměstí ještě malé vedlejší, jež sloužilo k odlehčení hospodářského provozu. V Jindřichově Hradci to byl prostor před zámekem, před branami a již jmenovaná předměstí.

Prostor, v našem případě náměstí jako střed města, ale může to být i periférie města, není pouhou pasivní schránou, je více či méně zhodnocen, více či méně orientován. Je něčím víc a něčím jiným než pouhou kulisou, ve kterém by se relativně nezávisle odehrávaly dějiny. Prostor vytváří historii, stejně jako historie pozměňuje a konstruuje prostor. Vzhledem k důležitosti ekonomických aktivit a nových politických institucí ve vývoji města zastává roli centra ve městě především trh a veřejné prostranství, respektive náměstí, ale život se soustředí i kolem mnoha dalších center: kostelů, klášterů, kolem bran, krčem, předměstí a čtvrtí. Ohraničený prostor jako náměstí vytváří jednotu. Dějiny centra města jako „divadelní scény“ jsou v první řadě dějinami lidí a společnosti. Veřejné místo jako náměstí je oním „tavícím kotlem“, ohniskem městské kultury, místem výměn, místem, kde se utváří něco nového. Obecně se dá říci, že městská sociální topografie, rozmístění městských čtvrtí kolem středu odpovídá čím dál tím přesněji společenskému rozvrstvení. Jsou to čtvrti cizinců, chudých lidí na okraji společnosti, řemeslníků a obchodníků atd.³⁴

³² František HOFFMANN, *České město*, s. 115.

³³ TAMTÉŽ, s. 116.

³⁴ Jacques LE GOFF, *Encyklopedie středověku*, Praha 2002, s. 389.

Vývoj podoby centrálního náměstí, dnes náměstí Míru v Jindřichově Hradci, prošel ve sledovaném období tedy od počátku 16. století do konce 17. století, velikými změnami. K osvětlení vývoje nám pomůže také archeologický výzkum, který zde probíhal v letech 1990-1999. Jednalo se o jeden z doposud plošně nejrozsáhlejších archeologických výzkumů realizovaných v Jindřichově Hradci, který probíhal počátkem devadesátých let v historickém jádru města právě na náměstí Míru. Tehdy zde byla u příležitosti blížících se oslav 700. výročí města prováděna nová zádlažba. Samotné náměstí a některé vybrané domy byly zkoumány v letech 1991-1992, ostatní části historického centra v následujících letech až do roku 1999. Z tohoto důvodu Pavel Břicháček a Vladislav Burian uskutečnili sondážní výzkum zaměřený na dokumentaci nejstarších kulturně-historických horizontů této části města. Bylo zde odkryto několik archeologických sond.³⁵

Archeologové usuzují, že podloží koncem 13. století zde tvořila kompaktní skála šikmo spadající od středu náměstí k rybníku Vajgaru. V místě sondy na náměstí blízko sloupu Nanebevzetí Panny Marie byla skála zachycena až 3,4 metru pod povrchem současné dlažby. Lze proto konstatovat, že tato plocha byla na přelomu 13. a 14. století značně upravována pomocí umělých násypů. Tehdy zde došlo k vyrovnání nejen původně existující značné nerovnosti spadající k jihovýchodu, ale především tu v první polovině 14. století vznikla plocha nabývající rozměrů současného náměstí. Byly zde nalezeny pozůstatky polozemnic z doby kolem poloviny 13. století, které byly zahloubeny 1-1,5 metru pod terénem. Stěny polozemnic byly zpevněny kamennou podezdívkou, na níž spočívala nadzemní dřevěná konstrukce, nejspíše roubená, s valenou dřevěnou klenbou, izolovaná tepelně a ohnivzdorně vrstvou hliněné mazanice. Někdy tyto polozemnice sloužily jako určité provizorium před dokončením výstavnějších domů v lokovaném městě. Paralelně s polozemnicemi vznikaly vyspělejší formy městského obydlí, nadzemní kůlové, srubové a kamenné stavby, které pak tvořily starší základ domů složitějších půdorysů, uchovaných v historických jádrech měst.³⁶ Toto osídlení z poloviny 13. století na místě dnešního náměstí mělo z urbanistického hlediska významný podíl na utváření podoby budoucího města.³⁷

V těsné blízkosti sloupu Nanebevzetí Panny Marie, postaveném v letech 1764-1766, byla odkryta část půdorysu studny, která sahala až do hloubky 18 metrů a měla průměr 1,4 metru. Byl zde zachycen také dřevěný trativod směřující do plochy současného Dobrovského náměstí před zámekem. Jednalo se o dutá dřeva o délce 3,5 metru spojovaná kovovými spojkami. Trativod byl datován do závěru 17. století. Na náměstí se podařilo odkryt v hloubce 0,25 metru také základy kašny. Ta byla asi

³⁵ *Jindřichův Hradec 1293-1993*, České Budějovice 1992, s. 43-46. (PhDr. Pavel Břicháček z Archeologického ústavu ČSAV Praha – expozitury Plzeň a Mgr. Vladislav Burian z Muzea Jindřichohradecka)

³⁶ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 615-616.

³⁷ Vladislav BURIAN, *Nástin archeologických výzkumů na náměstí Míru v Jindřichově Hradce v letech 1990-1999*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník č. 11, 1999, s. 1-2.

8 metrů čelně před Langrovým domem čp. 139/I. Měla původně dno tvořené vyspárovanými cihlami a obvodové stěny s opracovanými kameny (4 x 4 metru). Existovala na náměstí dle tvrzení archeologů přinejmenším v 18. století a zdá se, že bez větší úhony přežila pro město jinak zničující požár roku 1801. Zanikala s největší pravděpodobností během četných po požárových úprav této plochy náměstí.³⁸

Tento archeologický výzkum, plošně nejrozsáhlejší v Jindřichově Hradci, přinesl poznatky z celkem osmi odkrytých sond. Ty přinesly mimo jiné řadu nových informací o podobě a rozsahu osídlení této plochy ve druhé polovině 13. století. Bezesporně za nejhodnotnější pak lze považovat odkrytí jednoho kúlového a dvou zahloubených domů, které s největší pravděpodobností tvořily jižní frontu objektů, souvisejících zde ve směru sever – jih, procházející raně středověkou komunikací. Ty zároveň ohraničovaly plochu pravděpodobně nejstarší podoby tohoto náměstí. Základní rozvržení uliční sítě a náměstí s domy se musí předpokládat hned při lokaci. Ukazuje to většinou neměnicí se podstatně uliční osnova města a postupné doplňování řadové zástavby, vytvářejících základní model města. Tento archeologický výzkum nám dokládá nejranější podobu náměstí od poloviny 13. století a zároveň nám tak potvrdil budoucí stálý tvar náměstí s gotickými domy v 15. století.

Vymezený stavební prostor se určil již většinou linií hradeb a omezení stavebních parcel v řadové (uliční) zástavbě bloků. Hradby určovaly situaci domů a jejich dvorů vzhledem ke komunikaci ulic, náměstí a cest. Tuto linii upevnila natrvalo vlastně až rozvinutá zděná zástavba (kamenná nebo cihlová) měšťanských domů ve 14. století s charakteristickými průjezdy, které umožňovaly přístup do dvora s hospodářskými budovami, odkud býval vchod i do obytné části.³⁹ Tomu však předcházel vývoj měšťanského domů od předlokační polozemnice, o kterých se již zmínil. Tyto archeologické nálezy a poznatky se dotýkají nejstarších raně středověkých dějin města Jindřichova Hradce, které jsem tu stručně zmínil, abych osvětlil další vývoj k raně novověké podobě.

³⁸ TAMTÉŽ, s. 6-11.

³⁹ Václav MENCL *Měšťanský dům českého středověku*, Zprávy památkové péče 13, Praha 1953, s. 170-179.

II. Náměstí v období raného novověku

1. Gotické domy, loubí, dláždění a kašny

Jindřichohradecké náměstí, které tvoří centrum historického jádra města, bylo původně menší, ve 13. století dosahovalo asi poloviční rozlohy než dnes. Směrem k jihu, tedy k hradu pánů z Hradce, se totiž tehdy terén poměrně prudce svažoval. Přestože v jednom z domů na náměstí vypukl roku 1801 zhoubný požár, který zničil téměř celé město, zachovalo si náměstí svůj starobylý ráz, narušovaný v průběhu let zejména komerčními potřebami zdejších obchodníků.⁴⁰ Tak již dlouho před požárem přišlo náměstí o malebná podloubí, která ho původně obklopovala po celém obvodu. Na rozdíl od názvu rynek, podle kterého bychom očekávali okrouhlý obrys, mělo jindřichohradecké náměstí tvar čtyřúhelníku. Plošný rozsah náměstí býval úměrný velikosti a hospodářskému významu města či alespoň jeho významu předpokládanému.⁴¹ Náměstí bylo centrem správního, hospodářského i společenského života města. Nacházela se na něm radnice i pranýř, symboly městského práva, později zde sídlilo okresní hejtmánství i pošta, množství obchodů a dílen, a především se tady konaly výroční trhy. Náměstí se mohlo pochlubit také dvěma kašnami.⁴² Jindřichohradecké náměstí nabylo dnešního půdorysného rozsahu včetně historických předměstí v 16. století. Na celé jižní a pravé polovině severní strany náměstí měly domy loubí, které postupem času zanikalo.⁴³ Historie hradeckého loubí začíná zřejmě po roce 1530, jak se předpokládá ze vzrůstu cen několika domů na náměstí v této době a podle analogického vývoje v Telči, kde vznik loubí se klade mezi rok 1535 a 1550.⁴⁴ Souvislosti s Telčí a Slavonicemi nelze přehlížet, neboť obě města náležela hradecké vrchnosti. Zvláštní podoba loubí se nachází na severovýchodní straně náměstí v domě čp. 139. Tyto sloupy nemají obdobu mezi sloupy jiných domů. Ani v jiných městech přímou obdobu nenajdeme. V pojetí tvaru převažovalo dosud gotické cítění. Sloupy náleží slohové vrstvě, kterou reprezentovaly v devadesátých letech 15. století sloupy tzv. románské renesance v zámku, zvláště pak dnes zazděný sloupek v prostoru vedle Menhartovy věže.⁴⁵ Výžlabky sloupů hradeckého loubí jsou prvkem konzervativním, stejně jako režné cihlové průčelí, které brzo ve Slavonicích a také v Jindřichově Hradci bylo překonáváno hýřící sgrafitovou výzdobou. Vznik loubí proto nelze posunovat příliš daleko k polovině 16. století a také naopak by bylo hrubou chybou přehlížet dlouhotrvající přežívání gotiky vedle projevů čisté renesance,

⁴⁰ *Jindřichův Hradec*, s. 20-23.

⁴¹ František HOFFMANN, *České město*, s. 116-117.

⁴² Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 10.

⁴³ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁴⁴ Jan MUK (ml.) – Jan MUK (st.), *Obnova loubí v Jindřichově Hradci*, Památková péče 25, 1965, s. 179-182.

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 181-182.

zvláště výrazné ve městě, kde se křížily nejrůznější výtvarné i hospodářské vlivy. Nelze ani vyloučit, že některé loubí vzniklo zprvu ze dřeva a teprve dodatečně bylo nahrazováno konstrukcí zděnou.⁴⁶

Nejstarší městské domy na náměstí z dob lokace měly vesměs malé rozměry na poměrně velkých parcelách, což umožňovalo přestavby a proměnu domu v dalších generacích městských stavebníků. Nové stavební vrstvy, které vytvářely často složitější útvar městského domu, závisely na celkových hospodářských poměrech města, nikoliv jen na momentální situaci jednotlivých měšťanů.⁴⁷ Na náměstí se však především snoubí gotika, skrytá ve sklepeních a přízemních síních měšťanských domů, s renesancí, jejímž nejvýmluvnějším svědectvím je takzvaný Langrův dům. Fasády a štíty domů promlouvají převážně jazykem barokním, klasicistním a dokonce secesním. Dominantou celého prostoru, která upoutá každého na první pohled, je barokní sousoší Nanebevzetí Panny Marie, vypínající se téměř uprostřed náměstí do výšky dvaceti metrů. Právě při vybudování tohoto sousoší v letech 1764-1766 musel zdejší pranýř opustit své dosavadní místo. Radní ho nechali přenést a postavit na nároží radnice, ale o něm se zmíním v kapitole pojednávající o radnici a městském právu.⁴⁸ Právě období baroka promlouvá v Jindřichově Hradci nejvýmluvněji v samém centru města. Sousoší Nanebevzetí Panny Marie vytvořil dačický sochař Matouš Strahovský. Tato pozdně barokní památka byla postavena s přispěním obce a zejména z finančního daru jindřichohradeckého měšťana Ondřeje Josefa Bayera, který zbohatl na dodávkách sena a ovsu pro císařskou armádu a poté se stal správcem pošty.⁴⁹ Trojboký jehlan se sloupem představuje socha Panny Marie nesená anděly do nebe, kde ji očekává Bůh Otec a Bůh Syn, kteří v rukou drží zlacenou korunu k jejímu korunování. Dále se tu vznášejí holubice, symbolizující Ducha Svatého. Právě podle tohoto výjevu bývá dílo někdy označováno také jako sousoší Nejsvětější Trojice.⁵⁰

V každém městském jádru se ukazuje úroveň hmotné kultury jednotlivých sociálních skupin městského obyvatelstva, která se navenek odrážela ve vzhledu ulic, domů a interiérů. Samozřejmě, že je tu velký rozdíl mezi počáteční fází výstavby lokačních města a obdobím jejího dovršení v předhusitské době, ale o tom všem sem se zmínil již v předchozí části. Samotná osnova města (náměstí, ulice, bloky domů) se ustálila postupně od sklonku 13. století. Teprve tehdy a hlavně ve 14. století, lze také mluvit o dodržování výškového zónování při pronikání zděné (kamenné a cihlové)

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 179-180.

⁴⁷ Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, *Interiéry*, s. 114.

⁴⁸ Luděk JIRÁSKO, *Z historie jindřichohradeckého pranýře*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 3, 1990, s. 1-12.

⁴⁹ Josef NOVÁK, *Soupis*, s. 190-196.

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 190-196. (Dále jsou tu sochy sv. Rozálie ochránkyňe proti moru, sv. Anna symbol vědění, sv. Josef držící Ježíška symbol lásky, čeští světcí sv. Prokop, sv. Vojtěch, sv. Jiří patroni tehdejší hradecké vrchnosti Prokop Vojtěch, dále jezuitský světec sv. František Xaverský, sv. Hyppolyt, sv. Expeditu patron poštovníctví připomínka donátora celé akce, sv. Florián, sv. Václav, sv. Jan Nepomucký, archandělé Michael, Gabriel a Rafael a sochy andělíčků, držící symboly Víry, Naděje a Lásky)

zástavby, jež nahrazovala dřívější dřevěné domy.⁵¹ Ekonomická prosperita velkých poddanských měst a administrativních center panských dominií se již v průběhu první poloviny 16. století odrážela se vší naléhavostí v řešení prostorových problémů interiérů měšťanů. Ne jinak tomu bylo i na jindřichohradeckém náměstí.⁵²

Na náměstí stávaly nejkrásnější domy ve městě a nejvíce vynikal radní dům či kostel. Zpravidla však byly kostely umístovány mimo náměstí, aby byly ušetřeny hlučného prostředí, někdy z obranných důvodů, jindy vlivem staršího založení.⁵³ To je i případ Jindřichova Hradce, kdy jsou kostely Nanebevzetí Panny Marie, sv. Václava, sv. Máří Magdaleny, sv. Jana Křtitele a sv. Kateřiny umístěny mimo něj. Náměstí bývalo jako první ve městě dlážděno, dříve než ulice k němu se sbíhají. V jeho podobě, jako středisku města a jeho vizitce, byla zřetelně vyjádřena úroveň soudobého městského organismu. Stavební (dlažební) řády a privilegia představují radikální zásah městských rad nebo vrchnosti do vnitřního pořádku a vzhledu ulic. V Jindřichově Hradci jsem objevil privilegium Ferdinanda Viléma Slavaty z července roku 1658, který v něm potvrzuje městu jeho dřívější privilegia a zmiňuje se zde o poplatku vybíraných od obchodníků přivážející na trh ovoce, které bude použito na dláždění ulic.⁵⁴ Spolu s dlážděním se prováděla obvykle rozsáhlá asanace veřejných prostranství, při níž povinně zmizely dřevěné přístřešky před domy, kůlny a dílenská provizoria.⁵⁵ Je zřejmé, že v té době ještě nebylo volné prostranství ulic, že mnohé stavební objekty jako kůlny, kovářenské přístřešky, kotce, krámy a lavice stály před domy a městský řád trval na tom, aby ulice a náměstí zůstaly volné a všechny provozy z nich, byly přesunuty na vlastní domovní parcelu za dům, na dvůr, kde jediné zbývalo místo.⁵⁶ Kromě toho se městské rady snažily dostat hlučné, dýmné nebo jinak obtížné provozy (kováři, pekaři, koželuzi) do jedné ulice mimo střed města, která pak bývala podle toho, kterého řemesla pojmenována, nebo ještě spíše je odsunout na předměstí. Právě dílen, v nichž se užívalo otevřeného ohně, se týkala rovněž nejstarší protipožární opatření města. Profese, které pracovaly s ohněm (kováři, pekaři aj.), musely mít v domě zděný komín vyvedený nad střechu mimo

⁵¹ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 615-622.

⁵² Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, *Interiéry*, s. 115.

⁵³ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) III*, Praha 1998, s. 129.

⁵⁴ František HOFFMANN, *České město*, s. 118.

⁵⁵ SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 3, sign. A-13.

⁵⁶ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 526.

krov. Byly to jedny z prvních komínů vedle krbových v době, kdy v obytných domech ještě nebyly obvyklé.⁵⁷

Jelikož se na náměstí konaly největší veřejné události týkající se města a jeho obyvatel (jarmarky, náboženské slavnosti, svátky, slavnostní a masopustní průvody, ohlašování důležitých zpráv, čtení rozsudků, vykonávání veřejných trestů, vojenské přehlídky), proměňovalo se často z obyčejného všedního zření do slavnostního uspořádání k určité události, slavnosti či svátku. Náměstí bylo hlavním středem či jevištěm města, kde se všichni scházeli a koncentrovali v průběhu roku. Sváteční dny spojené s náměstím proměňují každodennost, protrhávají její dlouhé trvání. Všednost tak ve svátek ustupuje, rytmus práce a starostí je narušen, svátek je otevřenou branou k jinému světu. Kultura městského každodenního života bývala na rozdíl od venkova členitější a jejím charakteristickým rysem je, že i zábava se tu záhy institucionalizovala a stala se profesionální činností.⁵⁸ Veřejná slavnost konaná většinou na náměstí vyzdvihuje mocné, soukromá slavnost posiluje okruh přátel a služebníků, upevňuje sociální prestiž.⁵⁹ Když bych měl uvést dvě nejvýznamnější události pro město, které probíhaly na náměstí v 17. století, tak to bylo 23. srpna roku 1637 při převzetí ostatků sv. Hippolita, patrona města a jeho uložení do kostela Nejsvětější Trojice. V roce 1664 náměstím procházel slavný průvod, a to mariánská družina zdejšího jezuitského gymnázia. V průvodu byla nesena nosítka s výjevy umučení Páně, v čele jeli na koních Herodes, Pilát a jiní soudcové Kristovi s četným jezdeckem, skládajícím se z části z řad měšťanů a studentů.⁶⁰ Samozřejmě, že v průběhu roku se konaly na náměstí cyklické svátky či pravidelné trhy, ale o tom všem se zmíním později.

Gotické domy, které jako první obklopovaly a uzavíraly náměstí, si gotickou tvář v řadě jihočeských městech udržely až do poloviny 16. století. Teprve po polovině 16. století se některá jihočeská města včetně Jindřichova Hradce výrazněji otevřela italským renesančním vlivům, což souviselo s hospodářským rozvojem jihočeských měst a recepcí renesančního životního stylu na dvorech předních jihočeských aristokratů.⁶¹ Rozsáhlé a dlouhodobé přestavby zámeckého sídla, započaté na počátku padesátých let, se odrazily i ve stavebních úpravách měšťanských domů. Renesanční přestavby jihočeských městských domů po polovině 16. století sice změnilly tvář gotických portálů i oken, sloupových hlavic i podobu klenby, vytvořily jinou vnitřní dispozici domu, přesto však ani po těchto stavebních úpravách nebyl český měšťanský dům utvářen zcela renesančně, gotické

⁵⁷ Václav MENCL, *Měšťanský dům*, s. 174-177.

⁵⁸ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 901.

⁵⁹ Josef MACEK, *Jagellonský věk*, Praha 1998, s. 269.

⁶⁰ Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin II*, Praha 1991, s. 118.

⁶¹ Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, *Interiéry*, s. 114.

prvky žily dál.⁶² Tato renesance poznamenala většinu českých měst, například to byly Český Krumlov, Slavonice, Telč, Soběslav, Třeboň atd. Tyto goticko-renesanční domy se pak dále postupně přestavovaly do podoby určitého stavebního stylu, který byl v módě. V Jindřichově Hradci pak byly stavebně upravovány barokem a poznamenány zejména klasicismem a historickými slohy po požáru roku 1801, a přetrvaly v této podobě tak do dnešních časů. Ale některé goticko-renesanční pozůstatky se dochovaly dodnes zejména ve venkovních exteriérech zadních částí domů, které nebyly vidět a tudíž nemusely být nákladně přestavovány majiteli, kteří přestavěli většinou přední části, kterými se reprezentovali před veřejností.

Náměstí v Jindřichově Hradci bývalo celé obklopeno loubím a stávaly zde dvě kašny, napájené vodou z Polívek, rybníka na západ za hradbami města. Dokonalý vodovod byl zbudován v roce 1510. Dochoval se o tom doklad, kdy radní najali rounníka a objevují se účty za vrtání rour. Vodovod vedl z Dychnovských rybníčků při nežárenské cestě a přiváděl vodu do kašen ve městě.⁶³ „*Poněvadž měšťanky braly vodu z kašny na vaření*“, začalo se rybníčkům říkat Polívky, „*jako že polívky z té vody k obědu se strojí, a tak původní jméno nádržek upadlo v zapomenutí*“.⁶⁴ V roce 1512 stála na náměstí kašna v podobě domku s věží a byla zdobena malováním a erby.⁶⁵ Péče o městské vodovody a kašny signalizuje zároveň pochopení pro nově vznikající centrum městské pospolitosti a vzájemné komunikace. Dále zde byla studně, o které jsem se již zmínil u archeologického výzkumu, z které byla dřevěným trativodem hnána voda, ať už do zdejší kašny nebo i k zámeckému předměstí. Kašna byla obklopena železnou klecí nebo mříží. Vzestup civilizační úrovně byl zřejmý i z toho, jak se ve městech pečovalo o dostatek nezávadné pitné vody.⁶⁶

Na náměstí českých měst stávali také pranýře. Pro středověkou společnost to byla charakteristická forma nápravného opatření za provinění se proti platným zákonným pořádkům či obecně uznávaným normám soudobé společenské morálky.⁶⁷ Duch náměstí dotvářely také stálé krámy, které stávaly v přízemí domů či u pilířů při loubích. V těchto obchodech byly zároveň dílny a sklady řemeslníků. Na náměstí, které bylo předním tržním místem, se konaly pravidelné týdenní a výroční trhy (jarmarky). Tyto trhy zprostředkovávaly směnu dovezených produktů (hlavně zemědělských) a výrobků městských. Takový trh byl pro zásobování města velice důležitý, musel být

⁶² TAMTÉŽ, s. 115.

⁶³ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 53.

⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 50-51.

⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 303.

⁶⁶ Josef MACEK, *Jagellonský věk*, s. 134.

⁶⁷ Luděk JIRÁSKO, *Z historie*, s. 1-12.

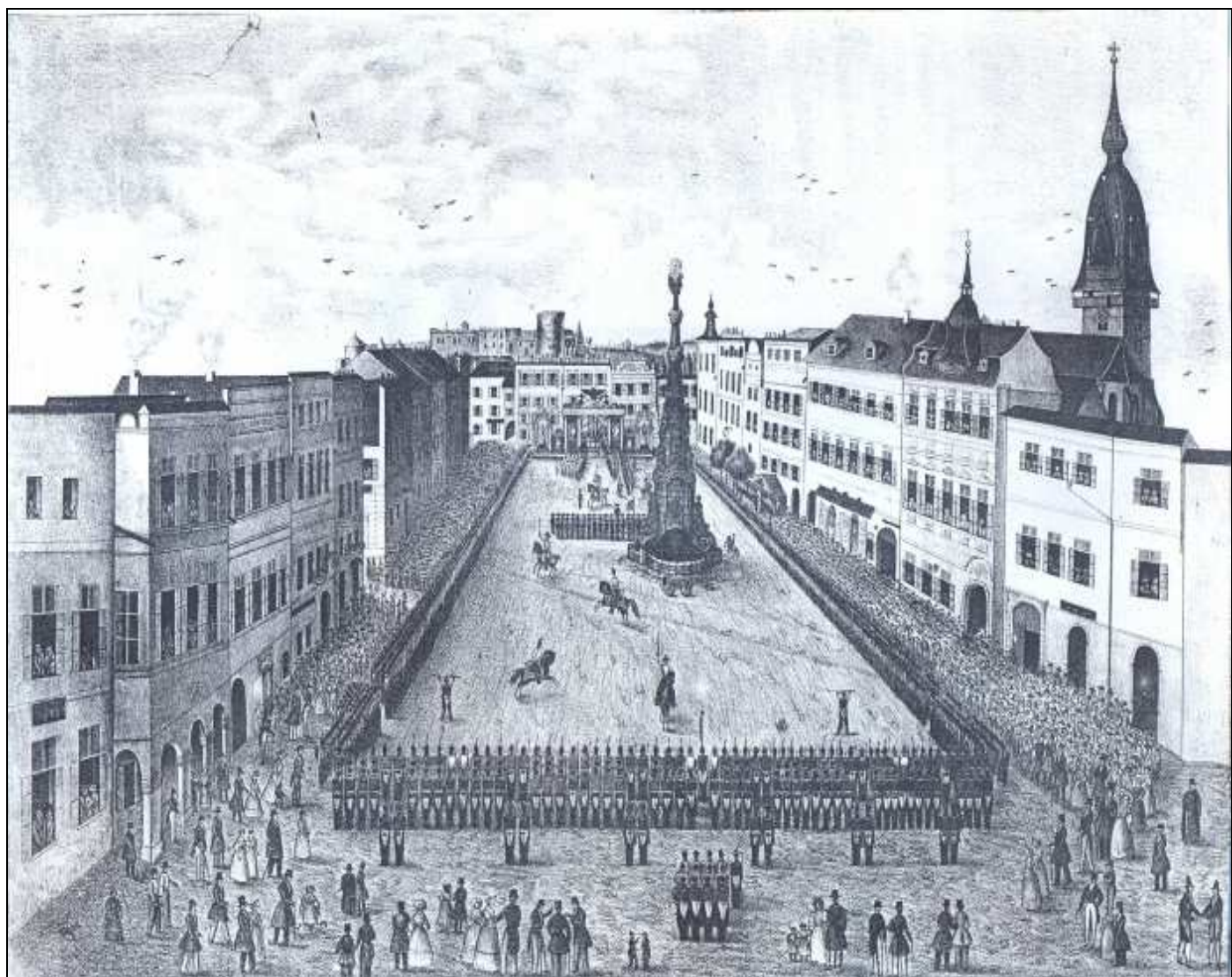
„trhem svobodným“, tedy přístupným venkovskému lidu a cizím kupcům. V době jejich konání povoloval městský řád stavět provizorní dřevěné krámy na vyhrazených prostorách nebo prodávat na vymezeném prostranství, hlavně tržištích.⁶⁸ Začátek i konec trhu se oznamoval zvoncem (zvonec byl zabudován do zdi radnice v Jindřichově Hradci již koncem 15. století) či praporcem na tyči. Výroční trhy (jarmarky) byly místní slavnostmi, města mívala většinou dva v roce jeden na jaře, druhý na podzim. Tyto trhy trvaly někde po celý týden, někde i čtrnáct dní. Zmínka o povolení konání trhu v Jindřichově Hradci se váže k vydání privilegia Vladislavem II. Jagellonským, který přidal k dosavadním trhům další, který se konal první pondělí v postě v březnu.⁶⁹ Z dalších povolených trhů to bylo privilegium císaře Matyáše z ledna roku 1614, kdy městu na přímluvu Viléma Slavaty a jeho manželky Lucie Otýlie povolil konání dalších čtyř trhů na dobytek. To byly čtyři hlavní roční trhy, které se konaly v Jindřichově Hradci v březnu (druhá neděle), dubnu (pátá neděle), květnu (čtvrtá neděle) a červnu (druhá neděle).⁷⁰ Z dalších trhů, které přibýly, to bylo privilegium císaře Leopolda z února roku 1689. Ten přidal k žádosti Jana Jiřího Slavaty městu Jindřichovu Hradci ještě jeden výroční trh v úterý po neděli exaudi a dva trhy na dobytek ve středu po sv. Václavu (září) a ve středu po sv. Martinu (listopad).⁷¹ Během trhu bylo město posíleno hlídkami u bran a věží i z řad městských cechů, kteří pomáhali udržovat pořádek.

⁶⁸ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 529-536.

⁶⁹ SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 3, sign. A-3 (Král Vladislav II. Jagellonský na žádost Jindřicha z Hradce dne 25. září 1483 vylepšuje znak města Jindřichova Hradce a potvrzuje právo pečetit červeným voskem a přidává první trh v pondělí v postě.).

⁷⁰ TAMTÉŽ, sign. A-10.

⁷¹ TAMTÉŽ, sign. A-16.

Obrázek 1 Náměstí z 24. srpna roku 1840 při svěcení praporu 11. pěšího pluku. Na levé straně je vidět ještě zachovalé loubí podél domů, které již dnes neexistuje (Muzeum Jindřichohradecka).

Obrázek 2 Náměstí na fotografii kolem roku 1900 (Muzeum Jindřichohradecka).

2. Kamenný pranýř

Oblast soudní pravomoci vykonával v průběhu 13. – 15. století v Jindřichově Hradci rychtář, který zastupoval zájmy majitelů panství. Vedle vrchního dohledu nad provozem tržiště, odváděním tržních poplatků soudil vzniklé pře a provinění proti platným pořádkům, odpovídal za městské vězení, provoz městských bran, údržbu městského opevnění a vybíral královskou berni. Význam instituce rychtářství začal upadat teprve v souvislosti s postupným rozvojem městské společnosti a její diferenciací. Nově se formující vrstva nejbohatších měšťanů spolu s městskou radou usilovaly o likvidaci vrchnostenských rychet, které se stávaly brzdou jejich hospodářské i politické aktivity.⁷² Zhruba od poloviny 14. století se v řízení městských záležitostí stále výrazněji uplatňovala městská rada – purkmistr a konšelé – volení shromážděním všech plnoprávných měšťanů.⁷³

Samotný pranýř procházel vývojem od dřevěných kůlů s řetězy k pranýři kamennému ovlivněnému slohovými proměnami doby (např. pozdně gotické pranýře podobné sloupkovým božím mukám, renesanční a barokní ve tvarech antických sloupů apod.). Na sloupu byly na dvou i více

⁷² František HOFFMANN, *České město*, s. 257-263.

⁷³ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 233-245.

stranách upevněny zelené okovy na ruce. Součástí pranýře bývala i kamenná koule s řetězem, který byl zavěšován odsouzenci na krk. Typickým příslušenstvím jihočeských pranýřů býval zvoneček, kterým se oznamoval počátek výkonu trestu, okolí pranýře bylo opatřeno železnou mříží nebo uzavřenou klecí.⁷⁴ Až do poloviny 18. století byl v Jindřichově Hradci vedle pranýře vystavován na postrach všem nepoctivým pekařům i železný koš, v němž byli provinilci ponořováni z mostu do rybníka Vajgaru. K pranýři byli připoutáni obvykle ti delikventi, na jejichž přestupky se nevztahovaly hrdelní tresty, při těžších proviněních byl výkon trestu doprovázen mrskáním, poléváním studenou vodou, za vážné přestupky (např. v 17. století za cizoložství) následovalo obvykle i vypovězení z města.⁷⁵ Hlavně tresty za přestupky v oblasti majetkového práva (krádeže, loupeže) bývaly neobyčejně kruté, podobně jako tresty týkající se porušení církevních předpisů o sexuální životě (vyhnání plodu bylo hrdelním zločinem, podobně cizoložství aj.).⁷⁶ Potrestáním viníka u pranýře měla být zajištěna co největší publicita provedení trestu, proto byl vždy umístován především na tržištích, náměstích a později pak v těsné blízkosti nejdůležitější budovy – radnice. Pranýř jako místo hanby měl pro trestaného trvalé důsledky ztráty cti (dotyčný nemohl být členem cechu, zastávat úřady v městské samosprávě), v podstatě tato osoba přestala být plnoprávným členem společnosti. Potupnost trestu bývala někdy zvětšována dalšími symboly, např. žlutým oblekem nevěstek, slaměným věncem, čelenkou z kohoutího peří, což vše symbolizovalo sexuální trestný čin.⁷⁷

Starší systém neznal dlouhodobé vězení, jež by pro městkou radu znamenalo výdaje na střežení a stravování vězňů. Výkon trestu příslušel obvykle katovi a jeho pacholkům, což byla skupina vyloučená z městské společnosti.⁷⁸ Jak potvrzují písemnosti jindřichohradecké justice, bývalo v Jindřichově Hradci po roce 1499 zvykem přivádět na náměstí k pranýři i odsouzence k smrti oblečeného do předepsané modré košile, před pranýřem byl vyhlášen ortel a teprve pak byl delikvent za hlasitého víření bubnů a troubení trubek veden kolem rynku a dále na popraviště. Pranýř byl tedy i pro raně novověkého měšťana symbolem nejhlubšího společenského ponížení, kterému bylo se lépe vyhnout. Většina provinilců pocházela z nižších sociálních vrstev řemeslníci, městská chudina, nevolníci z vesnic atd.⁷⁹ Teprve události během stavovského povstání k pranýři přivedly i

⁷⁴ Luděk JIRASKO, *Z historie*, s. 4-8.

⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 6.

⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 4-8.

⁷⁷ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 570-575.

⁷⁸ Luděk JIRASKO, *Z historie*, s. 4-8.

⁷⁹ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 570-575.

nejvýznamnější představitele města stojící v čele odboje proti vrchnosti. Vilém Slavata ale nakonec kruté rozsudky (vyřezání jazyků, vystavení hlav, přibití k pranýři atd.) podstatně zmírnil.⁸⁰ Roku 1789 bylo nařízeno jindřichohradeckým úředníkům odstranit spolu se šibenicí i pranýř.⁸¹

3. Radnice

Radnice patřily ve městě k nejvýznamnějším stavbám, a to jak po stránce jejich společenského významu, tak z hlediska architektonického řešení. Měšťané v nich vyjadřovali svá práva, moc, reprezentaci, bohatství a smysl pro spravedlnost. Odrazem emancipace městského zřízení v určité vývojové fázi byla výstavba radnic zejména od poloviny 15. století. Jaké úsilí měšťané vyvíjeli k dosažení svobod a k získání vlastní samosprávy, takovou péče pak věnovali i k výstavbě radních domů, v nichž se snažili ukázat své postavení a míru nabytých svobod.⁸² Radnice sdílely osudy náměstí měst, dá se říci, že se v nich promítl jejich dějinný vývoj. To můžeme sledovat i v případě Jindřichova Hradce. Radnice měly sloužit městské radě při výkonu správy i soudu, jako shromaždiště obce i sídlo úřadu městského písaře. Realizovala se tu i další veřejná činnost, takže měly funkci tržní, šenkovní, soudní, ale byla zde i také městská zbrojnice, váha, solnice, věznice a obydlí městských zaměstnanců. Radnice všeobecně mají starší slohové jádro a některé původní prostory i detaily, zatímco průčelí podléhala dobovým úpravám.⁸³

Trvalo ovšem poměrně dlouho, než se měšťané zmohli na radní domy, protože to záviselo na svolení vrchnosti, která neoplývala štědrostí v udílení výsad, jež by podle jejího mínění mohly oslabit svrchovanou pravomoc pána města. Velmi často měšťané koupili pro budoucí radnici některý z domů na tržišti, obvykle nárožní nebo stojící v izolované poloze. Zpočátku radní domy nestavěli, scházeli se většinou u některého z nich doma. Teprve postupným dostavováním vznikala organická architektura reprezentativní veřejné budovy. To se týká rovněž postupného vybavování radnice náležitostmi, jako byla věž s hodinami (orlojem), a interiéru.⁸⁴

V roce 1493 byla v Jindřichově Hradci přestavěna radnice a dostala novou vížku, na níž byl umístěn orloj od mistra Hanuše z Prahy. Přestavbu radnic ve městech často vyvolaly požáry. Stejně tomu bylo i v Jindřichově Hradce v roce 1603, kdy tu vyhořela radnice a byla pak poté renesančně

⁸⁰ Luděk JIRASKO, *Z historie*, s. 4-8.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 4-8.

⁸² František HOFFMANN, *České město*, s. 134-140.

⁸³ Zdeněk KIBIC, *Historické radnice*, Praha 1988, s. 4-11.

⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 4-11.

přestavěna. Poté to bylo ještě v letech 1773 a 1801. Samotné účty za opravy uvádím přímo u jindřichohradecké radnice čp. 88 dále v městské topografii. Tato radnice na náměstí byla dvoupatrová budova s průjezdem po pravé straně a předloženým schodištěm s kuželkovou balustrádou po levé straně, atikou a cimbuřím a věžičkou ve středu průčelí. Okna v přízemí a prvním patře byla zamřížovaná. Radniční průčelí vyzdobil v roce 1678 Matěj Spěváček malbami osmi erbů a dvou svatých, ale budova opět v roce 1773 vyhořela. Při obnově vymaloval František Reich v roce 1774 na průčelí čtyři erby a také věžička byla tehdy nově zřízena. Po požáru v roce 1801 jí dali stavitelé Václav Fiedler a Josef Schaffer nynější podobu dvoupatrové stavby s pětiokým průčelím s původním průjezdem v přízemí a střední věží s postranními vikýři na mansardové střeše.⁸⁵ Vstup do průjezdu je na fasádě ozdoben barokním portálem s plastickým městským znakem v nadpraží.

Konšelů bylo na radnicích většinou dvanáct, v menších městech jen šest, každý z dvanácti úřadoval čtyři týdny a stal na čas purkmistrem, měl na starost městskou pečeť a klíče od městských bran.⁸⁶ V poddanském městě jako byl Jindřichův Hradec byli dosazováni vrchností nebo některým zámeckým úředníkem, narozdíl od královských měst. V případě Prahy je vybíral sám král, u ostatních měst nejvyšší zemští úředníci zastupující krále. Nové konšely město patřičně oslavovalo.⁸⁷ Odstupující konšelé měli právo navrhnout konšely nové, ale mohli navrhnout také sebe, ale ten, kdo je závazně dosazoval, se návrhů držet nemusel. Zde se často promítaly „národnostní“, konfesijní, politická, příbuzenská orientace a zájmy jednotlivých navrhovatelů.⁸⁸

Konšelé i vrchnost vydávali řády o veřejné pořádku, mravnosti, čistotě, trzích, ochranně trhů a kupujících, nošení zbraní, určovali dobu do které se má sedět v hospodě, snažili se omezovat hraní karet a kostek, pečovali o městský špitál, snažili se ochránit město a okolí od žebráků, loupežníků a zlodějů, dbali o městskou hygienu, urbanistickou podobu města, provoz komunikací, vydávali komunální řády atd. S normativní funkcí rad ve skupině majetkoprávní souvisely vzory délkových měř (lokte), měř dutých (korce, měrice) nebo i závaží, jež bývaly vystaveny v přízemí radnic (v místech s obchodním provozem) nebo přímo upevněny zvenčí na zdi radniční budovy. Při nejednotnosti měrných systémů bylo takové opatření nezbytné a městská rada byla odpovědná za dodržování měř a vah.⁸⁹

⁸⁵ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁸⁶ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 233-240.

⁸⁷ Zdeněk KIBIC, *Historické radnice*, s. 13.

⁸⁸ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny*, s. 233-249.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 233-249.

Vedle správní a soudní funkce sloužila radnice rovněž bezpečnostním a vojenským účelům obce. V její budově bývaly umístěny městské zbrojnice, její věž sloužila jako pozorovatelná požárních hlídek a k střežení nepřítelů. Zvon umístěný ve věži svolával konšely nejen k zasedání městských rad, ale v případě potřeby i k ohni nebo do zbraně při bezprostředním ohrožení města. Vyzvánění zvonů odměřuje čas k práci, ohlašuje otvírání a zavírání bran, dává signál k hašení ohňů a světel nebo svolává k zasedání městské rady. Zkrátka zvony dávají rytmus světskému městskému času.⁹⁰ V Jindřichově Hradci koncem 15. století byl zhotoven jeden z nejznámějších zvonů, který mu se říkalo podle jeho mecenáše Knaur. Je v proboštském kostele Nanebevzetí Panny Marie. Tímto zvonem se svolávalo k bohoslužbám a zvonilo se jím také, když radní měli něco důležitého přednést či ke svolávání celé městské rady. Zvonilo se jím i o týdenním trhu.⁹¹ Prostor před radnicí na náměstí se tak stával i místem srazů a přehlídek městské vojenské hotovosti (v systému organizovaném podle jednotlivých městských čtvrtí).⁹²

Uvnitř v radních domech bývala hlavní místnost, v níž zasedala městská rada. Tato místnost bývala nejhonosnější, byla vyzdobená malbami a sochami, jelikož měla prezentovat postavení a vážnost tohoto úřadu. Byly zde zbožné a mravoučné nápisy, povětšinou výjevy z Bible, třeba moudrý král Šalamoun. V samé místnosti stály konšelské lavice po třech stranách okolo stolu, ale konšelé zasedali také beze stolu v půlkruhu, ten stál stranou. Na stole mívali kříž, na němž se přísahalo, a přesýpací hodiny na měření času a poznání o kolik, kdo přišel do rady pozdě.⁹³ Pak zde byli městští písaři. Ti měli stůl postavený proti konšelům, za nimi při soudním řízení stávaly obě strany s advokáty a přáteli.

V průběhu 15. století se dostávaly na radnice měst strojové hodiny, dříve tam bývaly pouze sluneční. Mechanické hodiny původně pouze odbíjely čas, pak teprve dostaly číselník a jednu rafiži (ručičku). Teprve měšťanské prostředí rozčlenilo pracovní a volný čas do hodin. Laicizovaly ho radniční zvony a radniční hodiny, i když vedle nich stále z věží kostelů ohlašovaly zvony i čas liturgický.⁹⁴ Vzácnější byly orloje na způsob astronomického, kde ciferník byl zdoben malbami, čísla zde byly od jedné hodiny do dvacáté čtvrté, která nastala se západem slunce. Tento astronomický orloj

⁹⁰ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 564-575.

⁹¹ František TEPLÝ, *Dějiny města I/2*, s. 12-16.

⁹² Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 564-575.

⁹³ TAMTÉŽ, s. 901

⁹⁴ František HOFFMANN, *České město*, s. 189-191.

byl také v Jindřichově Hradce, ale byl vyměněn za hodiny „německé“ (počítají jen do dvanácti hodin).⁹⁵

4. Náhrobní kameny

O náhrobních kamenech se zde zmiňují proto, jelikož u řady měšťanů z náměstí zůstaly ve zdejších kostelech náhrobky. Ze sledovaného období ve zdejších kaplích a kostelech hlavně při boku lodí, blízko oltářů a pod dlažbou lodí bývali pohřbíváni zámožní měšťané města nebo ve městě usedlí šlechtici a na jejich hroby byly kladeny náhrobníky (dnes většinou vyjmuté z dlažby a postavené při stěnách lodí a kaplí. Náhrobky stávaly volně v kostele nebo ve výklencích zdí. Mívaly po obvodě nápis se jménem, povoláním, modlitbou, popřípadě s životními daty zemřelého. Ve vnitřním poli kamene pak postavu představující zemřelého s charakteristickými insigniemi stavu a případně i s jeho rodovým erbem.⁹⁶

V Jindřichově Hradci to bylo pět kostelů, kde můžeme najít téměř většinu pohřbených majitelů domů z náměstí. Jsou to kostel sv. Jana Křtitele, Nanebevzetí Panny Marie, sv. Kateřiny, sv. Václava a kostel Nejsvětější Trojice. V průběhu sledovaného období lze sledovat po strohých náhrobních měšťanů poloviny 16. století bohatě zdobené figurální náhrobky s portrétním realismem od konce 16. století. Byla tu snaha postihnout individuální rysy nebožtíka. Z míst, která jsem jmenoval, a umístění epitafů a figurálních náhrobků v místech kostela u oltáře je vidět, že i zde se manifestovala sociální prestiž zemřelého. Tyto epitafy a také obrazy vydávají svědectví o cílech sociální prestiže měšťanů a šlechticů, kteří i po smrti chtěli zaujímat privilegované místo a odlišit se tak od masy zapomenutých a anonymních těl ponořených do hřbitovních prostor a věčnosti. Na náhrobních, které zde představují, lze vidět měšťanský a šlechtický individualismus, který nalézal uplatnění nejen při zkrášlování soukromých domů, ale i církevních prostor kostelů. Ovšem mezi objednateli a mecenáši výtvarného umění nenajdeme tolik měšťanů ve srovnání s nižšími šlechtici, což lze vidět už právě ze zmiňovaných náhrobků. Umístění náhrobku s nápisem také vypovídá o náboženské konfesi, hloubce křesťanské zbožnosti, sociálním postavení a zájmech zemřelého.

⁹⁵ Zikmund WINTER, *Zlatá doba*, s. 106-108.

⁹⁶ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

III. Měšťanský dům

1. Struktura měšťanského domu

Dům a nikoliv rodina tvořil v raném novověku základní jednotku společenského života. Dům nechránil obyvatele pouze před chladem, vlhkem a ohrožením z vnějšku, neposkytoval jim jen útočiště, ale byl rovněž místem, kde jeho lidé pracovali, slavili a bavili se.⁹⁷ Teprve dům činil člověka členem společnosti. Kdo žil mimo něj, byl považován za bytost, která nikam nepatří.⁹⁸ Od prostého sedláka až po bohatého obchodníka, od chudého řemeslníka až po šlechtice, ve městě i na venkově žil člověk v raném novověku po celý svůj život ve společenství domu. Toto společenství bylo původní organizovanou jednotkou života a zůstávalo pro člověka těžištěm jeho světa, bez domova a osamocen mohl totiž žít jen tulák a ostatní lidé bez vlastního přístřeší.⁹⁹

Obecně lze říci, že čím větší a hospodářsko-výrobně i sociálně složitější bylo město, tím větší rozdíl panoval i ve skladbě jeho domů. Obytný dům byl, a to hlavně od 14. století, čím dál více také otázkou sociální prestiže majitele. Domy prošly vývojem od provizorní polozemnice 13. století po zděný dům s loubím ve 14.-15. století. Dost často se vyskytovaly případy, kdy se dva domy s parcelami spojovaly a tím vznikaly domy širší. Toto se vyskytuje na náměstí v Jindřichově Hradci.¹⁰⁰

Od poloviny 16. století vzrostly nároky jednotlivých měšťanů na pohodlné bydlení. V té době začala pozvolna získávat původní gotická tvář měšťanských domů renesanční podobu. Někteří měšťané se mohli seznámit s novým životním stylem během obchodních a studijních cest do blízkého i vzdálenějšího zahraničí. Řadu bezprostředních podnětů nacházeli ve velkolepých přestavbách zámeckých sídel pánů z Hradce, Rožmberků a dalších velmožů.¹⁰¹ Vhodných pozemků k rozšiřování starých nebo výstavbě nových domů bylo však ve městech sevřených středověkými hradebními zdmi málo. Renesanční novostavby vyrůstaly proto často na místech, kde starou zástavbu zničil požár nebo byla záměrně zbourána. Na prostorných parcelách v Jindřichově Hradci, Telči, Slavonicích, Bechyni, Českém Krumlově či Soběslavi se původní gotické domy zvětšovaly přístavbami zadních částí směrem do dvora. Do ulice nebo do náměstí se domy rozšiřovaly o loubí, což přispívalo ke zvětšení obytného prostoru v přízemí i prvním poschodí. K rozšíření plochy sloužily rovněž krakorce, na něž se vysazovala první patra renesančních domů.¹⁰² Novou kvalitu renesančních horizontálních architektonických exteriérů měšťanských domů zdůrazňovaly římsy, loubí, malé arkády, bohatá sgrafitová výzdoba a ornament. Toto vše se rozšířilo v průběhu šedesátých a sedmdesátých let 16.

⁹⁷ Richard van DÜLMEN, *Kultura*, s. 14

⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 15-16.

⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 10.

¹⁰⁰ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 425.

¹⁰¹ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 200-204.

¹⁰² TAMTÉŽ, s. 200-201.

století z obytných budov i na stavební hospodářské celky.¹⁰³ Na sklonku předbělohorské doby se v oblasti společenské, kulturní, hospodářské i politické české měšťanské prostředí zevně i vnitřně rozštěpilo, výstavní renesanční domy městských zbohatlíků a přízemní životní styl městske chudiny odrážely tehdejší realitu každodenní kulturní tvárnosti předbělohorského městského vývoje.¹⁰⁴ Pozvolný přechod od gotiky k renesanci byl hluboký myšlenkový svár středověké tradicionalistické strohosti a renesanční funkčnosti, estetického vkusu a pohodlí. Měšťanské domácnosti jindřichohradecké, soběslavské, prachatické a také některé českokrumlovské byly v podstatě shodné s vybavením hornorakouských domácností ve Freistadtu a Welsu. Movití měšťané z Horního Rakouska přijímali mnohem dříve kulturní vlivy italské renesance než měšťané jihočeští.¹⁰⁵ Co se týče pozdějšího manýrismu a baroka, před Bílou horou nebylo jihočeské měšťanské prostředí schopno přijmout základní estetická pravidla manýristického životního stylu. Měšťanské pozůstalosti však dokládaly, že od přelomu 16. a 17. století jihočeský měšťanský manýrismus výstižně dokresloval svou dekorativností, tajemností, odhmotněnou myšlenkovou nadpřirozeností, esoterismem i umírněnou rozmařilostí praktický a účelný ráz pozdně renesančních domácností. Vyhranění měšťanské domácností lze možno považovat vlastnictví liturgických předmětů, jejichž ideologický a pragmatický účel převládá nad renesanční měšťanskou světskou střízlivostí.¹⁰⁶ Barokní architektura a s ní spojený nový životní styl pronikaly do renesančního rezidenčního města jen pozvolna. V domácnostech některých měšťanů přežívala renesanční kulturní a hodnotová orientace hluboko do konce 17. století. Uvedenou skutečnost dokládá renesanční charakter oděvů, nábytku a stolního nádobí v měšťanských domácnostech před rokem 1700.¹⁰⁷

Zámožní měšťané zakupovali sousední domy a spojovali je společným průčelím s bohatě zdobeným štítem. Toto vše dokládá držba majitelů domů na jindřichohradeckém náměstí ve sledovaném období. Jedná se o dům Jáchyma Čecha z Kozmáčova čp.138/139 a dům Melichara Hoffmana z Liboše čp. 158/159. Už po polovině 16. století se při přestavbách měšťanských domů v Jindřichově Hradci a dalších jmenovaných měst začaly objevovat obloučkové štíty odvozené z benátské renesanční architektury a obohacené volutami. K dekorativnosti štítů a atik těchto domů na náměstí přispěly architektonické prvky v podobě vlašťovčích ocasů. Dále to byly volutové štíty,

¹⁰³ Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, *Interiéry*, s. 116.

¹⁰⁴ TITÍŽ, *Měšťanské domácnosti*, s. 66.

¹⁰⁵ TITÍŽ, *Interiéry*, s. 122.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 122.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 122-123.

pilastry, vykrajované štíty s obelisky a válcovými lucerničkami. Na oknech a v nárožních arkýřích renesančně přestavovaných domů se objevily ozdobné římsy spolu s výklenky a sloupky. Omítka fasád vynikala bohatou sgrafitovou výzdobou – ornamenty, nápisy i výjevy s postavami z bible, antických bájí, přírody i ze života renesanční společnosti.¹⁰⁸ Domy pokrývala sedlová střecha orientovaná kolmo k ulici pokrytá šindelem nebo někdy i z došků. Pálené tašky byly až o polovinu dražší, ale byly ochranou před požárem a někdy je dokonce městská ustanovení nařizovala, stejně tak jako, že mají být domy stavěny z kamene. To se však většinou týkalo jádra města.¹⁰⁹

V městských domech bydlely vedle vlastníka často ještě další osoby: čeleď, podruzi, někdy i nájemníci. Jim bývala určena zpravidla zadní část domu. Většina domů bývala nejčastěji jednopatrová (sklepy, přízemí a první patro), což odpovídalo i diferencovanému rozvržení interiéru. Po ustálení vývoje zástavby domů ve městě do bloků ve 14. století bylo nutné, aby městské rady stanovily právní předpisy, které zajišťovaly určitá pravidla. Byly to například požární bezpečnost, hygienické podmínky, péče o žlaby k odvádění dešťové vody, vzájemné povinnosti sousedů, které se týkaly obou předešlých bodů, ale i takové, které stanovily podíl na opravách štítových zdí, jež bývaly často společné (například v Jindřichově Hradci Langrův dům). Průčelí domů v městských jádrech navenek reprezentovala vlastníka domu. Proto se také průčelí týkala nařízení městských rad, která dbala na bezpečnost chodců a na vzhled náměstí a ulic.

Měšťanský dům se měnil mezi 13. – 15. stoletím i tím, že se připojovalo loubí v přízemí, předsazením patra na krakorcích v patře nebo arkýře, změnou štítu na pološtit nebo atiku. Klenutá podloubí, která vykročila do veřejného prostoru náměstí a ulice, se houfněji objevují v našich městech od sklonku 13. století jako charakteristický znak exteriéru výstavnějšího městského domu hlavně na náměstí. Vzhled průčelí se pak měnil rovněž tvarem a velikostí oken, která již v starším období mívala u reprezentativnějších objektů kamenná ostění (podobně jako portály). Do měšťanských domů se vcházelo z loubí nebo přímo z ulice širokým vchodem se zdobeným kamenným portálem. Součástí vyřezávaných dřevěných dveří byly masivní zámky s ozdobným kováním.¹¹⁰ Na závěr bych charakterizoval dům v raně novověké společnosti jako místo, kde se odehrávala většina socializačních procesů. Zde žila a působila většina lidí po celý svůj život. Zde se narodili, převážně zde sbírali své první životní zkušenosti, domlouvali sňatek a plodili děti a zde se také museli naučit vycházet s ostatními. Dům byl konečně i místem, kde většinou umírali. (V Jindřichově Hradci byly také špitály,

¹⁰⁸ Alena ŠAMÁNKOVÁ, *Architektura české renesance*, Praha 1961, s. 32-36.

¹⁰⁹ Josef MACEK, *Jagellonský věk*, s. 126-128.

¹¹⁰ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 618-626.

kde umírali zchudlí měšťané a řemeslníci. Byl to nejstarší špitál při kostele sv. Máří Magdaleny, špitály při kostele sv. Alžběty a při kostele sv. Jana Křtitele v bývalém minoritském klášteře).¹¹¹

2. Architektura měšťanských domů

O prvních měšťanských kamenných domech v Čechách a na Moravě víme již ve 13. století, ale jenom ve městech, jež zároveň vynikala také velkými stavbami raně gotickými: hradů, klášterů a farních kostelů.¹¹² V Jindřichově Hradci jsou první kamenné domy doloženy již koncem 14. století.¹¹³ Husitské války vnesly do našich měst přirozeně stavební stagnaci, avšak jsou v jižních Čechách přece jen tři města, která se jí vymkla. Je to Tábor, Český Krumlov a Jindřichův Hradec. V těchto případech jde o stavební formy vyvozované z české gotiky 14. století. Tato forma pak nadlouho vtiskla jihočeské architektuře její typický konzervativní ráz. Kromě českých vlivů působí do tehdejší měšťanské architektury jihočeských měst už také slohové vlivy rakouské, blízké horizontální skladbě italské gotiky. S nimi se do Tábora, Českého Krumlova i Jindřichova Hradce a nedlouhou poté i do Slavonic, Jihlavy, Telče, Znojma a Českých Budějovic dostává útvar domu, jehož patro je oproti přízemku vysazeno do ulice na drobné klenbičky, opřené o hustě kladené krakorce. Tímto mohlo vzniknout nové patro.¹¹⁴ Přesně toto lze sledovat u některých domů na náměstí v Jindřichově Hradci.

V polovině 15. století na sklonku české gotiky, byl nový typ síňového domu už zcela hotov. Zůstalo úkolem doby kolem roku 1500, aby jeho vnitřní prostory, které dosud počítaly jen s rovnými stropy a klenbami, buď valenými nebo žebrovými do jednoduchých křížů, zařídila ve smyslu slohového vývoje pozdně gotického. Doba usilovala z pohledu dějin umění o podtržení prostorové celistvosti a optické zmalebnění hlavních místností domu.¹¹⁵ Vývoj měšťanského domu tu jde souběžně s tím, co se zároveň dělo na královských či poddanských zámečích. To se velmi rychle přenášelo i na městskou půdu, zejména do měšťanských domů či radnic. To byla příležitost se seznámit s formami nového stavebního slohu, jíž byla renesance. Renesanční okno a portál vnikají do organismu pozdně gotických domů. Jsou to také zámecké arkády, které narušují typický útvar gotického síňového domu.¹¹⁶

¹¹¹ František RULL, *Monografie města Jindřichova Hradce*, Jindřichův Hradec 1875, s. 25-32.

¹¹² Václav MENCL, *Měšťanský dům*, s. 174.

¹¹³ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

¹¹⁴ Václav MENCL, *Měšťanský dům*, s. 179.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, s. 167.

¹¹⁶ Vlastimil DRAŽAN, *Gotický a renesanční městský dům z jižních Čech a Moravy*, Zprávy památkové péče 10, 1950, s. 140-160.

Svou gotickou tvářnost si český měšťanský dům udržel až do třicátých let 16. století. Po roce 1530 vniká do jejich slohové formy renesance. Mění tvar gotických portálů i oken, sloupových hlavic i podobu klenby, avšak vlastně ani potom není měšťanský dům útvarem docela renesančním. Gotické tvarosloví žije dále v tesané kamenické práci, korintské sloupy jsou stále ještě osmiboké, renesančně profilovaná okna mají gotické lavičky a přetínané pruty v ostění, portálky zůstávají sedlové s okosením na nároží a jen římsa v jejich nadpraží zdůrazňuje renesanční horizontalitu.¹¹⁷ Na vlastním uspořádání prostorů se při tom nemění nic podstatného, po celé 16. století je to neustále týž starý síňový gotický dům s halovým schodištěm a stupňovitým uspořádáním prostorů vzadu s vloženým mezipatrem, v němž není ani stopy po požadavku renesanční italské skladby vrstvit patra do pevně určitých úrovní. Přestavovalo se hlavně po velikých požárech, které ve velkém množství stravovaly celé čtvrti a po nichž už se trvale rozhodovali stavět z kamene i s častějšími novými renesančními prvky.¹¹⁸

V Jindřichově Hradci měnící se umělecké slohy na domech na náměstí klasifikoval Jan Muk (ml.) takto: přechod gotiky v renesanci se udál kolem roku 1550. Vysokou stavební kulturu ve městě dokládá již gotický hrad. Počátek baroka lze všeobecně datovat po skončení třicetileté války. Počátek klasicismu se předpokládá ve třetí čtvrtině 18. století. Náleží sem velká skupina staveb přebudovaných po požáru v roce 1773. Mezi vůbec nejstarší domy náleží čp. 6, 7, 70, 163, 172, které vznikly již koncem 14. století. Jak si lze povšimnout z katastrální mapy náměstí, tak některé tyto domy se vyskytují právě na náměstí. Vývoj města probíhal postupně zhodnocením zástavby, výměnou nejstarších dřevěných domů za domy kamenné.¹¹⁹

V 16. století, kdy náměstí nabylo dnešního půdorysného rozsahu, zde byly radikálně přestavovány domy v renesančním duchu. Dvoupatrové domy byly zvyšovány atikami, které představovaly ilusivní třetí patra. Průčelí pokrývala renesanční sgrafita, která se neomezovala pouze na náměstí a hlavní ulice. V žádném případě sgrafito nenáleželo k projevům nadprůměrně bohatého majitele domu. Na celé jižní a pravé polovině severní strany náměstí měly domy loubí. Pozoruhodné v rámci Čech jsou vzácné domy s arkádovými ochozy v nádvořích čp. 139, 7, 87, 89 nebo s pavlačí na konzolách čp. 162.¹²⁰

¹¹⁷ Václav MENCL, *Měšťanský dům*, s. 161-188.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, s. 179-190.

¹¹⁹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

¹²⁰ TAMTÉŽ, (nestránkováno).

Na náměstí v Jindřichově Hradci se podílela v 16. století slavonická stavební huť mistra Leopolda Estreichera na domě čp. 140. V uměleckém projevu této jedné z posledních pozdně gotických podunajských hutí se odráží především pozdní gotika, ale od třicátých let 16. století si osvojovala i renesanční formy. Leopold se po létech učení v rakouském Podunají natrvalo usadil ve Slavonicích, zde si koupil dům, stal se měšťanem a prováděl svou stavitelskou činnost ve svém okolí. Konkurentem těchto hutí byli cestující italské zedníci a kameníci, s kterými se dostávaly do sporů. Stavebně tito Vlaši nebyli příliš zdatní a někdy i málo zodpovědní. Tato huť tvořila v pozdně gotickém tradici, která byla hluboce zakořeněná v této oblasti jižních Čech, Moravy a přilehlých Rakous. Dílna pracovala pro slavonické měšťany a především pro pány z Hradce. Hutě této oblasti utvářely půvabné prostory náměstí a ulic v jihomoravských, rakouských a jihočeských měst, stavěly především zděné domy s atikami, štíty, sgrafitami dále malovaly interiéry.¹²¹ Právě toto vše utváří malebnost našich a rakouských měst tohoto pomezí. Činnost této konkrétní dílny je zvláště výrazně doložena v měšťanské architektuře Slavonic a telčského hradu. Právě z těchto úspěšně realizovaných staveb dopomohla této huť k zakázce přestavby hradního paláce v Jindřichově Hradci v době kolem roku 1552, kterou pravděpodobně i řídil Leopold Estreichera. Byl to nejspíše právě Leopold Estreicher, který se podílel i na přestavbě domu Jáchyma z Hradce čp. 139 (Langrův dům) na náměstí a loubí u něho. Jak se domnívají Oldřich a Milada Radovi a stejně i Jan Muk ml., Jáchym z Hradce svěřil přestavbu domu témuž mistru, který pracoval na hradě. Ze staveb na náměstí z této slavonické dílny pocházejí již zmiňované podloubí u domu čp. 139. Jsou to sklípkové klenby podloubí tohoto domu s visutým svorníkem ve vrcholu klenebního pole a obrazce dvou jednoduchých čtyřcípých a osmicípých hvězdic. Tento samý typ je u domu čp. 88 ve Slavonicích. Dům patřil hradecké vrchnosti, jak dokládala mladší, bohatě zdobená terakotová deska se jmény, tituly a znaky Jáchyma z Hradce a jeho manželky z roku 1564. Další úpravy se tento dům dočkal roku 1579 pod patronací Anny Hradecké z Rožmberka. sgrafitovou úpravou bylo sjednoceno jeho průčelí s průčelím sousedního domu čp. 138 v jeden celek a vytvořeno arkádové nádvoří na místě původních dvorů obou domů. Biblické výjevy u tohoto domu rozebírám na dalších stránkách mé práce. Dále je to sedátkový portál městské lázně čp. 176 u náměstí označený letopočtem 1550 a jménem lazebníka Kaspera Schulousa. Je zde ve štítu i znak lazebníka a protější strana portálu je ozdobena reliéfem lidské hlavy, která připomíná obdobnou hlavu ve Slavonicích.¹²²

¹²¹ Oldřich RADA - Milada RADOVÁ, *Mistr Leopold Estreicher a jeho stavební dílna*, Umění 18, 1970, s. 358-362.

¹²² TAMTÉŽ, s. 368-386.

3. Sklepy

Městské domy bývaly již ve 13. století podsklepeny. To souvisí s vývojem obydlí, jež bylo ve starších podobách zahlobeno. Sklepy se využívaly především ke skladování potravin. Po generace byla sdělována zkušenost, že tak lze nejlépe uchovat a ušetřit zkáze některé druhy potravin a surovin. Ve sklepech se vyráběl slad, zrál tam pivo, skladovalo se víno a hlavně v teplejším ročním období tu bylo možné provozovat řemeslo.¹²³ Ve sklepě bylo zboží obchodníků bezpečnější před ohněm v době, kdy požáry postihovaly města jako častá pohroma. Sklepy sloužící jako provozovny, zčásti snad i obytné, vznikaly zpravidla hned s výstavbou městského domu, sledují proto starší domovní půdorys a pomáhají tak určovat původní zástavbu náměstí či ulic. Do sklepů byl přístup jednak schody z domu, jednak z ulice před průčelím šachtou s dřevěným poklopem nebo přístřeškem proti zatopení, nebo to mohlo být loubí, které chránilo prostor před domem. Některé sklepy překračovaly hranice domovních parcel, bývaly proto v 15. století navzájem propojeny a plnily také jiné funkce (úniková cesta, ochrana před požárem, nepřitelem atd.). Byly to sklepy vysekány na způsob chodeb, někdy až ve třech patrech nad sebou a několik desítek kilometrů dlouhých, zejména ve Znojmě, Táboře či Jihlavě.¹²⁴

4. Přízemní síň

Síň byla vždy reprezentačním prostorem domu (z lat. ekvivalentu palacium, tedy palác, jak se jí někdy říkalo). Bývala v přední části v přízemích domů, později bývala označována jako mázhauz. V žádném z pozůstalostních inventářů sledovaných jihočeských měst, ale nebyla dolní síň v přízemí domu označena jako mázhauz. Nebyla proto ani v pramenech považována za architektonicky výjimečný prvek měšťanova obydlí.¹²⁵ Slovo mázhauz vzniklo spojením latinského „mensa“ s německým „haus“ a následným zkomolením od staroněmeckých slov „maz“ znamenající jídlo a „hus“ označující místnost nebo síň.¹²⁶ Stále však zůstává místem, na jehož lokalizaci i účel jednotný názor nepanuje. Asi nejrozšířenější představa ho podává jako prostor s funkcí dnešní předsíně.¹²⁷ V obecném pojetí vše nasvědčuje tomu, že hlavním posláním mázhauzu-horní síně bylo zprostředkování komunikačního propojení prostorů na druhém či třetím podlaží. Označení „dolní mázhauz“ se v pramenech neobjevuje a rovněž charakter mázhauzu i způsob jeho popisu vylučují záměnu s dolní síní. Etymologický původ

¹²³ Josef MACEK, *Jagellonský věk*, s. 126.

¹²⁴ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 618-626.

¹²⁵ Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ – Jana STEJSKALOVÁ, *Interiéry*, s. 118.

¹²⁶ Pavel KODERA, *Mázhauz – předsíň nebo světnice? (Příspěvek ke studiu prostorovosti)*, Kuděj 1, 1999, s. 14-15.

¹²⁷ TAMTĚŽ, s. 14-15.

slova, dobové pojetí i inventarizovaný mobiliář kromě komunikačního významu ukazují i jeho užití jako jídelny. Často výborně zvládnuté výtvarné řešení je dokladem „okázalosti“ funkce, která s oběma předchozími úzce souvisela. Kromě mázhauzu jako komunikačního prostoru využívaného současně ke stravování, se nabízí předpoklad užití totožného termínu pro označení samostatného síňového prostoru sloužícího k reprezentaci asi opět prostřednictvím stolování.¹²⁸

Dolní síň přejímá měšťanský dům z gotické chrámové architektury. Síň mohly projíždět vozy do dvora a sloužila také k obchodnímu provozu. Byla osvětlována tím, že se otevřela průjezdová vrata. Vedlo odtud schodiště do obytného patra a dále na půdu nebo i do sklepa. Přízemí domu sloužilo zpravidla ke každodenní pracovní činnosti měšťana a jeho rodiny. Zde provozovali řemeslo a prodávali vyrobené zboží pekaři, řezníci, soukeníci, krejčí, hodináři. Měl-li majitel domu várečné právo, vařil a šenkoval tu pivo a tak se dolní síň proměnila ve veřejně přístupný hostinec. Dům a rodina byly ochranným a životním společenstvím, ve kterém život a práce od sebe ještě nebyly odděleny, k tomu došlo až v dobách pozdějších.¹²⁹

Za dolní síň měšťanských domů následoval průjezd do dvora s přilehlou zahradou a sadem se záhony cibule, česneku, zelí, řepy, mrkve či luštěnin. K dvoru přiléhaly chlévy s nevelkým počtem ustájených krav, býků, koní, volů, ovcí a koz. Na dvoře pobíhala domácí drůbež povalovala se zde sláma spolu se zemědělským náradím, vyvážel se tam hnůj ze stájí.¹³⁰

5. Přední a zadní trakt

První patro, tento přední trakt, byl osvětlen okny z průčelí. Sem se přesouval soukromý život měšťanů a jejich rodin. Tato místnost jako interiér reprezentovala majitele a jeho sociální postavení. Stával zde stůl s dřevěnou lavicí a seslemi potaženými látkami nebo kůžemi s polštářky. Stropy byly z ozdobně vyřezávaných nebo malovaných trámů. Omítnuté stěny krášlily nástěnné malby se světskými i církevními náměty. Na volné plochy zdí se zavěšovaly dekorativní koberce, které zateplovaly světnice, neboť kachlová kamna tento prostor dostatečně nevyhřála. Samozřejmě, že na náměstí byly i domy řemeslníků, kteří měli své interiéry zařízené velmi prostě a prakticky.¹³¹ Kromě oblíbených čalounů, kožených tapet, nástěnných hodin a zrcadel se stále častěji od počátku 17. století objevovaly na zdech světnic domácí oltáře se soškami světců, obrazy a u dveří kroupenky se svěcenou vodou. V některých domácnostech měly své místo i portréty měšťana a jeho rodiny. Jinak lze obecně říci, že s blahobytem rostla i míra dekorativnosti. Podlaha byla většinou provedená z keramických dlaždic s ornamenty. Sem

¹²⁸ TAMTÉŽ s. 14-15.

¹²⁹ Richard van DÜLMEN, *Kultura*, s. 10.

¹³⁰ Václav BŮŽEK – Josef HRDLÍČKA a kol., *Dvory*, s. 202.

¹³¹ František HOFFMANN, *České město*, s. 123-129.

se hlavně z bezpečnostních důvodů přesouvala část řemesel finančně náročných, například zlatníci a malíři.

Zadní trakt domu v tomto patře obrácený do dvora, kde bývaly jedna nebo dvě komory, nebyl vytápěn. Tyto místnosti sloužily jako ložnice, skladiště cennějších věcí nebo i jako sýpky. Ložnice se začaly v souvislosti s utvářením a vnímáním studu v městských domech vyčleňovat již na přelomu 15. a 16. století. Tyto intimní prostory byly vybaveny jednoduchými lůžky, postelemi s nebesy ze zelených textilií a v ojedinělých případech i dětskými postýlkami. Patra domů bývala často dřevěná, roubená někdy hrázděná. Dřevo zde mělo funkci tepelnou, jelikož právě tato jediná obývaná místnost bývala vytápěna. Tento typ domu se zděným přízemím a dřevěným roubeným patrem zvnějšku obezděným, býval častým typem domu.¹³²

Domy bývaly vytápěny povětšinou otevřeným ohništěm nebo pecí, jen některé zámožnější domy měšťanů mívaly krby. Černá kuchyň v měšťanském domě byla většinou malá místnost bez oken, aby dobře fungoval tah kouře. Pod otevřeným komínem stával nízký zděný krb, byla zde hranice polen a bývaly tu připravené rožně, kotle a kuchyňské nádobí z mědi, mosazi, železa a cínu. Bylo zde otevřené ohniště s kuželovitým dymníkem, který je odvozen od krbů. Počátkem 15. století se začínají objevovat v bohatších domech kachlová kamna, která předpokládala postavení komínu. Jak lze pochopit, tak v měšťanských domech byla snaha omezovat počet trvale obývaných místností na minimum (před zaváděním kamen), jelikož to bylo velice nákladné zejména na vytápění a vybavení interiéru. Pro vnitřní prostory domů byla typická různá velikost a výška jednotlivých místností v přízemí, prvním i druhém patře, mezipatra, složitě vestavěné kamenné schody s plnými bočními zídkami a včleňování nejrůznějších komor, komůrek i malých síní.¹³³ Loggie jako exteriérový prvek byl součástí bohatších měšťanských domů. Pavlače, z nichž se vyvinula zděná loggie, byla otevřená arkádou. Svým původem pochází z jižní Evropy, její zobecnění a další vývoj spadá však až do renesančního období architektury.

6. Interiér

Měšťanům rozdílných sociálních skupin až do přelomu 14. a 15. století chyběl uvědomělý zájem o bytovou kulturu po hospodářském růstu. Demonstrace zámožnosti se dávala najevo šperky či oděvem. Tím se vysvětluje absence specializovaných řemesel na vybavení domů (kamnářství, nábytkářství aj.).¹³⁴ Takovým uvědomělým symbolem reprezentace majitele byla nejnákladnější část interiéru, a to kachlová kamna. Objevují se od 15. století (běžně od přelomu 15. a 16. století se objevují i na venkově

¹³² Josef MACEK, *Jagellonský věk*, s. 125.

¹³³ Václav BŮŽEK – Josef HRDLÍČKA – a kol., *Dvory*, s. 200-201.

¹³⁴ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 430-439.

u bohatých sedláků). Denní světlo pronikalo do místnosti velkými okny vyplněnými drobnými skleněnými kolečky v olověných lištách. K umělému osvětlení se používaly svíčky zasazené do mosazných svícňů a závěsných lustrů z paroží.¹³⁵

Spolu se sociální diferenciací města se začalo od 15. století různit i bydlení jednotlivých skupin obyvatel. V případě jindřichohradeckých domácností se při absenci pozůstalostních inventářů staly primárními prameny studia kšafy a svatební smlouvy. V případě kšaftů jsem využil jen ty, které se týkaly jednotlivých měšťanů na náměstí. Svatební smlouvy jsou v Jindřichově Hradci jen pramen okrajovým: z celkem 187 svatebních smluv jich jen 8 obsahovalo zmínku o vlastnictví předmětu, ale žádná se netýkala obyvatele náměstí.¹³⁶ Na rozdíl od domácností jindřichohradeckých se u domácností českokrumlovských, prachatických, soběslavských a českobudějovických inventáře zachovaly.¹³⁷ Jak napovídají některé testamenty jindřichohradeckých měšťanů, ať už bydlících na náměstí ve sledovaném období nebo i bydlících mimo, dokládají vybavení domácností, ať už to byly předměty všední povahy nebo i vzácnější předměty. Jednalo se o zrcadla, koberce, prsteny (sloužily k okázalé reprezentaci i pečetění písemností), mosazné, stříbrné svícny, růžence, šperky, zlaté a stříbrné nádoby, zbraně, nábytek, peřiny, oděvy ve zdobených almarách, stolní nádoby (lžíce, nože, výjimečně i vidličky).¹³⁸ Mezi nejčastější kšaftovní dání patří určité částky peněz, mnohem méně bohužel např. svršky, nádoby, ložní prádlo, nástroje k řemeslu, nábytek, koflíky, zbraně, stříbrnice a jiné prsteny a klenoty.¹³⁹ Představu o vlastnictví umělecko-řemeslných předmětů si lze tedy učinit pouze v menšině případů.

Zajímavým pramenem k poznání vybavenosti domácností v Jindřichově Hradce a opomenutý Janou Stejskalovou v její diplomové práci o jindřichohradeckých domácnostech je soupis trestů udělených měšťanům, kteří se vzbouřili proti vrchnosti v době českého stavovského povstání.¹⁴⁰ Jde tu o 45 potrestaných účastníků povstání proti Vilému Slavatovi. V zabaveném majetku byly domy odsouzených, ale ne všem byly odňaty. Jelikož odsouzení měli manželky s dětmi, tak jim byl dům ve většině případů vrácen, aby měla rodina, kde bydlet. Zabavený nábytek s oblečením, byly odneseny přímo z domů potrestaných na zámek. Ale i některá část oblečení byla vrácena. Dále to byla zabavená peněžní hotovost, ale i ta v některých případech byla dána do spravování vrchnosti, jednalo se o peníze

¹³⁵ TAMTÉŽ, s. 430-439.

¹³⁶ Jana STEJSKALOVÁ, *Předbělohorské domácnosti jindřichohradeckých a prachatických měšťanů*, diplomová práce, České Budějovice 1989, s. 21-22.

¹³⁷ Václav BŮŽEK – Jana STEJSKALOVÁ – Hana BŮŽKOVÁ, *Měšťanské domácnosti*, s. 66.

¹³⁸ Jana STEJSKALOVÁ, *Předbělohorské domácnosti*, s. 29-44.

¹³⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 227, fol. 48, 108, 124, 188, 192, 196, 212, 268, 275.

¹⁴⁰ Jana STEJSKALOVÁ, *Předbělohorské domácnosti*, s. 18-24.

dětí, které jim darovali jejich kmotři. Zabavená peněžní částka byla použita na opravu vyhořelého kláštera františkánů sv. Kateřiny nebo darována místnímu špitálu chudým. Část zabavených liturgických předmětů byla dána do vybavení kostela sv. Trojice.

Z odsouzených, kteří měli dům na náměstí, to byl Jiřík ze Kře a jeho majetek: „*částka 187 kop grošů, 26 cínových konví velké i malé, 3 cínové nálevky, flaše, umyvadlo, 45 cínových mís velkých a malých, 14 cínových talířů, mosazné ohřívadlo, 3 ručnice dlouhé, páteře s korály (růžence), halapartna, 2 stříbrné koflíčky, 2 stříbrné prstýnky, ručnice pod pás s tkalcem.*“¹⁴¹ Tobiáš Klement: „*svršky a nábytek, 39 dukátů (náležející, ale jeho dětem od kmotrů, ty byly spravovány vrchností a následně měly být opět vráceny), pozlacené hodiny, 2 slánky stříbrné pozlacené, 5 lžic stříbrných, tesáček stříbrem pobitý, 4 kordy, 5 halaparten, 9 pantalírů, 6 pistolí, 5 holsterů k 5 mušketám, kuše malá, kyrys s helmem, zbrojí na tupl soldnery, kočárek, sukna, 10 věder vína.*“¹⁴² Jáchymu Čechovi byl zabaven z jeho majetku: „*částka 3 kop grošů, (která byla dána chudým do místního špitálu), svršky a nábytek, 1 lžice stříbrná, 2 kůže pruské, 8 teletin a 5 kozlovin vydělaných na jirchu, 44 bavlněných roušek, 9 dlouhých ručnic, 2 muškety, 2 koně, 1 vůz, 6 krav, 1 býk.*“¹⁴³ Pavlu Mautnerovi bylo zabaveno: „*svršky a nábytek, částka 378 kop grošů, pásek stříbrný na klobouk, mušketa pobitá stříbrem, 36 lžic stříbrných a pozlacených, 29 lžic stříbrných, stříbrný pozlacený šál, kalich stříbrný a pozlacený, 2 hodinky malé pozlacené, 2 kroužky zlaté, stříbrné korále v škatuli přitom celý tolar starého stříbra polámaného v jednom měšci, pruská žlutá kůže, 2 pláště soukenné, 3 kalhoty, kozlová kůže, 3 kabáty, 3 čepice, 3 páry punčoch, koberec turecký, ručnice dlouhé a pistole, pantalír, 18 mušket, tuplhák mosazný a železný, 16 kordů, kuše, 3 palestry, váček myslivecký, 2 halapartny, 2 formy dlouhé na odlévání kulek do mušket, 2 sedla, pár ostruh, 220 strychů žita, 44 věder vína, kůň, 2 krávy.*“¹⁴⁴

Měšťané v Jindřichově Hradci používali při stolování také zřejmě „toufarské“ nože, talíře i oválné misky.¹⁴⁵ Stoupenci novokřtěneckého hnutí, kteří obývali zámek od sedmdesátých let 16. století, sem pozval nábožensky tolerantní Adam II. z Hradce. Jednoznačně se, ale tato keramika neprokázala či neuchovala.¹⁴⁶

Po polovině 16. století výrazněji proniklo v rovině duchovní i hmotné do měšťanských domácností hledisko estetické a měšťané se začali obklopovat podle vzoru urozených aristokratů luxusním zbožím určeným k vlastní reprezentaci. Tento obrat prozrazují i některé testamenty

¹⁴¹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, sign. I. A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

¹⁴² TAMTÉŽ.

¹⁴³ TAMTÉŽ.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ.

¹⁴⁵ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – a kol., *Dvory*, s. 200-201.

¹⁴⁶ Milan KOVÁŘ, *Novokřtěnci na dominiu pánů z Hradce*, České Budějovice 1998 (=Opera historica 6), s. 387-390.

jindřichohradeckých měšťanů a jejich předměty, jako v případě Kateřiny Loncendorfarové, která patřila k pravidelným dodavatelům potravin na zámek v letech 1570-1580. V její domácnosti jedné z nejlépe vybavených, se nacházelo větší množství zlatých a stříbrných předmětů „šest stříbrnic, šest zlatých prstenů, stříbrný pás s kamínky, sto zlatých uherských.“¹⁴⁷ Nebyly to tedy jen předměty pro hospodářské potřeby a každodennost, které připomínají zařízení některých venkovských poddanských gruntů. Pokud lze alespoň přibližně považovat vyspělost kulturní úrovně měšťanovy domácnosti za kritérium jeho bohatství, pak bylo možno doložit v jihočeských městech značnou majetkovou kulturní a pravděpodobně i vzdělaností převahu městské a vrchnostenské byrokracie, malého počtu příslušníků speciálních řemesel a jen některých špiček řemesel potravinářských. Toto konstatování odpovídá i složce na jindřichohradeckém náměstí.¹⁴⁸ Celkově to lze shrnout slovy, že je tu závislost kulturní úrovně domácnosti jindřichohradeckých měšťanů na jejich profesní stratifikaci – čím se živili, zda byli členy vrchnostenské byrokracie nebo městské samosprávy, to se promítlo samozřejmě i na reprezentaci domu na náměstí jak interiéru či exteriéru.

7. Ceny domů a jejich označení

Ceny za jednotlivé domy na náměstí jsem uváděl následujícím způsobem. Nejprve jsem uvedl celkovou peněžní částku domu, někdy i s ostatním majetkem (zahradou, haltýři, poli, loukami, atd.). V kupních smlouvách se důsledně udává poloha domu s názvem sousedů. Ty jsem ve své práci nezmiňoval, jelikož jsou domy vedle sebe. O cenové výzkumy domů se zajímali Jiří Zálaha,¹⁴⁹ Luboš Lancinger,¹⁵⁰ Martin Bělohlávek a Miroslav Košťál.¹⁵¹

Všichni autoři v podstatě upozorňují na nedostatečnost dílčích sond a na potřebu zpracování materiálu jednotlivých lokalit, pokud možno ve věcné i časové úplnosti. S tím zároveň vystává náročný problém časového a praktického zvládnutí. Takže ani já se v této práci nebudu pouštět do stanovování nějakých cenových závěrů, k tomu ani tato práce nesměřovala. Největší problém vystává ve stanovení nějakého pravidla pro určování cen nemovitostí, dále je to problém vztahu celkové ceny k závdavku, proměn cen k dalším splátkám. Jak tito autoři konstatují, nelze prozatím najít nějakou

¹⁴⁷ František TEPLÝ, *Dějiny města I/2*, s. 217, 384.

¹⁴⁸ Václav BŮŽEK – Jana STEJSKALOVÁ – Hana BŮŽKOVÁ, *Měšťanské domácnosti*, s. 67.

¹⁴⁹ Jiří ZÁLOHA, *Ceny domů v Českém Krumlově v letech 1511-1539* in: Katedra československých dějin a archivního studia Univerzity Karlovy. Pracovní skupina pro dějiny cen a mezd. Materiál č. 8, 1963.

¹⁵⁰ Luboš LANCINGER, *Příspěvek ke studiu cen městských domů (Český Krumlov)*, *Hospodářské dějiny* 8, 1981, s. 141-182.

¹⁵¹ Martin BĚLOHLÁVEK – Miroslav KOŠŤÁL, *K problematice studia cen nemovitostí v 15. a 16. století do doby předbělohorské* in: *Zápisky katedry československých dějin a archivního studia VI*, Filozofická fakulta University Karlovy, Praha 1962, s. 147.

závislost, která by se dala dokázat, jelikož pro téma bylo zpracováno málo studií, které by se daly shrnout a tím zobecnit výsledky pro ostatní města. Ale lze se domnívat, že ceny domů v jádru města či na náměstí byli vyšší než domů na předměstí. Hodnotu domu odrážela jeho poloha, vybavení, stavební struktura, slohová proměna, spojení s jinými domy, prosperita města, hospodářská situace země, kupní síla obyvatel, zadluženost vlastníka, časový vývoj, války, požáry, morové epidemie, populační rozmach ve městě atd. Toto vše mělo důležitý charakter pro určení hodnoty domu. Luboš Lancinger se ve své studii snažil najít určitý vztah také mezi hodnotou domu a jeho rozlohou.

Pestrost zjištěných hodnot naznačuje, že závadvky a splátky byly tvořeny přímo v procesu sjednávání tržeb a že na jejich výši měla vliv individuální potřeba na jedné a postradatelnost hotových peněz na druhé straně, roční příjem a přebytek, snaha o zjištění důchodu apod.¹⁵² Doklady o způsobu sjednávání ceny lze příležitostně najít v korespondenci mezi českou komorou a královskými rychtáři. Podle nich bylo hlavním předmětem zájmu, kolik bude složeno v hotovosti. Poměr mezi splátkovou cenou a cenou v hotovosti, byl spíše nalézán a odhadován, než aby byl zaveden zvyklostí nebo předepsán normou.¹⁵³

Označení domů, o kterých se zde zmiňuji, se v Jindřichově Hradci zachovala jen na několika štítech domů, které jsou vidět na fotografiích u jednotlivých domů. Byly to většinou obrazy s motivy heraldickými, náboženskými a s mytologickými figurami (hvězda, jelen, klíč, kohout, anděl, beránek, kříž atd.). Tato znamení malovaná na dřevo či do omítky, charakterizovala dům i jeho majitele v době, kdy se dosud nevžila příjmení.¹⁵⁴ Měšťanům, usilujícím o reprezentaci úměrnou majetku do jisté míry nahradila i predikát. Někdy se skutečně toto znamení stalo rodovým jménem či šlechtickým přídomkem. Znamení byla i na domech řemeslníků, většinou nesly obyčejné cechovní znamení nebo symbol výroby (rukavice, meč, boty atd.). Původní sepětí s majitelem nebo řemeslem se postupně vytrácela a domovní znamení zůstávalo orientační pomůckou, často i dekorativním prvkem na průčelí domů nebo i ochranným symbolem.¹⁵⁵

¹⁵² Luboš LANCINGER, *Příspěvek*, s. 144-152.

¹⁵³ TAMTÉŽ, s. 154.

¹⁵⁴ Lúdia PETRÁŇOVÁ, *Domovní znamení staré Prahy*, Praha 1988, s. 32-36.

¹⁵⁵ Josef PETRÁŇ, *Dějiny*, s. 618-626.

IV. Historická topografie náměstí pro období 16. a 17. století

Obrázek 3 Pohled na západní stranu náměstí s třemi domy zleva čp. 6, 7, 8.

Dům čp. 6/9 - dům Šaurovský (druhé popisné číslo domu je uváděno ve starší literatuře)

Dvoupatrový nárožní dům s třetím atikovým patrem. Dnes je podoby klasicistní z doby po požáru z roku 1801. V bočním průčelí se zachovalo gotické kamenné okenní ostění s výžlabky a sklepy pod levým traktem domu. V zadním traktu domu jsou renesanční arkády. Dům je středověkého původu, patrně již z počátku 14. století. Bylo zde v 16. století vybudováno loubí, které pak bylo v 18. století zrušeno.¹⁵⁶ Dům je proslulý tím, že zde bydlel regent Adama II. z Hradce Štěpán Vratislav z Mitrovic, který zemřel roku 1587. Pobýval zde i jeho syn Václav Vratislav z Mitrovic. Korespondenci Štěpána Vratislava z Mitrovic a jeho bratra Jiřího o hospodaření na panství Hluboká z let 1564-1598 vydal

¹⁵⁶ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

František Teplý.¹⁵⁷ Majitel tohoto domu Štěpán Vratislav z Mitrovic byl jedním z dodavatelů potravin do zámecké kuchyně hovězího dobytka a drůbeže v letech 1577-1586. Rovněž se zabýval finančními záležitostmi a ručil za úvěry pánů z Hradce.¹⁵⁸ V kostele sv. Jana Křtitele jsou dvě žulové desky jeho dvou dětí, jedna na epištolní straně, druhá na evangelijní straně hlavního oltáře. Na obou je vytesán znak rozpolcený štít červený a černý a v klenotu jsou dva buvolí rohy s latinským nápisem: „NON EST MORTALE, QUOD OPTO.“¹⁵⁹

Koncem 15. století byl majitel tohoto domu uzdař **Jan Rymar**, po jehož smrti v květnu roku 1519 dům s celým hospodářstvím za souhlasu vrchnosti a radních pánů koupil za 120 kop grošů **Konrád Mertel**.¹⁶⁰ Ten v březnu roku 1525 dům za 268 kop grošů prodal kraječi suken **Jiřímu Kaslarovi**.¹⁶¹ Vdova po něm **Kateřina Kaslarová** ho prodala v listopadu roku 1532 kraječi suken **Janu Kerbrů** za 315 kop grošů.¹⁶² Roku 1548 ho Jan Kerbrů prodal za 330 kop grošů soukeníku **Kryštofu Šauerovi**, od něho dům roku 1554 odkoupil za 500 kop grošů **Jaroslav Vranovský z Valdeka** (nejstarší), za něhož v témž roce platí splátku 50 kop grošů paní Anna Koffinová. Brzy na to Jaroslav Vranovský z Valdeka umřel, zaplatil závdavek jen 130 kop grošů. Šauer se vrátil na dům a synové Vranovského z Valdeka Jan Vranovský s mladším bratrem Jindřichem, žalovali Šauera na vrácení peněz roku 1566 prostřednictvím jindřichohradeckého hejtmana Jana Brouma z Chomutovic, Frydrycha Zásmuckého ze Zásmuk, Lukše Bochaufa z Třeboně a Matesa Lukše z Tábora. Po čase se dohodli, že Kryštof vrátí Vranovským 50 kop grošů a dům mu zůstane.¹⁶³

Roku 1570 obýval dům **Jáchym Drotziehař**. Od něho ho koupil **Adam II. z Hradce** roku 1575 a daroval jej svému regentovi **Štěpánu Vratislavu z Mitrovic**. Když Štěpán umřel roku 1587, přešel dům zpět na **Adama II. z Hradce** a ten jej v listopadu roku 1587 prodal za 300 kop grošů dvornímu malíři **Raimundu Paulovi**.¹⁶⁴ Ale Raimund brzy umřel v březnu roku 1592 a poněvadž byl dům vyplacený a neměl potomky, přešel na **městskou obec**. Zde se mi nepodařilo zjistit, proč přešel dům od vrchnosti na městskou obec. V témže roce jej městská obec prodala za 590 kop grošů postřihovači **Ondřeji Krejcarovi**. Ten zaplatil na začátku 130 kop grošů a ostatní doplatil po 25 kopách grošů ročně.¹⁶⁵ Podle urbáře města z roku 1613 odváděl z tohoto domu 24 grošů, vlastnil ještě

¹⁵⁷ František TEPLÝ, *Dva staří hospodáři*, s. 8-16.

¹⁵⁸ Josef HRDLIČKA, *Rezidenční město a panská kuchyně (podíl jindřichohradeckých měšťanů, ostatních obyvatel a panských služebníků na zásobování předbělohorského dvora pánů z Hradce potravinami)*, JSH 64, 1995, s. 101.

¹⁵⁹ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

¹⁶⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 151, kniha č. 81/2, fol. 306.

¹⁶¹ TAMTÉŽ, fol. 373.

¹⁶² TAMTÉŽ, inv.č. 155, kniha č. 85, fol. 13.

¹⁶³ TAMTÉŽ, inv.č. 151, kniha č. 81, fol. 42.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, inv.č. 156, kniha č. 86, fol. 1007.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, fol. 1314.

zahradu a haltýř, z něhož odváděl 2 groše.¹⁶⁶ Krejcar zanechal vdovu Bětušku a dcery Annu a Kateřinu. Jejich jménem poručníci v lednu roku 1637 dům prodali za 800 kop grošů radnímu písaři **Matesu Erlingerovi**.¹⁶⁷ Erlinger v tomto domě šenkoval pivo a obchodoval s drobným zbožím. Dům je uváděn podle revizitace roku 1668 jako sešlý.¹⁶⁸ Z tohoto domu odváděl podle urbáře 24 grošů.¹⁶⁹ Po něm ho vlastnila **městská obec** jako nesplacený původnímu majiteli Krejcarovi a v únoru roku 1667 ho prodala za 550 kop grošů mistru svobodných umění **Bartoši Vilémovi Duchkovi z Taborsbergu**.¹⁷⁰ Ten se narodil v Táboře a v letech 1673-1688 sloužil jako městský písař za plat 100 zlatých a služební deputát (8 strychů žita, 2 strychy ječmene, 1 strych hrachu a 4 strychy ovsa). Tento dům se zavázal opravit a reagoval na to slovy: „*ruinu tu jdouc ku zámku na rohu, velikou nečest a ouraz pro město*.“¹⁷¹ Měl několik dcer, jediný syn Jan se stal jezuitou. Jáchym Jiří Slavata diplomem z 12. července 1686 povýšil Duchka, bývalého radního písaře a v té době primátora, na šlechtice.¹⁷²

Dům čp. 7/10

Dvoupatrový dům s třetím atikovým patrem. Průčelí je klasicistní po požáru z roku 1801. Uvnitř domu se zachovala komora bývalé černé kuchyně s gotickým sedlovým portálem. Ve dvoře vpravo je arkádové křídlo s toskánskými sloupy. Valené kamenné sklepy jsou gotického původu.¹⁷³

V srpnu roku 1507 prodal dům **Matouš Nemastný** za 75 kop grošů městskému písaři **Janu Zíkovi**.¹⁷⁴ Vdova po tomto písaři o dva roky později v listopadu prodala objekt za 80 kop grošů ševci **Křišťanovi**, ten ho pak prodal za tu samou částku učiteli **Wolfovi**.¹⁷⁵ Od učitele koupil dům za 80 kop grošů v listopadu roku 1514 kožešník **Vaněk Štěrbů**.¹⁷⁶ Následuje rok 1517 a koupě domu od panského myslivce **Medka** za 90 kop grošů.¹⁷⁷ V říjnu roku 1522 koupil dům postřihovač **Šimon** za 85 kop grošů.¹⁷⁸ V dubnu roku 1533 **Franc Tobolář** koupil dům za 245 kop s poli. Samotný dům měl hodnotu 195 kop grošů.¹⁷⁹ O tři roky později v dubnu ho prodal za 200 kop grošů stolaři **Janu**

¹⁶⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

¹⁶⁷ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 159, kniha č. 89, fol. 143.

¹⁶⁸ TAMTĚŽ, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

¹⁶⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

¹⁷⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 160, kniha č. 90, fol. 36 (František Teplý uvádí špatný rok a to rok 1665).

¹⁷¹ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 480-481.

¹⁷² TAMTĚŽ, s. 480-481.

¹⁷³ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (neustránkováno).

¹⁷⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 151, kniha č. 81/2, fol. 198.

¹⁷⁵ TAMTĚŽ, fol. 215.

¹⁷⁶ TAMTĚŽ, fol. 264.

¹⁷⁷ TAMTĚŽ, fol. 285.

¹⁷⁸ TAMTĚŽ, fol. 342.

¹⁷⁹ TAMTĚŽ, inv.č. 155, kniha č. 85, fol. 15.

Plobšnejdarovi.¹⁸⁰ V dubnu roku 1537 zakoupil dům od Jana Plobšnejdara krejčí **Martin Černý**.¹⁸¹ Od roku 1580 vlastnil dům stolař **Jan Klement**, který ho koupil za 550 kop grošů. Z tohoto domu podle urbáře města z roku 1613 odváděl Klement 50 grošů, měl ještě dvůr, z kterého odváděl 6 grošů a koryto 2 groše.¹⁸² Jan Klement umřel roku 1606 a dům zdědil jeho syn **Tobiáš Klement**. Z dalšího domu, který vlastnil ve městě podle urbáře města z roku 1613 odváděl 24 grošů, ze dvora 8 grošů, ze zahrady 12 grošů, ze dvou polí dohromady 8 grošů a ze sádky 5 grošů.¹⁸³ Tobiáš Klement byl jedním z účastníků vzpoury proti Vilému Slavatovi v době českého stavovského povstání. Z majetku, který mu byl zabaven to byly: „*svršky a nábytek, 39 dukátů*“ (náležející, ale jeho dětem od kmotrů, ty byly spravovány vrchností a následně měly být opět vráceny), „*pozlacené hodiny, 2 slánky stříbrné pozlacené, 5 lžic stříbrných, tesáček stříbrem pobitý, 4 kordy, 5 halaparten, 9 pantalírů, 6 pistolí, 5 holsterů k 5 mušketám, kuše malá, kyrys s helmem, zbrojí na tupl soldnery, kočárek, sukna, 10 věder vína.*“¹⁸⁴ Od Tobiáše Klementa dům koupil v dubnu roku 1636 **Melichar Wolf**. O čtyři roky později v červnu odkoupil dům za 1200 kop grošů **Řehoř Sauber**. A od něho v červenci roku 1645 obchodník a také šenkýř **Martin Klug**, který umřel roku 1677. Podle berní revizitace z roku 1668: „*je chudý a zadlužilý, někdy pivo šenkuje, dům má ale mírný.*“¹⁸⁵ V ten samý rok v dubnu od něho koupil dům správce pošty **Matyáš Mahler**.¹⁸⁶

Dům čp. 8/11 - Halamovský

Jednopatrový nárožní objekt krytý dvěma střechami s falešným druhým patrem. Průčelí je dvoupatrové raně barokní s dodatečnými úpravami. Průčelí vrcholí štítem s římsovým obloukem. Při nároží je omítková bosáž a byl zde odkryt původní renesanční sloup loubí. Objekt je gotického původu s významnou přestavbou z roku 1500. Do poloviny 16. století bylo vybudováno loubí, z něhož se zachovaly ve zdivu všechny kamenné pilíře. Další úprava objektu je raně barokní patrně po roce 1697, kdy zaniklo i loubí.¹⁸⁷

Roku 1520 prodal **Konrád Martalous** za 221 kop grošů dům **Valentinu Frankovi**. On ho ale vyměnil v ten samý rok za dům pod hradem s krejčím **Kadeřábkem**. V dubnu roku 1531 vdova po krejčím **Barbora** prodala dům za 210 kop grošů panskému klíčnickovi **Vítovi** a ten ho rok na to v

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, fol. 55.

¹⁸¹ TAMTÉŽ, fol. 97.

¹⁸² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

¹⁸³ TAMTÉŽ.

¹⁸⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, sign. I.A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, inv.č. 160, kniha č. 90, fol. 365-69.

¹⁸⁷ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

dubnu prodal kraječi suken **Jiřímu Hoferovi**.¹⁸⁸ V únoru roku 1538 po Hoferově smrti odkoupil dům provazník **Tomáš** od pozůstalých bratrů za 290 kop grošů.¹⁸⁹ Roku 1550 dům přechází na soukeníka **Václava Tunikuta**. Po jeho smrti vdova **Apolonie** dům prodala roku 1606 obchodníku **Adamu Čechovi** za 600 kop grošů.¹⁹⁰ Adam Čech patřil k hlavním dodavatelům potravin do panské kuchyně pánů z Hradce, dodával víno a hovězí dobytek.¹⁹¹ Rok na to se odstěhoval do Sušice a prodal dům za 675 kop grošů zámeckému úředníku **Řehoři Auftiferovi z Eulenberka**. Z tohoto domu podle urbáře města z roku 1613 odváděl 32 grošů.¹⁹² Jeho bratr, důchodní písař Martin Auftifer z Eulenberka vlastnil, rovněž dům na náměstí, a to dům čp. 174.

Auftiferové z Eulenberka pocházeli z Českých Budějovic. Do Jindřichova Hradce se přistěhoval kotlář Jan Auftifer, patrně právě po zakoupení domu jeho bratrem Řehořem na náměstí. On sám si zde koupil dům roku 1595 na Novém městě. Řehoř Auftifer sloužil u Adama II. z Hradce jako pivovarní písař v letech 1581-1591. Od roku 1606-1617 byl hejtmanem Slavatovského panství v Jindřichově Hradci.¹⁹³ Roku 1609 uzavřel svatební smlouvu s Marií Švehrovou z Jindřichova Hradce. Roku 1613 přijal úřad obecního správce důchodů, rovněž sloužil jako syndikus apostolicus (tedy finanční a právní zástupce konventu františkánů) ve zdejší klášteře. Zemřel 24. května 1627 a byl pohřben ve zdejší františkánské klášteře. Řehoř vlastní děti neměl a snad celý majetek odevzdal i s predikátem rodině bratra, neboť oba Auftiferové Pavel i Jiří se píší z Eulenberka.¹⁹⁴ Rod vymřel roku 1695, jelikož neměl potomků, proto vdova Klára majetek odkázala zdejší jezuitský koleji.¹⁹⁵ Žulová deska (177 cm x 87 cm) Řehoře Auftifera z Eulenberka, regenta panství Slavatů, byla zapuštěna v dlažbě františkánského kostela sv. Kateřiny na epištolní straně oltáře sv. Františka. Ale roku 1903, když byl celý kostel předlážděn, byla deska odstraněna. Vytesaný kamenný nápis zněl: „ANNO MDCXXVII DIE XXIII MAI OBIIT IN DNO (NOBILIS) VIR DOMINUS GREGORIUS AUFTIFFER HVIVS CONVENTUS SYNDICUS APOSTOLICUS REGENS BONORUM COMITIS GVILELMI SLAVATA.“¹⁹⁶ To znamená: „*Léta 1627 dne 23. května umřel v Pánu (urozený) muž pan Řehoř Auftiffer, tohoto konventu syndikus apoštolský, regent panství Slavatovských.*“¹⁹⁷ Znak je v kostele Nejsvětější Trojice na kruchtě a znázorňuje ženu držící v pravici

¹⁸⁸ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 155, kniha č. 85, fol. 2,11.

¹⁸⁹ TAMTÉŽ, fol. 80.

¹⁹⁰ TAMTÉŽ, inv.č. 159, kniha č. 89, fol. 8.

¹⁹¹ Josef HRDLIČKA, *Rezidenční město*, s. 101.

¹⁹² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

¹⁹³ František TISCHER, *Purkrabí*, č. 19, s. 16.

¹⁹⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 76.

¹⁹⁵ TÝŽ, *Slavatovské palatinaty*, s. 471-474.

¹⁹⁶ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

¹⁹⁷ TAMTÉŽ, (nestránkováno).

pětিলisté růže a v klenotu je sova. Vdova po něm **Marie** odkázala tento dům roku 1636 **Václavu Švehrovi**.

Podle revizitace z roku 1668 Švehra v něm: „*šenkujje pivo a víno a handluje v rybách, stavení jeho domu ještě by obstáti mohlo.*“¹⁹⁸ Z tohoto domu podle urbáře odvádí 32 grošů a ze sádky 4 groše.¹⁹⁹ Po něm tu byla vdova **Kateřina** s dcerou. V dubnu roku 1672 byl dům prodán za 530 kop grošů lékárníku **Augustinu Wiltschovi**. Po něm koupil dům v únoru roku 1686 za 500 zlatých **Matyáš Zollerschütz**. Pro dluhy mu byl dům odňat a byl prodán jako ruina v říjnu roku 1697 za 700 zlatých.²⁰⁰ Kupcem se stal jindřichohradecký hejtman Černínů z Chudenic v letech 1691-1697 a později c. k. poštovní úředník **Ezechiel Stanislav Richter**, který zemřel roku 1718.²⁰¹

Dům čp. 82/22 - Špulířský (na něj navazovaly podél dříve masné krámy)

Jednopatrová budova bývalých masných krámů. Jižní průčelí je ukončené falešným atikovým patrem působící dojmem třípatrového domu. Ze střechy vybíhá polygonální vížka. Členění je klasicistní se štukovými šambránami a lisenami, v průčelí je renesanční portál. Nikdy zde loubí nebylo. Při umělecko-historickém průzkumu, který prováděl Jan Muk ml. v sedmdesátých letech, bylo zjištěno, že zde byla gotická křížová okna pocházející snad již z doby kolem roku 1400, která zanikla.²⁰² Vývoj této budovy a její historie je velmi složitý. Nedaleko vstupu na bývalý hřbitov, kde je dnes zadní vchod do podniku Jednoty, byla původně umístěna hradecká škola a za ní Špulířův dům, jehož majitele připomínají znaky na zachovaném kamenném portále. Před frontou domu stály volně masné krámy. Tovaryšstvu Ježíšovu ho prodal roku 1664 za 1 000 zlatých Ferdinand Vilém Slavata, aby v něm zřídilo učebny pro žáky jezuitského gymnázia. Budova jim sloužila až do zrušení řádu a školy. Tím však její školské osudy zdaleka neskončily. Když se městu podařilo v roce 1807 obnovit gymnázium, našlo své sídlo právě zde. Po požáru roku 1801 bylo dohodnuto, že masné krámy budou přemístěny do přízemní budovy, aby se tak rozšířila ulice, která ještě v té době byla hlavní cestou na Linec.²⁰³

V květnu roku 1487 prodal **Viktorin Špulíř** tento dům, jenž leží vedle masných krámů za 200 zlatých uherských **Kateřině Primusové**.²⁰⁴ Zápis v městské knize zní: „*Victorin Špulěř ao. 1487, ferie III ante s. Urbami papae p. dům svůj, jenž leží vedle mastných krámů na rynku a strany druhé* [vedle]

¹⁹⁸ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

¹⁹⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

²⁰⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 160, kniha č. 90, fol. 368.

²⁰¹ František TISCHER, *Purkrabí*, č. 12, s. 6.

²⁰² Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

²⁰³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 30/II., fol. 36 (Privilegia města).

²⁰⁴ TAMTĚŽ, inv.č. 151, kniha č. 81/2, fol. 28.

Hronka Berana poctivé paní Kateřině Prymusové za 200 zlatých uherských. A má jemu dáti prvního veruňku na sv. Jiří 100 zlatých a v roce zase na sv. Jiří opět 100 zlatých.“²⁰⁵ Špulířové byli majetnou měšťanskou rodinou a zastávali místa bakaláře, konšelů i purkmistra. Byl to rod, který zdědil majetek a erb následujícího majitele domu čp. 83, bohatého hradeckého řezníka Petra Hronka z Tučap. Viktorin Špulíř poté, co dosáhl bakalářského titulu, se v Jindřichově Hradci stal zdejším rektorem městské školy. Brzy se však učitelského povolání vzdal a oženil se s Důrou Knaurovou, dcerou po bohatém měšťanu Hanuši Knauerovi. Mimo tohoto domu koupil na náměstí roku 1486 dům s hospodou čp. 165. Viktorin Špulíř byl také purkmistrem a radním v Jindřichově Hradci v letech 1489-1492.²⁰⁶ Špulíř zemřel 13. listopadu roku 1493 a byl pohřben v kapli Nejsvětější Trojice v proboštském kostele Nanebevzetí Panny Marie. Měl dva syny z druhého manželství s dcerou soběslavského měšťana Klukovského Jana a Václava. Václav se stal bohatým měšťanem v Českých Budějovicích a vlastnil zde několik domů na náměstí.²⁰⁷ František Teplý ve svých *Dějínách Jindřichova Hradce* uvádí osobu bakaláře Viktorina Špulíře mladšího a nejmladšího a vydává je za syna, respektive vnuka Viktorina Špulíře.²⁰⁸ Tyto osoby vůbec nežily a v archivních dokladech o nich není ani zmínky. Jedná se spíše o přezdívku a nositelé tohoto jména nebyli členy Špulířovského rodu.²⁰⁹

Jan Špulíř měl syna Jana ml. Špulíře, který se oženil roku 1525 se sousedkou (dům čp. 83) Markétou Beranovou, čímž vyženil statky Tučapy a Březí a přijal po tchánovi Petru Hronkovi řečeném Beranovi do znaku stříbrného beránka v červeném poli. Měli spolu řadu dětí a jejich rod se rozšířil po celém Tábořsku a jeho příslušníci žili až do 18. století. Špulířové začínali od roku 1521 užívat přídomku z Jiter po zaniklém dvorci u Strmilova. Po smrti Petra Hronka se hlásili o jeho dědictví. Markéta Beranová roku 1540 prodala po zemřelém otci masné krámy za 87 kop grošů zdejším řezníkům.²¹⁰

²⁰⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81, fol. 28.

²⁰⁶ Karel PLETZER, *Hronkové a Špulířové v Jindřichově Hradci a Českých Budějovicích*, Výběr 11, 1974, č. 3. s. 175-176.

²⁰⁷ Roman LAVIČKA, *Špulířská kaple při kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci*, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 13, 2004, s. 11-19.

²⁰⁸ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 66.

²⁰⁹ Karel PLETZER, *Hronkové*, s. 176.

²¹⁰ TAMTÉŽ, s. 176-177.

Obrázek 4 Pohled na zdobený strop Špulířské kaple.

Špulířská kaple při kostele Nanebevzetí Panny Marie nebo také kaple Nejsvětější Trojice je nazývána v písemných pramenech Špulířskou teprve roku 1791. Dnes tak samozřejmě přijímané tvrzení, že kapli založil roku 1489 Viktorin Špulíř, je omyl. Přispělo k němu nepochybně vědomí o staletí trvajícím patronaci rodu Špulířů, které se odrazilo i v jejím názvu, ač byla zasvěcena Nejsvětější Trojici.²¹¹ Tuto interpretaci převzali i místní historici (Josef Novák a František Teplý) a šířily ji ve svých pracích. Donátorem této kaple byl řeznický mistr a od roku 1511 erbovní měšťan, již zmíněný Petr Hronek (majitel následujícího domu čp. 83). Roku 1505 zdejší farář Kaplický přiměl Petra řečeného Hronka splnit kšaft zemřelého otce Jarolíma Hronka, aby zřídil ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie oltář ke cti Nejsvětější Trojice za duše v očistci a nadal jej ročním důchodem 16 kop grošů.²¹²

²¹¹ TAMTÉŽ, s. 178.

²¹² TAMTÉŽ, s. 177.

Budování vlastní a pravděpodobně i pohřební kaple spíše vystihuje situaci zbohatlého erbovního měšťana, který se stal urozeným vladykou a jeho narůstající prestiži musel odpovídat i prostor, kde se nacházel předky založený oltář a zřejmě také místo posledního odpočinku. Další nadaci založil při Hronovském oltáři v nově postaveném kostele sv. Kateřiny u františkánského kláštera.²¹³ Od poloviny 16. století a později byla vymáhána Hronovská nadace právě na Špulířích, neboť ji vyženili s dcerou fundátora a jeho majetkem. Došlo tu k situaci známé z mnoha měšťanských domů a selských usedlostí, kde označení tzv. „po chalupě“ často nereflektuje zakladatele nebo prvního majitele, ale přesto poukazuje na jednoho z mnoha držitelů, který se ostatním obyvatelům nějakým způsobem vryl do paměti. Zde to byli Špulířové z Jiter, kteří začali používat erb fundátora, převzali a staletí udržovali Hronovskou nadaci a sňatkem s Markétou Beranovou se tím se dostali do obecného povědomí, a tím se vžilo pojmenování kaple jako Špulířská.

Syn Kateřiny Primusové **Václav Primus**, měšťan z Třeboně, prodal dům v červenci roku 1493 za 126 kop grošů **Tomáši Černému**.²¹⁴ V listopadu roku 1514 prodala dům Alžběta Vítková panskému písaři **Václavu Turkovi** za 235 kop grošů. V dubnu roku 1524 prodala dům vdova **Anna Turková** za 515 kop grošů **Pavlu Hayderovi**.²¹⁵ V dubnu roku 1616 jeho syn měšťanský písař **Matěj Hayder** prodal dům za 1300 kop grošů novobystřickému hejtmanu v letech 1616-1621 **Jakubu Keclovi z Rotendorfu**.²¹⁶

Podle urbáře panství z let 1652-1654 odváděl z tohoto domu 40 grošů a ze dvou haltýřů 8 grošů.²¹⁷ Jakub Kecl z Rotendorfu zprvu začínal svoji kariéru jako důchodní písař v Jindřichově Hradci v letech 1610-1615, poté zde byl hejtmanem v letech 1621-1627. Po potlačení vzpoury nekatolických měšťanů proti vrchnosti se Jakub Kecl podílel na jejich výsleších. Zemřel 23. března roku 1627 a je pochován před oltářem sv. Kříže u františkánů v kostele sv. Kateřiny.²¹⁸ Po jeho smrti byl dům prodán za 1500 zlatých **vrchnosti**. Dne 16. října 1664 zde ustavil Ferdinand Vilém Slavata na žádost rektora jezuitské koleje školu: „*kdež by mládež na šest škol svou příhodnost k cvičení jak v literním umění tak i v pobožnosti podle povolání Societatis Jesu sobě způsobenou míti mohla.*“²¹⁹ Dům přenechal za 1000 zlatých a s vkladem 500 zlatých s podmínkou, že „*k žádnému jinému cíli, co by obchodu a živností měšťanským na ujmu býti mohlo.*“²²⁰ Škola tu byla až do zrušení jezuitského řádu, poté přešla do majetku obce.

²¹³ Roman LAVIČKA, *Špulířská kaple*, s. 11-19.

²¹⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 151, kniha č. 81/2, fol 82. (F. Teplý uvádí částku 120 kop grošů ve své knize *Domy města Jindř. Hradce*, což je omyl)

²¹⁵ TAMTÉŽ, fol. 287.

²¹⁶ TAMTÉŽ, inv.č. 159, kniha č. 89, fol. 84.

²¹⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

²¹⁸ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 120.

²¹⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 159, kniha č. 89, fol. 84.

²²⁰ TAMTÉŽ, fol. 84.

Dům čp. 83/23 - Hronkovský, Beranovský, u Červené věže

Dvoupatrový objekt s atikovým třetím patrem a s raně barokním průčelím. Přízemí v omítce je bosováno. V ose domu nahoře je fragment barokních maleb. Je zde gotický portál a při přestavbě kolem roku 1701 vzniklo průčelí a patrně i půdorys pater. Nad druhým poschodím byly umístěny v tomto domě niky se sochami, dnes jsou v muzeu.²²¹ Původně sloužil také řezníkům jako vedlejší dům čp. 82. Byly zde stáje pro 20 koní. Později patřil zámeckému úředníkovi Jiřímu Millerovi z Rottenburgu, jehož znak se na fasádě dosud zachoval vedle jiných fresek z roku 1701. Červená věž ve znaku tohoto rodu vysvětluje, proč se tu říká dům u Červené věže. Znak byl nalezen při opravě roku 1880 pod omítkou v průčelí mezi okny. Nalézá se zde letící anděl držící kotvu na níž dole visí znak tohoto rodu. Jsou tu čtyři pole v levém horním je korunovaný lev, v pravém červená věž. Dole se pole opakují a pod okny při znaku je letopočet 1701 a latinský nápis: „FINTS CORONAT OPUS PULCHERIORA OPERA.“²²²

Tento dům náležel koncem 15. století **Petru Hronkovi-Beranovi z Tučap**. Řeznická rodina Hronků-Beranů je ve městě doložena od roku 1485, kdy se zde připomíná Jarolím Hron Beran, který zemřel roku 1500. Jarolím byl hradecký řezník a obchodník s dobyt看em, jeho syn Petr pokračoval v rodinné řeznické tradici. Přídomek Beran z Tučap začal používat, až když zakoupil roku 1511 tvrz a ves s poplužním dvorem, lesy a rybníky Tučapy poblíž Soběslavi za 1555 kop grošů českých od zchudlého zemana Václava. Není tu jen snaha uložit finanční prostředky do nemovitosti, ale určitě také vědomí, aby postoupil na společenském žebříčku z řad měšťanů do šlechtického stavu.²²³ Jako příslušník zemanského rodu přijal do znaku na štít i do klenotu beránka a začal se psát na Tučapech. Vlastnictví svobodného statku bylo jednou z podmínek pro získání erbovního měšťanství a s tím souvisejícího práva nosit vlastní erb. Právě ten, který je na svorníku zdejší Špulířské kaple.²²⁴

Petr Beran byl členem městské rady v letech 1486-1492. Zřídil na přání svého zemřelého otce podle jeho závěti ve farním kostele oltář ke cti Nejsvětější Trojice a nadal jej ročním důchodem 16 kop grošů. Jak jsem se již zmínil, další nadaci založil při Hronovském oltáři v nově postaveném kostele sv. Kateřiny při konventu hradeckých františkánů.²²⁵ Hospodářský a společenský vzestup Petra Berana nepochybně urychlilo dědictví po bohaté příbuzné ženě jeho strýce Hronka v Českých Budějovicích (byl to dům na náměstí s hospodářstvím před Pražskou branou). V Českých Budějovicích Petr

²²¹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

²²² František TEPLÝ, *Domy*, s. 35.

²²³ Karel PLETZER, *Hronkové*, s. 175-180.

²²⁴ Josef MACEK, *Jagelonský věk*, s. 86-90.

²²⁵ Roman LAVIČKA, *Špulířská kaple*, s. 11-19.

neřezničil, ale obchodoval s dobyt看, vařil pivo a prodával je ve velkém mimo město, neboť měl vlastní sladovnu. Zde je také uveden jako dárce peněz na koupi měděného plechu k pokrytí farního kostela.²²⁶ Roku 1518 Petr těžce onemocněl a jelikož očekával smrt, odkázal svůj majetek svým synovcům Janovi a Václavovi Špulřům a své tetě.²²⁷ Z toho lze vyvodit, že byl bezdětný vdovec bez přímých dědiců. Ale nakonec se uzdravil a ještě se oženil s Elenou z blíže neznámé rodiny a měl s ní dceru Markétu. Někdy kolem roku 1521 zemřel. Jeho dědictví, až 2 000 kop grošů, zlato a drahé kameny, se stalo předmětem sporu. Nárok na odkaz uplatňovali bratři Špulřové a také vdova Elena. Sporem se začal zabývat komorní soud a angažoval se i panovník Ludvík Jagellonský. Hodnota zanechaného majetku byla natolik veliká, že se mohla pozůstalá dcera Markéta považovat za bohatou nevěstu, o níž budou mít zájem nápadníci z vyšších vrstev společnosti. Sám podkomoří Jakub z Vřesovic a na Valči požádal krále Ludvíka Jagellonského, aby jí dal za manželku jeho synovi Jiřímu. Spor byl nakonec rozhodnut tak, že dědičkou Beranova majetku se stala dcera Markéta, ale bratři Špulřové zůstali jejími poručníky.²²⁸

Tento dům byl Petrem Beranem v září roku 1512 prodán **Adamu I. z Hradce** za 300 kop grošů respektive Kateřině z Münstenberka.²²⁹ Ta ho přenechala v červenu roku 1513 lékaři **Konradu Strausovi** za 500 kop grošů, ale ten rok na to odešel z města.²³⁰ Proto ho Kateřina z Münstenberka darovala v lednu roku 1529 zámeckému písaři **Matyáši Dačickému z Dačic**.²³¹ Pak přešel roku 1535 na rodinu rychtáře **Baltazara Houfa** za 400 kop grošů. Poté ho vlastnil po jeho smrti od září roku 1572 jeho syn **Mikuláš Houf**, který musel vyplatit 800 kop grošů.²³² O šest let později byl prodán měšťanu z Pasova Šteflu Obsingru, respektive jeho zeti **Davidu Oltovi ze Salzburgu**, protože mu Mikuláš Houf dlužil až 290 kop grošů. V listopadu roku 1584 ho David Olt prodal za 750 kop grošů konšelu **Václavu Hartlovi**.²³³ On dům pak prodal v srpnu roku 1593 za 860 kop grošů řezníku **Janu Hanzalovi**, od něho název dům Hanzalovský. Vdova Anna ho po něm v srpnu roku 1602 prodala svému zeti, primátoru **Pavlu Mautnerovi** za 1200 kop grošů.²³⁴

²²⁶ Karel PLETZER, *Hronkové*, s. 175-179.

²²⁷ TAMTÉŽ, s. 175-179.

²²⁸ TAMTÉŽ, s. 178-180.

²²⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 244.

²³⁰ TAMTÉŽ, fol. 252.

²³¹ TAMTÉŽ, fol. 428.

²³² TAMTÉŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 46.

²³³ TAMTÉŽ, fol. 803.

²³⁴ TAMTÉŽ, fol. 804. (František Teplý uvádí částku 1220 kop grošů)

Mautner podle urbáře města z roku 1613 vlastnil 5 polí, z nichž odváděl celkem dohromady 11 grošů, z haltýře 9 grošů a ze sádky 7 grošů.²³⁵ Pavel Mautner byl jedním z účastníků vzpoury proti Vilému Slavatovi v době českého stavovského povstání. Z majetku, který mu byl zabaven to byl: „svršky a nábytek, částka 378 kop grošů, pásek stříbrný na klobouk, mušketa pobitá stříbrem, 36 lžic stříbrných a pozlacených, 29 lžic stříbrných, stříbrný pozlacený šál, kalich stříbrný a pozlacený, 2 hodinky malé pozlacené, 2 kroužky zlaté, stříbrné korále v škatuli přitom celý tolar starého stříbra polámaného v jednom měšci, pruská žlutá kůže, 2 pláště soukenné, 3 kalhoty, kozlová kůže, 3 kabáty, 3 čepice, 3 páry punčoch, koberec turecký, ručnice dlouhé a pistole, pantalón, 18 mušket, tuplák mosazný a železný, 16 kordů, kuše, 3 palestry, váček myslivecký, 2 halaparty, 2 formy dlouhé na odlévání kulek do mušket, 2 sedla, pár ostruh, 220 strychů žita, 44 věder vína, kůň, 2 krávy.“²³⁶ Dům se zahradou mu byl ponechán, ale musel z něho vyplatit 1000 kop míšenských.²³⁷ „Jeho ženě s pláčem, část věcí jí vrácena, hlavně svršky.“²³⁸ V červenci roku 1635 dům koupil od pozůstalých zdejší primátor **Jiří Pavlovský** za 1200 zlatých.²³⁹

Jiří Pavlovský byl přijat za měšťana Jindřichova Hradce 27. března 1612. Odkud přišel není známo, od roku 1613-1614 sloužil jako obroční písař na panství Viléma Slavaty. Od roku 1616-1617 byl správcem městských statků a současně člen městské rady a později roku 1617 rychtářem. Obživu mu přitom kromě služby zajišťoval také šenk ve vlastním domě na náměstí a provozování obchodu s rybami. Byl nekatolického vyznání, ale roku 1615 konvertoval ke katolictví. Jeho náhrobní kámen se na přelomu 19. a 20. století nacházel v kostele Nejsvětější Trojice. Jeho životní kariéru, ale zastavilo stavovské povstání. Až deset měsíců po porážce stavovského povstání byla z pověření Viléma Slavaty jmenována nová městská rada a v jejím čele byl Pavlovský. Jako primátor města stál v čele skoro pět let. Roku 1626 byl místa zproštěn, ale i přesto patřil k osobnostem Jindřichova Hradce, jak nasvědčuje jeho účast na svatbě Adama Pavla Slavaty ve Vídni v červnu roku 1626.²⁴⁰ V dubnu roku 1651 po smrti manželky Anny Pavlovské Jan Straka z Ehrensteinu, poručník Anniných dětí, prodal dům za 1200 zlatých kloboučníku **Pavlu Siczovi**. Podle berní revizitace tu také šenkoval víno, jinak vlastnil 1

²³⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

²³⁶ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, sign. I.A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

²³⁷ TAMTÉŽ.

²³⁸ TAMTÉŽ.

²³⁹ TAMTÉŽ, inv.č. 160, kniha č. 90, fol. 4.

²⁴⁰ Josef HRDLÍČKA, *Deníkové záznamy jindřichohradeckého měšťana Jiříka Pavlovského z počátku 17. století*, JSH 72, 2003, s. 31-45.

²⁴¹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

koně a 1 krávu.²⁴¹ Po jeho smrti roku 1685 dům obýval jeho syn **Augustin Siecz**.²⁴² Od roku 1701 tu přebýval šlechtický rod Millerů z Rottenburgu.

Jiří Miller z Rottenburgu sloužil u Jáchyma Oldřicha Slavaty od roku 1628 jako komorník, od roku 1629 jako písař v Žirovnici. Hejtmanem v Jindřichově Hradci byl v letech 1645-1650.²⁴³ Byl také majitelem domu čp. 87 a obecního dvora. Byl nobilitován diplomem vydaným ve Vídni 25. února 1642. Jeho druhá žena byla Sybilla, jinak obě děti měl s první ženou. Syn Václav zemřel v roce svého narození dne 1. října 1646, dcera Alžběta zemřela jako sedmnáctiletá roku 1647. Jiří Miller z Rottenburgu umřel dne 25. března 1656.²⁴⁴ Ze svého majetku odkázal 2 000 kop grošů vrchnosti a 2 000 kop grošů jezuitům, zbytek odkázal svým vnučkám.²⁴⁵ Žulová deska (143 cm x 67 cm) v kostele sv. Václava na evangelijní straně hlavního oltáře, upomíná na jeho děti, které měl s manželkou Ludmilou, syna Václava a Alžbětu. Právě po smrti svých dětí zde dal zřídit roku 1647 hlavní oltář. Je zde vytesaný nápis: „WENCESLAUS ET ELISABET ILL NOBILIS DOMINI GEORGIJ MILLER DE ROTENBURG CAPIT NOVO DOMENSIS IT DOMINAE LUDMILLAE ISTA VERO EIUSDEM DOMINI AC DOMINAE SIBILLAE GRACE CEDERUNT GRATIORES DEO VICTIMAE AMORIS MAGIS QUAM MORTIS TELIS ET QUIDEM WENCESLAUS EO QUO NATUS ANNO 1646 1.OCTOB. INTER ANGELOS ANGELUS INNOCENTIA INFANS EST ADSCITUS ELISABET PORRO ANORUM 17. ANNO 1647. 1. FEBRUARII AD NUPTIAS COELESDIS SPONSI AGNI INVITATA DUM IN CASTISSIMOS EIUS RUERET AMPLEXUS AMORE SAVCIA PERUT UT VIVERET AETERNUM HOS LECTOR SEQUI CUPIS COELUM PETE.“²⁴⁶ Česky zní: „*Václav a Alžběta slovutného a urozeného pana Jiřího Millera z Rothenburgu,*

²⁴² TAMTĚŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 5.

²⁴³ František TISCHER, *Purkrabí*, č. 8, s. 34.

²⁴⁴ TÝŽ, *Po stopách*, s. 125. (Roku 1630 propůjčil císař Ferdinand II. Vilému Slavatovi dědičnou hodnost comitis palatini, která v rodu Viléma Slavaty měla přecházet vždycky na nejstaršího syna, aby směl na svých panstvích udělovat jednoduché šlechtictví (tj. palatináty). Poznají se podle hradecké pětilisté růže ve znaku, kterou Vilém na památku předchozích majitelů pánů z Hradce do svého znaku přijal. Palatináty obdařoval většinou své věrné služebníky z řad úřednictva a hradeckého měšťanstva. Jednotliví nobilitovaní se o palatinát zasloužili svojí loajálností k vrchnosti, hájení jejích zájmů a finančními půjčkami. Jedním z příkladů loajálnosti v letech 1618-1620 v době českého stavovského povstání byla část měšťanů, kteří stáli na straně vrchnosti, za což pak byli povýšeni. Tato nobilitace je více významným. Osobní smrtí jeho nositele zanikalo. Trvání palatinátu v linii potomků podmiňovalo císařskou konfirmaci. Jen Fučkové, Strakové, Traumillerové, Auftiefarové a Bohdanečtí si podrželi predikát v rodu do vymření. Jediní Košínové a Unčovští v něm dosáhli i rytířského stavu. V mé diplomové práci se o jednotlivých držitelích palatinátu na náměstí zmíním, proto jsem hned na počátku chtěl osvětlit historii těchto nobilitací. Jen namátkou, bych uvedl nějaká jména z řad slavatovského úřednictva, kteří dosáhli palatinátu a vlastnili dům na náměstí: Auftiefer z Eulenberka, Mařan Bohdanecký z Hodkova, Miller z Rothenburka, Pirchan z Elbingu, Unčovský z Rosenpartu. Z řad jindřichohradeckých měšťanů dosáhli palatinátu: Strakové z Ehrensteina, Traumiller z Ehreinstena, Unčovský z Unterfeldu atd. Slavatové udělili celkem 30 známých šlechtictví, palatináty byly jinak zrušeny roku 1702 pod nátlakem vysoké šlechty. Palatinské šlechtictví zaručovalo úplnou svobodu na úrovni šlechtické a tito nobilitovaní se mohli stěhovat a zakupovat majetek, kde chtěli, jelikož nebyli vázáni jako před povýšením měšťským šosním právem, jako každý jiný měšťan. Ti, kteří toto povýšení obdrželi, ty jsem v textu zvýraznil, ale jinak na ně upozorním v průběhu mé práce.).

²⁴⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 136.

²⁴⁶ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

hejtmana hradeckého a paní Ludmily. Tito pak téhož pána a paní Sibylly milí rozenci, padli jakožto milejší ještě Bohu žertvy střelami lásky spíše, než smrti a to: Václav toho, kterého se narodil roku 1646 1. října mezi andílky, andílek nevinností dělátko pojat jest. Alžběta pak sedmnáctiletá r. 1647 1. února ku svatbě s nebeským ženichem beránkem byla pozvána, když v nejčistší jeho spěchala objetí, láskou raněna zahynula, aby živa byla věčně. Těch, čtenáři následovati si přeješ? K nebi zaměř!²⁴⁷ Znak tohoto rodu je oválný štít v barokním orámování, je rozdělen v prvním a čtvrtém poli. Je zde červený lev napravo vzpřímený, v druhém a třetím poli je červená věž s cimbuřím.²⁴⁸ Tento znak je i na průčelí domu čp. 87/I.

Dům čp. 84/24 - Knaurův

Dvoupatrový objekt o dvou okenních osách s renesančním průčelím vrcholícím volutovým atikovým štítem z vrcholu renesance z konce 16. století.²⁴⁹ Náležel koncem 15. století rodině Knaurů, mecenášům zdejšího města. Byl po nich pojmenován jeden z největších hradeckých zvonů v proboštském kostele Nanebevzetí Panny Marie, na který věnovali finanční obnos. Tímto zvonem se svolávalo k bohoslužbám, zvonilo se jím také, když radní měli něco důležitého přednést a na zahájení týdenních trhů.²⁵⁰

V listopadu roku 1518 prodal tento dům **Martin Knaur** za 100 kop grošů **Michalu Draxlovi**.²⁵¹ V srpnu roku 1530 prodala dům **Anna Tlustá** kupci **Karasovi** za 200 kop grošů.²⁵² V dubnu roku 1535 koupil dům za 150 kop grošů hejtman v Jindřichově Hradci **Mikuláš Kunc z Norbu**.²⁵³ O dva roky později v květnu dům prodal za 200 kop grošů vladykovi a důchodnímu písaři v Jindřichově Hradce v letech 1550-1552 **Kryštofu Zajíčkovu z Pocenovic**. Roku 1554 přešel dům na **vrchnost** a Jáchym z Hradce ho daroval svému hejtmanovi **Šťastnému Pušperskému z Pleší** za jeho služby.²⁵⁴

Budování hospodářských podniků v panské režii, jehož první náběhy byly na jindřichohradeckém panství patrné už na přelomu 15. a 16. století, se později spojovalo právě se jménem hejtmana Pušperského.²⁵⁵ Pušperský pocházel s města Sušice. V letech 1550-1552 byl pivovarním písařem a poté hejtmanem u Jáchyma z Hradce v letech 1553-1561. Zasloužil se o

²⁴⁷ TAMTĚŽ, (nestránkováno).

²⁴⁸ TAMTĚŽ, (nestránkováno).

²⁴⁹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

²⁵⁰ František TEPLÝ, *Dějiny města I/2*, s. 12-16.

²⁵¹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 151, kniha č. 81/2, fol. 368.

²⁵² TAMTĚŽ, fol. 452.

²⁵³ TAMTĚŽ, inv.č. 155, kniha č. 85, fol. 49,59.

²⁵⁴ TAMTĚŽ, fol. 60.

²⁵⁵ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – a kol., *Dvory*, s. 240.

založení Kačležského rybníka a dalších rybníků v oblasti vesnice Člunku u Jindřichova Hradce.²⁵⁶ Dne 21. září 1551 získal Pušperský predikát, ve znaku měl srnec. Pušperský zemřel počátkem roku 1561. Byl bez dětí, neboť mu za jeho života zemřely. Dědictví odkázal svému bratrovi a své ženě **Ludmile Pušperské z Pleší**, ta navíc dále přebývala v tomto domě až do své smrti roku 1566. Tímto dům opět přešel na **vrchnost**.²⁵⁷

Od roku 1596 ho nabyl od Kateřiny z Montfortu, manželka Adama II. z Hradce, nakrátko bývalý hejtman na Hluboké **Štěpán Adam Bulvan z Bulvanu**. Nebydlel zde dlouho, protože tu jeho žena zřídila lékárnu a nemohla zde pohodlně bydlet.²⁵⁸ Dům byl tedy vrácen zpět **vrchnosti**. Proto ho roku 1604 Kateřina z Montfortu dědičně darovala svému služebníku **Fridrichu Vilémovi Skrybelovi**. Jeho dcera **Anna** pak dům zdědila po jeho smrti roku 1606.²⁵⁹ Poté v září 1632 odkoupil dům za 600 zlatých krejčí **Alban Strommer**. Když zemřel, obývala dům jeho žena **Anna** a dcera Ludmila. Ta si vzala za muže postřihovače **Fridricha Haje** na něhož v květnu roku 1670 dům přepsala.²⁶⁰

²⁵⁶ František TISCHER, *Purkrabí*, č. 16, s. 22.

²⁵⁷ TAMTÉŽ, č. 17, s. 44.

²⁵⁸ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 146.

²⁵⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 3.

²⁶⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 7.

Dům čp. 85/25 - Španovský

Dvoupatrový dům s atikovým třetím patrem. Jádru objektu je gotické a pozdější přestavba je už renesanční. Zachoval se pouze kamenný sedlový gotický portálek v zádni části domu. Před domem bý-

vala umístěna strážnice ostrostřelců, jak je možno spatřit ještě na jednom ze střeleckých terčů v muzeu. Tento dům náležel mezi nejbohatší v 15. století.²⁶¹ V tu dobu dům obýval městský rychtář **Jakeš Černý**, který umřel roku 1510 a byl proto prodán **Oldřichu Selzerovi** za 322 kop grošů v ten samý rok v květnu.²⁶² Po jeho smrti tu hospodařila vdova **Anna Tlustá**. Ta dům přenechala v březnu roku 1578 svému zeti soukeníku **Blažej Dratzieharovi**. Jeho dcera Zuzana se provdala za panského písaře **Adama Čecha** staršího roku 1579.²⁶³ Dům pak nabyla jejich dcera Lidka a její manžel **Samuel Zeitler**, který vyměnil tento dům v srpnu roku 1605 s domem čp. 141 s **Kateřinou Španovskou z Lipovic**, dcerou hejtmana Oldřicha Španovského z Lisova, a doplatil ještě 350 kop grošů.²⁶⁴ Z tohoto domu podle urbáře z roku 1613 Zeitler odváděl 34 grošů.²⁶⁵

Obrázek 5 Deska Adama Michala Španovského z Lisova v kostele sv. Jana Křtitele.

Španovští z Lisova sloužili v Jindřichově Hradci již od 16. století, ať to byl Michal Španovský u Jáchyma z Hradce, který se dostal se až na místo nejvyššího písaře Českého království. Michal Španovský měl syny Jana (účastník kavalírské cesty do Itálie rožmberského vladaře v letech 1551-1552) a Oldřicha.²⁶⁶ Pískovcová polychromovaná deska Adama Michala Španovského z Lisova, syna majitele domu Oldřicha, je v kostele sv. Jana Křtitele ve výklenku před kazatelnou (193 cm x 97 cm). Je to postava mladého nebožtíka, který je vytesán v úplné rytířské zbroji. Hlava a ruce jsou neobrněny, přilba je v podobě hlavy lví s rozevřenou tlamou, stojí na rukavicích vedle levé nohy. Při pravém boku je zavěšena na pase dýka, při levém visí v koši z pěti řemínků utvořeném meč s dlouhou příčkou, které přidržují elegantní dva prsty levice. Na hlavě jsou nos i tváře poněkud hranaté. Hruď je poměrně krátká a úzká, ruce jsou vzhledem k pískovci dobře propracovány. Jeho pravice drží vrchol

²⁶¹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

²⁶² SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 223.

²⁶³ TAMTÉŽ, inv.č. 156, kniha č. 86, fol. 39.

²⁶⁴ TAMTÉŽ, inv.č. 155, kniha č. 85, fol. 5.

²⁶⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbár města z roku 1613).

²⁶⁶ Václav BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Brno 1995, s. 126-132.

ozdobné úzké kartuše, na které je vytesán znak. Na černém štítě bílý kůl, v klenotu dva buvolí rohy s pštrosím peřím na vnějších stranách. Nápis je vytesaný na okraji a je pozlacen: „ANNO DNI MDCXV DEN XI APRIL IST IN GOTT ENTSCHLAFFEN DER EDL VND GESTRENG RITTER ADAM MICHAEL SSPANOWSKI VON LISAV VND LIGT DA BEGRABEN DEM GOTTT WOLLE GNEDIG VND BARMHERTZIG SEIN VND EIN FRELICHE A VEERSTEHUNG VERLEIHN AMEN.“²⁶⁷ Éra majitelů tohoto domu spojená s rodem Španovským z Lisova skončila v lednu 1667. **Dorota Španovská** dům odkázala **Heřmanu Václavu Černínovi**, ale ten ho prodal v červnu roku 1669 lékaři **Janu Liboriusovi Hehofovi**.²⁶⁸ Podle revizitace z roku 1668 je dům: „*mírný a může obstáti.*“²⁶⁹ Roku 1674 dům odkoupila **městská obec** a byl určen na ubytování vojska, bylo tu místo pro koně a zadní část byla přenechána nájemníkům, kteří v něm bydleli za 14 zlatých ročně.²⁷⁰

Dům čp. 86/26

Tento dům čp. 86 a následující čp. 87 byly původně jeden dům dohromady. Dnešní dvoupatrový objekt se secesním průčelím je patrně z roku 1907 podle návrhu Jana Kotěry. Je zde zachováno unikátní renesanční arkádové nádvoří s loggiemi. V zadním traktu dvora byly vestavěny klasicistní arkády po požáru z roku 1801.²⁷¹ Dům patřil významnému jindřichohradeckému měšťanu **Jáchymu Čechovi z Kozmáčova**, jemuž byl po Bílé hoře zkonfiskován. V tomto domě je velmi zajímavá původně otevřená pavlač, podpíraná toskánskými sloupy z 15. století. V polovině 16. století zde měli pronajatý sklad kupci z Augšpurku a Norimberka, na něž patrně upomínají nástropní malby ve zdejší prodejně.

V květnu roku 1515 prodala dům vdova **Terezie Rybková** za 85 kop grošů krejčímu **Gabrielovi**.²⁷² Roku 1523 před velikonocemi koupil od něho dům za 148 kop grošů **Jan Kamaryta**.²⁷³ O čtyři roky později ho od něho odkoupil lékárník **Jiří** za 225 kop grošů.²⁷⁴ Roku 1545 byl dům prodán lékárníkem **Mikulášem Molcaram** za 335 kop grošů **Jiříku Turkovi**. Ten ho prodal v prosinci roku 1592 taškáři **Jáchymu Freytungovi** za 650 kop grošů.²⁷⁵ Po jeho smrti tu žila vdova **Kateřina**, jíž se roku 1600 ujal **Jiřík ze Kře**.

²⁶⁷ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

²⁶⁸ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 11.

²⁶⁹ TAMTÉŽ, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

²⁷⁰ TAMTÉŽ, inv.č. 160, kniha č. 90, fol. 11.

²⁷¹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

²⁷² SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 151, kniha č. 81/2, fol. 267.

²⁷³ TAMTÉŽ, fol. 347.

²⁷⁴ TAMTÉŽ, fol. 406.

²⁷⁵ TAMTÉŽ, inv.č. 156, kniha č. 86, fol. 1315.

Jiřík ze Kře pocházel z významné jindřichohradecké soukenické rodiny a následoval svého otce v povolání, jak vyžadovala rodinná tradice a stal se roku 1590 soukenickým mistrem. Jeho otec Jan náležel v sedmdesátých letech 16. století k deseti nejvýznamnějším soukenickým mistrům, jejichž dílny dokázaly vyrobit ročně více než sto postavů sukna. Jiřík byl členem soukenického cechu, který měl ve městě velký vliv. Zároveň patřil ke skupině nejradikálnějších nekatolíků a později začal vystupovat jako jejich mluvčí.²⁷⁶ V době sporu s vrchností roku 1618 adresovala tato skupina nekatolíků prosby Vilému Slavatovi, v nichž požadoval uznání svobodného přijímání podobojí, uznání svobody vyznání pro osoby nově přijímané za měšťany a práva vložení městských výsad do zemských desk. Slavata první dvě žádosti odmítl. Vzbouření nekatolíci se snažili o převzetí duchovní správy nad městem, a to farního kostela nebo správy nad kostelem svaté Trojice. Ten si nekatolíci měšťané za přispění Adama II. z Hradce vystavěli i s okolním hřbitovem koncem 16. století. Sem se navrátili 31. ledna 1619 a do farního katolického kostela Nanebevzetí Panny Marie o pět měsíců později na příkaz directorské vlády. Po potlačení vzpoury proti vrchnosti patřil mezi více jak čtyřiceti tresty Jiřík ze Kře mezi nejkřutěji potrestané: *„Za to čest, hrdlo a statek propadl a má jemu kus jazyka uřezáno, potom mečem hlava sřata, na pranýř vystrčena, tělo po smrti na čtyři kusy rozděleno a na čtyřech silnicích při rozcestí rozvěšeno a statek zkonfiskován.“*²⁷⁷ O celém průběhu účasti na střetu s vrchností vedl Jiřík ze Kře paměti. Ty jsou cenné zejména tím, že hodnotí události z let 1618-1620 ze strany poražené. Zde se věnuje ve stručnosti pražské defenestraci a odchodu jezuitů z Jindřichova Hradce hlavních nepřátel, které obviňuje z útisku vyznavačům podobojí. Z jeho majetku, který mu byl konkrétně zabaven to byla: *„částka 187 kop grošů, 26 cínových konví velké i malé, 3 cínové nálevky, flaše, umyvadlo, 45 cínových mís velkých a malých, 14 cínových talířů, mosazné ohřívadlo, 3 ručnice dlouhé, páteře s korály [růžence], halapartna, 2 stříbrné koflíčky, 2 stříbrné prstýnky, ručnice pod pás s tkalcem.“*²⁷⁸

Dům byl pak prodán v červnu roku 1600 panskému písaři **Ludvíku Širmanovi** za 650 kop grošů. Z tohoto domu podle urbáře z roku 1613 bylo odváděno 32 krejcarů.²⁷⁹ Ludvík Širmar byl v letech 1599-1613 pivovarním písařem v Žirovnici a od roku 1617 důchodním písařem v Jindřichově Hradci. Od roku 1623 zastával úřad hejtmána v Nové Bystřici. Jeho syn, taktéž Ludvík, získal pro svůj rod dne 30. ledna 1630 palatinát s predikátem z Malíkova.²⁸⁰ O pět let později dům koupila žena radního **Maxmiliána Fürstnera Marie**. Po úmrtí manžela byl dům předán v květnu roku 1629 za 725

²⁷⁶ Josef HRDLIČKA, *Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře*, JSH 69-70, 2000-2001, s. 188-203.

²⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 188-203.

²⁷⁸ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, sign. I.A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

²⁷⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

²⁸⁰ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 492-493.

kop grošů **Janu Unčovskému z Rozenportu**. Z tohoto domu odváděl podle urbáře 28 grošů, pak měl ještě zahradu a haltýř a z toho celkem odváděl 46 grošů.²⁸¹

Jan Unčovský z Rozenportu byl regentem panství Viléma Slavaty v letech 1626-1638. Unčovští z Unterfeldu/Rozenportu užívali ve znaku v klenotu mezi křídly ruku s halapartnou na štítu. Jan Unčovský se v letech 1615-1622 uváděl jako pivovarní písař, poté v letech 1623-1626 jako důchodní písař v Jindřichově Hradci. V čase městského povstání proti Slavatovi mu zachoval věrnost a proto také musel před rebely v čele s Burianem Bramhauzským utéct do bystřických lesů blízko Jindřichova Hradce. Tam a na zámku Kamýk v Rakousích se skoro dva roky ukrýval. Jemu udělil za věrnost roku 1625 Slavata šlechtictví s přídomkem z Unterfeldu, pak se za něho přimluvil u císaře a Jan Unčovský byl roku 1628 povýšen do stavu rytířského císařským majestátem z Vídně, ale s predikátem z Rozenportu. Rok nato se oženil s Alžbětou Cimrmanovou, bohatou vdovou, s kterou vlastnil dům čp. 137 na náměstí. Jan Unčovský z Rozenportu jej prodal ještě v témže roce za 1300 kop grošů Diviši Pirchanovi, protože potřeboval peníze na zaplacení statku Popelín na Moravě, který z přízně od Slavaty získal od královské komory. Poté, co se stal vdovcem, se Jan Unčovský z Rozenportu oženil roku 1641 s Lucií Otýlíí Strakovou z Ehrensteinu. Zemřel roku 1653 a odkázal vše své manželce. Ta se pak provdala podruhé.²⁸²

Roku 1631 tento dům opět změnil majitele a získal ho kupec **Jan Cimmermon** za 225 kop grošů. Jeho syn **Tomáš Cimmermon**, obchodník se sukнем, ho koupil za 1050 zlatých roku 1662. Podle berní revizitace z roku 1668 je charakterizován takto: „*kramář a handluje v suknech, dobře obstojí, má mírný a dobrý dům.*“²⁸³ Z tohoto domu bylo odváděno podle urbáře 43 grošů.²⁸⁴ Po něm tu žila vdova Alžběta. Ta odkázala mimo jiné 300 zlatých na udržování zvonů farní věže, čímž se stala zakladatelkou zvonového fondu. Jejich syn **Jan Cimmermon** nabyl domu v říjnu 1695²⁸⁵

Dům čp. 87/27

Vdova **Anna Kocourková** prodala tento dům v dubnu roku 1534 za 460 kop grošů **Janu Loncndorfarovi**.²⁸⁶ Jan Loncndorfar byl obchodník a v letech 1568-1584, obchodoval s vínem a kořením a dodával potraviny pro dvůr pánů z Hradce a i zámek v Hluboké nad Vltavou. Jako jednoho z prvních ho využíval Adam II. z Hradce jako nákupčího na trzích v Cáhlově a Linci. K pravidelným

²⁸¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

²⁸² František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 500-501.

²⁸³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

²⁸⁴ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

²⁸⁵ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 160, kniha č. 90, fol. 14.

²⁸⁶ TAMTÉŽ, inv.č. 151, kniha č. 81/1, fol. 29.

dodavatelům na zámek patřila i jeho manželka Kateřina v letech 1570-1580. V její domácnosti jedné z nejlépe vybavených se nacházelo větší množství zlatých a stříbrných předmětů: „šest stříbrnic, šest zlatých prstenů, stříbrný pás s kamínky, sto zlatých uherských.“²⁸⁷ Jan Loncndorfar v letech 1578-1583 zastával místo konšela v městské radě a od roku 1583 vykonával úřad purkmistra.²⁸⁸ Tento dům na náměstí také pronajímal augšpurským a norimberským kupcům.

Dům pak patřil od roku 1561 (zde se mi nepodařilo zjistit cenu domu) důchodnímu písaři **Jáchymu Čechovi z Kozmáčova**, po něm jeho synovi **Ernfrýdovi** a **Janu Strakovi z Ehrensteinu**. Když Jan Straka roku 1654 zemřel, vdova Magdalena a její syn Ignác Straka prodali v dubnu roku 1666 s domem i zahradu a sádky za 1150 zlatých důchodnímu písaři **Tomáši Řehoři Kamlu Bítovanskému z Bernfelsu**.²⁸⁹ Podle revizitace z roku 1668 je charakterizován dům takto: „dobře obstojí, má mírný a dobrý dům.“²⁹⁰ Tomáš Řehoř Bitovanský byl letech 1666-1679 důchodním písařem v Jindřichově Hradci. Po obdržení palatinatu roku 1674 se píše z Bernfelsu, společně se svým švagrem Matějem Maxem Berneggerem. Znak měli stejný medvěda s podkovou. Bítovanský měl syna Jiřího Josefa, který se stal jezuitou a byl poslán tímto řádem do Číny jako misionář. V letech 1661-1705 procestoval velkou část Číny a Japonska.²⁹¹

²⁸⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 227, fol. 262.

²⁸⁸ Josef HRDLIČKA, *Rezidenční město*, s. 100.

²⁸⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 18.

²⁹⁰ TAMTÉŽ, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

²⁹¹ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 474-476.

Obrázek 6 Z levé strany radnice čp. 88, v popředí socha Nejsvětější Trojice a dále následují domy s loubím na severovýchodní straně náměstí čp. 136, 137, 138/139 (Langrův dům) a 140.

Dům čp. 88/28 - Radnice

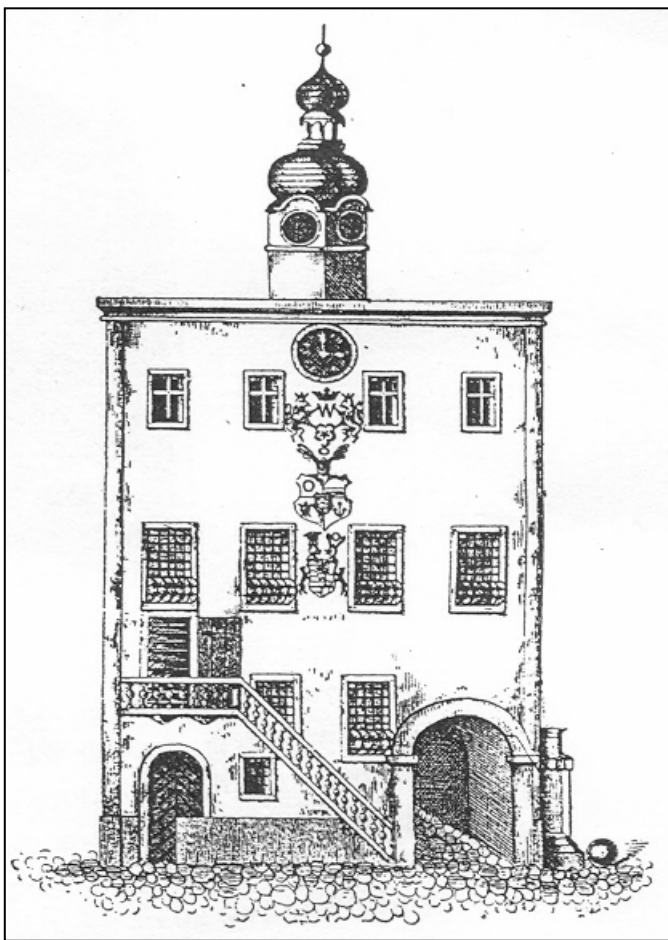
Radnice patřily ve městě k nejvýznamnějším stavbám, a to jak po stránce jejich společenského významu, tak z hlediska architektonického řešení. Odrazem emancipace městského zřízení v určité vývojové fázi byla výstavba radnic. Měšťané v nich vyjadřovali svá práva, moc, reprezentaci, bohatství a smysl pro spravedlnost. Radnice sdílely osudy náměstí měst, dá se říci, že se v nich promítl jejich dějinný vývoj.

Dvojpátrová budova radnice s klasicistním průčelím vznikla z doby po požáru z roku 1801. Nad průčelím se zdvíhá vížka s hodinami. Po jejich stranách pronikají mansardovou střechou radnice zděné vikýře. Dům vznikl prokazatelně v 15. století, poté byl přestavěn v renesanci. V zadních prostorách se vyskytují renesanční křížové klenby.²⁹² Budova bývala původně užší než dnes, poněvadž mezi čp. 88 a 89 vedla ulička, kde bývaly krámy pro prodej chleba. Odtud jméno chlebnice, které se udrželo dlouhou dobu, i když po roce 1607 byl tento průchod překlenut a radnice rozšířena. Zvenčí vedly na pavlač schody. Vzadu přiléhala k radnici šatlava zvaná birdovna a při vchodu do chlebnice

²⁹² Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

stával jednu dobu pranýř.²⁹³ Okolí bylo vydlážděno a opatřeno obarvenou mříží. Po přenesení hrdelní pravomoci na krajský soud v roce 1789 byl pranýř odstraněn. Kolem radniční budovy pak bývalo hlavní tržní centrum s krámy, jež bývaly při prodejích nejvíce ceněny.²⁹⁴

V roce 1493 byla v Jindřichově Hradci přestavěna radnice a dostala novou věžku, na níž byl umístěn orloj od mistra Hanuše, tvůrce Staroměstského orloje. Přestavbu radnic ve městech často vyvolaly požáry. Stejně tomu bylo i v Jindřichově Hradce v roce 1603, kdy tu vyhořela radnice a byla pak poté renesančně přestavěna. V tomto roce upravil schody vně náměstí do prvního patra, troje dveře a jedno okno italský kameník Kryštof Casolar. Za tuto práci dostal 80 kop grošů a 2 strychy žita.²⁹⁵ Poté radnice opět vyhořela v letech 1773 a 1801.

Obrázek 7 Radnice s pranýřem na litografii z roku 1764 (SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec).

Radniční průčelí vyzdobil v roce 1678 Matěj Spěváček malbami osmi erbů a dvou svatých za částku 4 zlatých. Dále vymaloval sluneční hodiny za 2 zlaté, cifrák a ručičky za 6 zlatých.²⁹⁶ Lorenc Miller namaloval na radnici roku 1680 v červené světnici tři obrazy za 28 zlatých. Do radní světnice namaloval obraz hraběnky Alžběty Slavatové za 5 zlatých. Dále znak na poschodí a okna za 21 zlatých.²⁹⁷ Budova ale opět v roce 1773 vyhořela a při obnově ji vymaloval František Resch. V roce 1774 na průčelí zobrazil již jen tři erby. Nejvýše byl znak městský, pod ním byl znak pánů z Hradce a nejnižší Slavatů. Rámy oken byly zelené.²⁹⁸

²⁹³ Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 4

²⁹⁴ Zdeněk KIBIC, *Historické radnice*, s. 13-17.

²⁹⁵ SOkA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 731, kart. 10, sign. 1-I.

²⁹⁶ TAMTÉŽ.

²⁹⁷ TAMTÉŽ.

²⁹⁸ TAMTÉŽ.

A také vížka byla tehdy nově zřízena nad střechou s bání, korouhvičkou a hvězdou, kterou pozlatil mečíř Baltazar Stokher z Budišína. Za tuto práci si vyžádal měšťanské právo.²⁹⁹ Po požáru v roce 1801 dali stavitelé Václav Fiedler a Josef Schaffer radnici její nynější podobu dvoupatrové stavby s pětiokým průčelím s původním průjezdem v přízemí a střední věží s postranními vikýři na mansardové střeše. Vstup do průjezdu je na fasádě ozdoben barokním portálem s plastickým městským znakem v nadpraží.³⁰⁰

Dům čp. 89/29

Dvoupatrový dům o pěti okenních osách s neoklasicistním průčelím z roku 1904. Objekt je renesančního původu přestavěný radikálně ve dvou etapách v 19. století. V zadní části domu jsou renesanční křížové klenby a portály.³⁰¹ Dne 10. září 1609 zde vypukl v noci požár, který si vyžádal za obět 85 domů a kostel sv. Jana Křtitele. Radnici a hlavní kostel zachránilo jen obrácení větru.³⁰²

Dům měl poměrně dost majitelů. Roku 1521 kovář **Jan Kladiva** prodal dům zelinářce **Kateřině Šlejfarové**, a to jen za 10 kop. Cena jistě vypovídá o jeho stavu.³⁰³ V lednu roku 1588 dům prodala **Voršila Brieslová** hospodskému **Janu Kotrabovi** za 660 kop grošů.³⁰⁴ Roku 1603 jej koupil **Wolf Smidpaur** taktéž za stejnou částku, ale v témže roce vyhořel a to dost snížilo jeho cenu, jak můžeme vidět v následujících letech. V září roku 1614 ho odkoupil od **městské obce** jako spáleniště hejtman **Linhart Korka Cholovský z Korkyně** za 250 kop grošů a dům opravil a začal zde skrze nájemce šenkovat pivo.³⁰⁵

Korka byl v letech 1612-1618 hejtmanem v Jindřichově Hradci u Viléma Slavaty.³⁰⁶ Poté od roku 1619 žil v Praze na Novém Městě, tam se i oženil. Na Starém Městě zakoupil dům, ale byl vypovězen z Prahy pro svou katolickou víru českými stavby. Vrátil se až po Bílé hoře a provinilce, kteří ho vyhnali, žaloval k soudu. Při nastalých konfiskacích začal zkupovat statky. Obohatil se při Valdštejnských konfiskacích roku 1634 na Opočně, kterou zde řídil.³⁰⁷ Roku 1623 se stal na Starém Městě radním a v letech 1629-1631 císařským rychtářem.³⁰⁸ Roku 1636 se stal císařským hejtmanem na Zbirově, Točníku a Králově Dvoře. Nakonec byl zabit v listopadu roku 1636 od jednoho Itala při

²⁹⁹ TAMTĚŽ.

³⁰⁰ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

³⁰¹ TAMTĚŽ, (nestránkováno).

³⁰² Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 3-6.

³⁰³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 322.

³⁰⁴ TAMTĚŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 1205.

³⁰⁵ TAMTĚŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 55.

³⁰⁶ František TISCHER, *Purkrabí*, č. 16, s. 28.

³⁰⁷ TÝŽ, *Po stopách*, s. 122.

³⁰⁸ TAMTĚŽ, s. 123.

hádce u stolu.³⁰⁹ Tento dům byl roku 1622 nechán **Vilémovi Slavatovi**, ale zde není jasné, jestli mu ho prodal nebo mu jej přenechal z důvodu šenkování piva, kvůli kterému se dostal do sporu se zdejší městskou obcí a jejím šenkovním právem. Spíše si chtěl urovnat spor se Slavatou, tak mu šenk s domem přenechal. Slavata dům dědičně daroval v červenci roku 1622 svému úředníkovi **Janu mladšímu Mařanovi Bohdaneckému z Hodkova** (1600-1634).³¹⁰

Mařanové Bohdanečtí z Hodkova byl do roku 1639 měšťanský rod. Od té doby to byl vladycký a od roku 1678 rytířský rod. Jan patřil k vrstvě pobělohorské byrokracie. Zastával úřad polesného na slavatovským dvoře. Poté přešel profesně výše k lépe placenému místu zámeckého purkrabího. Měl nevlastního bratra Jiřího, který žil v Bučovicích a Kyjově, kde se jejich otec Jan starší pohyboval ve službách světské a duchovní vrchnosti. Svého bratra roku 1617 přivezl do Jindřichova Hradce, kde se stal pážetem (mladším dvořanem) na dvoře Viléma Slavaty.³¹¹ V září roku 1625 **Jan mladší Mařan Bohdanecký** prodal dům zpět **Linhartu Korkovi z Korkyně** a ten jej vzápětí prodal za 1100 zlatých soukeníku **Jiříku Strakovi z Ehrensteinu**. Po jeho smrti zde hospodařila vdova obchodnice **Zuzana Straková**. Podle urbáře z roku 1652-1654 odváděla z domu 1 kopu grošů, z haltýře 12 grošů a z koryta 2 groše.³¹²

Strakové z Ehrensteinu byla stará jindřichohradecká měšťanská rodina, která dosáhla nobilitace roku 1614 s predikátem z Ehrensteinu. Prvním doloženým členem rodu v poddanském rezidenčním městě pánů z Hradce byl Jiřík Straka, který se roku 1554 přiženil k Anně, vdově po řezníku Vavřincovi. Především řeznictvím a obchodu s masem, vínem, krámskými věcmi a sukнем se poté věnovali i jeho potomci. Z další generace to byl Jiřík Straka, syn Nikodéma Straky, který zbohatnul soukenictvím, jezdíval za celý soukenický cech po Tábořsku k statkářům nakupovat vlnu a s hotovými výrobky zase do Rakous hlavně do Cáhlova, Lince, Českých Budějovic a Brna.³¹³ Oženil se Zuzanou z rozvětvené jindřichohradecké obchodnické a koželužské rodiny Pirchanů.³¹⁴ Jiřík Straka zemřel 9.dubna 1645 a dal krátce před svou smrtí peníze na opravu kostela Nejsvětější Trojice, zejména nákladně postavil na rozhraní presbytáře a lodi kostela vížku. Jeho žulová deska zde leží v dlažbě sakristie (180 cm x 96 cm), je zde také znak střídají se v něm barvy černá, je pokryta pavím perem a červená. Klenotem je chochol pavích per na přilbě. Na obrubě je nápis: „LETHA PANIE 1645 W NEDELI K VETNOU TOTIŽ DNE 9. APRILA MEZI 23. A 24. HODINAU USNUL W PANU UROZENY PAN JIRIK MIESTIENIN A RADNI MIESTA HRADCE JINDRICOVA JEHOZTO

³⁰⁹ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 124-125.

³¹⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 98.

³¹¹ Josef HRDLIČKA, *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003, s. 24-47.

³¹² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

³¹³ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 490.

³¹⁴ Josef HRDLIČKA, *Autobiografie*, s. 204-205.

TELO TUTO ODPOCZIVA JEHO DUSSI BUCH VSSEMOHOUCZI WESELE Z MRTVYCH WSTANI DÁTI RACZI.“³¹⁵ Vdova Zuzana pak roku 1649 věnovala jeho památce epitaf, který se zde dosud zachoval na vně zdi kruchty. Zuzana zemřela až roku 1695 ve stáří 72 let. Je pochována rovněž v kostele Nejsvětější Trojice. Její žulová deska leží v dlažbě sakristie (174cm x 92cm), nápis vytesaný zní: „LETHA PANIE W PONDIELY VELIKONOCZNI TO GEST 10 DNE APRILIS RANO MEZY 14: A 15 HODINAV DOKONALA BEH ZIWOTA SWEHO VROZENA A SHLECHETNA MATRONA PANI ZUZANA STRAKOWA ZEHRNSCHTEYNA ROZENA

PIRCHANKA MAJICE VEKU SVÉHO 72 LETHA JEJIZTO TIELO ZDE W POKOJI ODPOCZIVA RADOSTNIHO Z MRTWICH WSTANI A WECZNEHO S KRYSTEM PANEM W NEBY PRZEBIWANI OCZEKAWA AMEN.“³¹⁶ Roku 1649 dala vyzdobit presbytář a roku 1651 celý kostel. Její deska bývala před hlavním oltářem, kde byla vedle svého manžela pochována.³¹⁷

Obrázek 8 Epitaf zhotovený Zuzanou Strakovou z roku 1649 v kostele Nejsvětější Trojice.

³¹⁵ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

³¹⁶ TAMTÉŽ, (nestránkováno).

³¹⁷ TAMTÉŽ, (nestránkováno).

Nastávající dědicové dům v červenci roku 1662 prodali strýci **Šimonu Pirchanovi** za 1000 zlatých.³¹⁸ Šimon pocházel z rozvětvené koželužské rodiny Pirchanů, o které se zmíním níže. Šimon Pirchan byl pohřben v kostele Nejsvětější Trojice v rodinné kryptě Pirchanské kaple. Jeho žulová deska je připevněná ke zdi za oltářem kaple (155 cm x 77cm). Na vytesané desce stojí: „LETA 1674 TUTO GEST POCHOWANI SLOWUTNEHO PANA SIMONA PIRCHANA ZE WSSEMI GEHO PRZATELI Z DOWOLENI PATERA REKTORA JOANESE HETTZERA WELEBNEHO PROBOSSA P. ALTANO DE POZZY TITUL WSSEM TUTO ODPOCZIWAGICZIM PAN BUCH RACZ MILOSTIWI BITI AMEN.“³¹⁹ Je vidět, když srovnáme náhrobky u Pirchanů v kostele sv. Václava (zmiňují se o nich u domu čp. 137), že se rodina mluvící zprvu německy podle nápisů na náhrobcích počestila. Dům zdědil jeho syn obchodník **Lukáš Pirchan**. Podle revizitace z roku 1668 je dům charakterizován: „*zadlužený, dům má mírný a ještě dobrý, avšak nezaplacený, kramář koření a cajku.*“³²⁰ V září roku 1688 ho Lukáš Pirchan prodal za 2285 zlatých obchodnici **Evě Rose Schmuttermayerové**.³²¹

Dům čp. 136/127 - Dům na váze

Dům je středověkého původu, snad spojením několika samostatných menších celků. Patra jsou vybudována nová nad loubím, které bylo zrušeno patrně v 17. století. Samotné gotické loubí pocházelo z první poloviny 16. století. Dvoupatrový nárožní dům s klasicistním bočním a secesním hlavním průčelím.³²² Byl to druhý obecní dům vedle radnice. Byla zde váha a vedle ní stál pranýř, v domě se rovněž nacházela i městská kancelář a příbytek městského písaře, který měl nad touto váhou dohled. Jinak patřil od roku 1560 městu a míval věžičku a dole třináct krámků.³²³

Ke konci 15. století patřil dům **Hanuši Primusi** a ten ho v lednu roku 1487 prodal **Václavu Leopoldovi** za 305 zlatých uherských. V březnu roku 1560 rychtář **Vít Konvář** dům prodal **městské obci** za 650 kop grošů.³²⁴ V říjnu roku 1607 dům s váhou vyhořel.³²⁵ Poté, jak je vidět ze zápisů

³¹⁸ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 160, kniha č. 90, fol. 21.

³¹⁹ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

³²⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

³²¹ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 21.

³²² Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

³²³ Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 8-9.

³²⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 122.

³²⁵ Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 6.

z městských knih, dům dlouho majitele neměl, jelikož ho nikdo jako ruinu nekoupil a jako dům se v prodeji objevuje až počátkem 19. století.³²⁶

Dům čp. 137/128

Dvoupatrový objekt s třetím atikovým patrem a pseudobarokním průčelím z roku 1909. Dům je gotického původu se zachovanou dispozicí přestavěný v renesanci třetí čtvrtiny 16. století. Tehdy také vzniklo průčelí s renesančními okny a probíhajícími římsami s atikovým patrem, obdobně jako u sousedních domů na severní straně. Loubí bylo zrušené patrně v 18. století a k jeho obnovení došlo v padesátých letech 20. století.³²⁷

Dům, který vlastnila **vrchnost**, jelikož na ní přešel v dubnu roku 1530, přenechal Adam II. z Hradce roku 1531 svému služebníkovvi, vladykovi **Janu Telecímu z Prachomet** a jeho dědicům.³²⁸ Jan Telecí z Prachomet měl ještě před tím dům čp. 150 nedaleko v ulici u náměstí, který roku 1523 prodal. Jan Telecí zemřel roku 1539, měl s manželkou Annou syna Adama.³²⁹ V červenci roku 1544 dům prodali za 298 kop grošů uzdaři **Wolfovi Freudenreychovi**.³³⁰ Ten ho v lednu roku 1556 předal svému synovi Janovi za 400 kop grošů za slib, že zde bude mít výminek.³³¹ Dům pak získal v únoru roku 1578 za 600 kop uzdař **Pavel Kemfer**.³³² V dubnu roku 1613 ho koupil barvíř **Jan Buchinger** za 600 kop grošů. Po dvou letech ho v dubnu prodal za 850 kop grošů kloboučníku **Janu Cimrmonovi**.³³³ Po jeho smrti v květnu roku 1624 dům přešel na pozůstalou vdovu **Alžbětu Cimrmanovou**. Tu si vzal za manželku roku 1628 jindřichohradecký regent **Jan Unčovský z Rozenportu**. S ní vlastně získal i dům, který pak prodal v témže roce za 1330 zlatých obročnímu písaři **Diviši Pirchanovi z Elbingu**. Vdova po něm dům prodala v červenci roku 1649 svému zeti **Jiřímu Eppenaurovi** za 900 zlatých, část peněz dala jako věno svým synům Matějovi a Martinovi Pirchanovým po 120 kopách grošů.³³⁴

Pirchanové byla stará koželužská rodina, široce rozvětvená, jak můžeme zjistit u majitelů domů na náměstí v průběhu sledovaného období. Mezi četnými cechy města Jindřichova Hradce v minulosti byl cech koželužský početně zastoupen, kdy v letech 1550-1557 se uvádí až dvacet jedna koželuhů sídlících při řece Nežárce.³³⁵ Jejich jméno se vyskytuje v Jindřichově Hradci od poloviny 16. století do

³²⁶ František TEPLÝ, *Domy*, s. 50.

³²⁷ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

³²⁸ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 446.

³²⁹ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 171.

³³⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 43.

³³¹ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 129.

³³² TAMTÉŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 209.

³³³ TAMTÉŽ, fol. 46.

³³⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 46.

³³⁵ Jan MUK (st.), *Osudy posledního koželužství č. 13 v Jindřichově Hradci*, Ohlas od Nežárky 62, 1932, s. 1-6.

poloviny 18. století, kdy bohatý cech koželuhů trvale upadal, žilo tu jen osm rodin.³³⁶ Kdy přesně Pirchanové dosáhli palatinatu není známo, snad s Janem Kolínem dne 4. listopadu 1608, který se píše také z Elbingu.³³⁷ Zde není přesně vymezeno, jestli jsou příbuzní Pirchanové z Elbingu se stejnojmennou rodinou, která se živila koželužstvím. **Diviš Pirchan** sloužil v letech 1610-1613 jako písař v Žirovnici, odkud na podzim roku 1613 odešel do Jindřichova Hradce sloužit jako obročník. Zemřel tu roku 1635, jeho syna Vávru Pirchana, správce obecního hradeckého jmění, poslal Vilém Slavata roku 1615 jako úředníka na hrad Chlumeč. Mates Pirchan se připomíná roku 1654 jako purkrabí v Nové Bystřici.³³⁸ Mramorová deska (163 cm x 82 cm) Pavla Pirchana je uložena v dlažbě sakristie v kostele sv. Václava. Nápis je částečně nečitelný a zní: „IM JAR 1578 AN PSINGTAG NACH SANT WENZLAY IST ZU GOTT BERSCHIEDEN... UND URNEMB VORNEHME PAULU PIRCHANN DER ZEIT MITBURGER ZU RADHAUS. DEM GOTT GNEDIG UND BARMHERTZIG SEIN WOLLE AMEN D.O.M.“³³⁹ (DEO OPTIMO MAXIMO, Bohu nejdobrotivějšímu a nejmocnějšímu). Znakem je vztyčený kokrhající kohout mezi dvěma P. Pod ním je vytesáno: „DURCH DAS BLUT CHRISTI HATTE WIR ERLOSUNG NEBEST VERGEBUNG DER SNUDEN NACH DEM REICHTUMB STEINER GNADE AMEN.“³⁴⁰

Bratr Pavla Pirchana je zde rovněž pochován v sakristii (170 cm x 79 cm). Nápis vytesaný zní: „ANNO DOMINI 1581 DEN MIDAS ZU DEN PHSSGFEIRDAG IST ZU GOTT ENTSCHLAFEN DER ERSAM UND TURNEN GEORG PIRCHAN DER ZEIT BURGER ZU NEUHAUS DEM GOTT EIN FROLICHE UTTERSTEHUNG VERLEICHNEN WOLLE AMEN CHRISTUS HAT EINMAL FUR UNSER SUNDE JELITEM DER ERECHTE AUS DAS ER UNS ZU GOTT BRECHT.“³⁴¹ Ze sakrální architektury bych připomenul jejich kapli v kostele sv. Trojice, tzv. Pirchanskou, byla postavená koncem 16. století a sloužila jim za rodinnou kryptu.³⁴²

V listopadu roku 1679 dům koupil mydlář **Baltazar Pergamon** za 940 zlatých.³⁴³

Dům čp. 138/129

Tento dům a následující čp. 139 byly sloučeny roku 1586 Jáchymem Čechem z Kozmáčova. Dům čp. 139 je považovaný vůbec za nejstarší dům v Jindřichově Hradci. Jsou to dva řadové dvoupatrové objekty s atikovým třetím patrem a nad loubím je válcový arkýř ukončený vížkou a bání.

³³⁶ TAMTÉŽ, s. 1-6.

³³⁷ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 142.

³³⁸ TÝŽ, *Slavatovské palatinaty*, s. 484-485.

³³⁹ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

³⁴⁰ TAMTÉŽ, (nestránkováno).

³⁴¹ TAMTÉŽ, (nestránkováno).

³⁴² TAMTÉŽ, (nestránkováno).

³⁴³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 141.

Obrázek 9 Langrův dům s biblickými.

V přízemí je loubí o šesti polokruhových arkádách. Pravá polovina průčelí je pokryta figurálním sgrafitem s biblickými výjevy, které jsou orámovány toskánskými ornamenty. Prostor v zadním traktu je považován v architektuře za ojedinělý, býval původně kaplí. Atika byla po spojení obou domů v 16. století rozšířena i na levý dům.³⁴⁴ Dispozice domu čp. 139 je zhruba obdobná. Objekt si zachoval množství gotických a renesančních portálů, v druhém patře s kovanou renesanční mříží. V dvorním průčelí je fragment sgrafita s letopočtem roku 1627. Sgrafita domu pocházejí z roku 1579, rozšíření sgrafit na druhou stranu domu došlo roku 1586, kdy oba domy dostaly společného majitele. Loubí bylo zrušeno v 17. století a obnoveno v letech 1956-1963.³⁴⁵

³⁴⁴ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno). (Na figurálních zobrazení jsou biblické náměty a to: z čelního pohledu **1.** Obraz znázorňuje Ruth sbírající klasy na poli, které náleželo bohatému a hodnému muži jménem Booz. Ruth našla v tomto muži milost, takže jí dovolil, aby s ostatními služebnými jedla, a aby zůstala na jeho poli. Nasbírané klasy a zbylé jídlo dovolil Booz, aby odnesla svojí tchyni Noemi. Kniha Ruth, kapitola II. **2.** Obraz znázorňuje, jak byli Izraelští od Filištínských poraženi. Heli, nevyšší kněz a soudce, který uslyšel smutnou zprávu, že oba jeho synové padli a archa úmluvy se dostala do rukou nepřátel se lekl tak, že upadl a zemřel. I. kniha Královská, kapitola IV. **3.** Obraz znázorňuje Samuela, který byl z Božího rozkazu poslán do Betléma, aby tam Davida od Boha pomazal za krále vyvoleného na krále izraelského. I. kniha Královská kapitola XVI. **4.** Obraz znázorňuje Samuela, který pomazal Saula na krále Izraelů a k jeho potvrzení mu předpověděl znamení, která se měla stát na jeho cestě. I. kniha Královská, kapitola X. **5.** Obraz znázorňuje, jak ozbrojený obr Goliáš na hlavě s měděnou přílbicí, vyšel ze stanů Filištínských a vyzval Izraelská vojska k boji. Goliáš se jim posmíval, byl však od daleko slabšího Davida poražen a Izraelští tak dobyli velké vítězství. I. kniha Královská, kapitola XVII. **6.** Obraz znázorňuje obětování Izáka. „A posel řekl, nevztahuj na chlapce ruku, nic mu nedělej! Právě teď jsem poznal, že jsi bohabojný neboť jsi mi neodepřel svého jediného syna.“ První kniha Mojžíšova, 22,12. **7.** Obraz znázorňuje milosrdného Samaritána, který se ujal na cestě do Jericha ležícího polomrtvého muže, kterého ostatní pocestní pominuli. Z bočního pohledu **1.** Obraz znázorňuje Filištínské, jak přinesli archu úmluvy do své země a postavili ji do chrámu své modly. Modla však dvakrát padla a podruhé se úplně polámala. I. kniha Královská, kapitola V. **2.** Obraz znázorňuje utíkajícího Davida, který přišel do města Nobe ke knězi Achimelechovi a ten mu hladovému dal jíst posvátné chleby. Dal mu také Goliášův meč. I. kniha Samuel. **3.** Obraz znázorňuje, jak Hospodin poslal velikou rybu, která pozřela Jonáše. Tři dny byl Jonáš v břiše ryby, želel své neposlušnosti a prosil Boha, aby mu odpustil. Třetího dne připlula ryba k zemi a vyvrhla Jonáše živého na břeh. Kniha Jonáš.

³⁴⁵ Jan MUK (ml.) – Jan MUK (st.), *Obnova*, s. 179.

Tento objekt historicko-architektonicky náleží mezi nejcennější objekty měšťanské architektury v Čechách.³⁴⁶ Ve dvorním traktu obíhá v patře galerie se sloupky s kompositními hlavicemi. S určitostí lze předpokládat, že arkády v nádvoří spojených čp. 138/139 vznikly brzy po roce 1580, současně s velkými arkádami v zámku.³⁴⁷ Sklípková a přetínavá hřebínková klenba je z doby kolem poloviny 16. století. Velká přestavba s nádvoří galerií je z počátku 17. století.³⁴⁸ Na přestavbě tohoto domu a následujícího, kterou svěřil Jáchym z Hradce, se podílela dílna mistra Leopolda Estreichera, jelikož dům patřil vrchnosti. Tato dílna se podílela i na přestavbě hradního paláce v pozdní gotice, ale už s provázejícími prvky renesančními. Na tomto domě byly při první úpravě roku 1564 zřízeny sklípkové a hřebínkové klenby v podloubí s přetínanými hranami. Roku 1579 zde bylo sgrafitovou úpravou sjednoceno jeho průčelí s průčelím sousedního domu čp. 139 v jeden celek a vytvořeno arkádové nádvoří na místě původních dvorů obou domů. Úpravu nechala provést Anna Hradecká z Rožmberka, které dům po Jáchymově smrti patřil.

V dubnu roku 1512 **Jindřich z Jablonné** prodal dům se dvorcem, loukami a poli za 200 kop grošů vladykům **Václavu Štítnému ze Štítného** a **Janu Telecímu z Prachomet**, služebníkům vrchnosti.³⁴⁹ Václav Štítný prodal svou část v květnu roku 1520 za 107 kop grošů **Václavu Uhlíkovi**, který později vlastnil už celý dům.³⁵⁰ V lednu roku 1543 ho vdova **Kateřina Uhlíková** prodala za 300 kop grošů kramáři **Valentinu**.³⁵¹ Od roku 1551 dům vlastnil **Jiří Freudenreich**, který ho odkoupil za neznámou částku. V červnu roku 1569 po smrti vdovy Dorny koupil dům od dědiců taškář **Mates Frydunk** za 600 kop grošů.³⁵² Ale protože dům splácel nepravidelně, roku 1580 za přítomnosti hradeckého faráře Diviše a panského hejtmana Jana Zelendara z Prošovic prodal dům za 450 kop grošů **Janu Čechovi z Kozmáčova**, budoucímu majiteli i následujícího domu čp. 139.³⁵³

V tomto domě bydlel nový pobělohorský majitel obchodník a forman **Jiří Wolf**, který dům koupil roku 1622 za 1900 kop grošů. Podle urbáře z let 1652-1654 měl dva domy a z těch odváděl 138 grošů. Dále vlastnil zahradu s domem u kostela sv. Václava 8 grošů, dvě zahrady 22 grošů, tři pole 17 grošů, haltýř 6 grošů.³⁵⁴ Jiří Wolf byl jedním z účastníků vzpoury proti Vilému Slavatovi v době českého stavovského povstání. Z majetku, který mu byl konkrétně zabaven to byla: „*částka 336 kop grošů, svršky a nábytek, svršky od stříbra, cínové nádobí, chodící šaty, ty mu byli opět vráceny, dvě muškety, dva pantalíry, jedna dlouhá ručnice, kyrys s helmem, 100 strychů žita, 5 postavů sukna.*“ (ty

³⁴⁶ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

³⁴⁷ Jan MUK (ml.) – Jan MUK (st.), *Obnova*, s. 180.

³⁴⁸ Vlastimil DRAŽAN, *Gotický a renesanční městský dům*, s. 139-140.

³⁴⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 241.

³⁵⁰ TAMTĚŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 315.

³⁵¹ TAMTĚŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 125.

³⁵² TAMTĚŽ, fol. 8.

³⁵³ TAMTĚŽ, fol. 125.

³⁵⁴ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

byly následně prodány a částka byla dána na opravu františkánského kláštera sv. Kateřiny).³⁵⁵ Roku 1628 žádal Jiří Wolf vrchnost, aby mu dovolila zastavět loubí a proměnit je v obchod. Městská obec si stěžovala a žádala, aby Jiřímu Wolfovi „*tato ohyzda zabráněna byla*“.³⁵⁶ Dovolávala se dřívějších negativně vyřízených žádostí téhož charakteru a prohlašovala, že „*loubí ne pro krámy, ale pro okrášlení města a pohodlí lidu domácímú i přespólnímú stavěna jsou a že zastavěti je a město hyzditi bylo by začátkem zde neobyčejným*“.³⁵⁷ Slavata tento protest města na ochranu jeho památkového rázu odmítl s odůvodněním, že panský úřad před tím již rozhodl kladně, že však další části loubí se zastavovat nemají. Historie dala za pravdu obavám městské rady. Takto se zmiňuje stručně ve své publikaci o domech Jan Muk o tomto objektu a starostech jeho majitele.³⁵⁸ V říjnu 1680 ho od syna **Jana Jakuba Wolfa** koupil **Zachariáš Gratzl** za 800 kop grošů.³⁵⁹

Dům čp. 139/130 - Langrův dům.

V katastrální mapě města číslo popisné 139 není, je součástí popisného čísla domu 138, pod kterým je vedeno. Obě popisná čísla jsou uvedena na jednom domě, jelikož je majitelem obou domů dnes František Langer. Podle tradice byl dům čp. 139 nejstarším domem v Jindřichově Hradci a patřil vrchnosti. Znak pánů z Hradce na desce byl také umístěn uprostřed bohaté sgrafitové výzdoby domu na fasádě, až později byla tato deska z roku 1564 přenesena do chodby ústavu sv. Jana Křtitele.³⁶⁰ Sgrafita v této části domu dnes již neexistují. Průzkumem však byly zjištěny jejich nepatrné fragmenty, které nebylo možno obnovit. I zde byly zobrazeny patrně biblické výjevy.³⁶¹ Arkády loubí jsou polokruhové, se zkosenými hranami, pilíře oktogonálního průřezu, který v patkách a hlavicích přechází do čtverce. Přechod obou průřezů se obměňuje. Přední trakt je zaklenut vpravo sklípkovou, vlevo hřebínkovou klenbou. Tato struktura loubí je po celé severovýchodní straně náměstí.³⁶²

V tomto domě bydlela Anna Hradecká z Rožmberka, vdova po Jáchymovi z Hradce. Od roku 1565 tento dům užívala současně s vdovským sídlem v Klášteříčku (objekt spojený s františkánským klášterem ve městě). Po úpravě tohoto domu v roce 1579 se do něj natrvalo přestěhovala a zde také 16. prosince 1580 zemřela. Na dvoře tohoto domu jsou arkády z konce 16. století a uvnitř domu je bohatá umělecká výzdoba. Dolní síň domu byla tak rozsáhlá, že prý sem vjížděly i tři páry koní.³⁶³

³⁵⁵ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, sign. I.A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

³⁵⁶ Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 6.

³⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 7.

³⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 9.

³⁵⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 143.

³⁶⁰ Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 5-6.

³⁶¹ Jan MUK (ml.) – Jan MUK (st.), *Obnova*, s. 179-180.

³⁶² TAMTÉŽ, s. 179-182.

³⁶³ Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 6.

Obrázek 10 Atrium Langrova domu.

V červnu roku 1530 **městská obec** prodala dům nebožtíka **Jakuba Holého** za 280 kop grošů kramáři **Janovi**.³⁶⁴ V září roku 1554 vdova Markéta s povolením zetě **Tomana Tunikuta** ho prodala za 400 kop grošů **Mikuláši Pleimelovi**.³⁶⁵ Ale poněvadž neplatil splátky, dědici prodali dům po smrti Markéty v roce 1561 za tu samou cenu kupci **Jáchymu Riemlovi**.³⁶⁶ Od šedesátých let 16. století patřil Jáchym Rieml k hlavním dodavatelům potravin pro dvůr pánů z Hradce a to koření, soli a jižního ovoce. Rovněž se zabývá splácením půjček a zprostředkováním úvěrů. Po přestěhování do Českých Budějovic zůstal v obchodním kontaktu s Adamem II. z Hradce. V druhé polovině sedmdesátých let dodával koření na vedlejší rodovou rezidenci pánů z Hradce do zámku v Hluboké nad Vltavou.³⁶⁷

³⁶⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 457.

³⁶⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 48.

³⁶⁶ TAMTÉŽ, fol. 174.

³⁶⁷ Josef HRDLIČKA, *Rezidenční město*, s. 100.

Roku 1574 **Jáchym Rieml** prodal dům svému švagru, rychtáři **Janu Čechovi z Kozmáčova**, majiteli domu hned vedle čp. 138 za 800 kop grošů. Jan Čech byl rychtářem a majitelem dvora na Novém městě. Predikát obdržel 26. října roku 1583.³⁶⁸

Čechové z Kozmáčova byla stará hradecká rodina, již roku 1500 se připomíná Čechův dvůr u města.³⁶⁹ Měli ve znaku v klenotu složená zlatá, modrá a červená křídla, na modrém štítu je plot z kůlů, přes který vyskakuje levou nohou předek jelena. Barvy ukazují, že se stali erbovníky přímluvou pánů z Hradce. Čechově z Kozmáčova často půjčovali hradecké obci finanční prostředky.³⁷⁰ Jan Čech se také podílel na zásobování hlavní rezidence pánů z Hradce a rovněž poskytoval finanční služby. Zásoboval panskou kuchyni ovocem, vínem, rybami, drůbeží a solí. Pro Adama II. z Hradce byl i nákupčím na trzích a to vína a uherských volů. V letech 1580-1595 zastával funkci konšela a purkmistra.³⁷¹ Je pohřben v kostele Nejsvětější Trojice v kapli Pírchanské za oltářem (162 cm x 97 cm), byl jedním z podporovatelů této stavby v letech 1590-1594 a na hřbitov okolo kostela daroval své pole. Zemřel roku 1605. Byl horlivým stoupencem strany podobojí (utrakvista). Byly dohady, jestli tato deska nepatří jeho příbuznému Jáchymovi Čechovi z Kozmáčova, ale to lze pravděpodobně vyloučit, jelikož to byl horlivý luterán a nemohl by zde být zřejmě pohřben³⁷²

Roku 1605 zdědil dům snad syn, městský písař **Jáchym Čech z Kozmáčova**. V letech 1618-1621 stál včele s ostatními v povstání proti vrchnosti. Byl rovněž majitelem domů čp. 86 a 87 na náměstí vedle staré radnice a obecního dvora. Jeho manželkou byla Alena. Ta zemřela v únoru roku 1618. On tehdy žádal zdejšího děkana, aby směla být pohřbena ve zdejším kostele Nejsvětější Trojice do rodové krypty, ale ten mu to nedovolil, stejně jako Vilém Slavata. Proto požádal hejtmana bechyňského kraje, aby ji směl pohřbít v kostele sv. Víta v Kostelní Radouni (nedaleko Jindřichova Hradce), což mu bylo dovoleno. Důvody, které k tomu vedly lze přičítat i tomu, že se účastnil jako horlivý protestant vzpoury proti Vilémovi Slavatovi, za což byl pak uvězněn na zámku Žirovnice.³⁷³ Z majetku, který mu byl konkrétně zabaven to byla: „*částka 3 kop grošů, (která byla dána chudým do místního špitálu), svršky a nábytek, 1 lžíce stříbrná, 2 kůže pruské, 8 teletin a 5 kozlovin vydělaných na jirchu, 44 bavlněných roušek, 9 dlouhých ručnic, 2 muškety, 2 koně, 1 vůz, 6 krav, 1 býk.*“³⁷⁴

³⁶⁸ František TISCHER, *Po stopách*, s. 122-123.

³⁶⁹ Jan ORTH, *Nástin*, s. 63.

³⁷⁰ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 95.

³⁷¹ Josef HRDLIČKA, *Rezidenční město*, s. 89.

³⁷² Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

³⁷³ František TISCHER, *Po stopách*, s. 122-123.

³⁷⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, sign. I.A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

Z tohoto domu podle urbáře z roku 1613 odváděl 32 grošů a měl ještě zahradu u kostela sv. Václava, z ní platil 4 groše a 3 pole, z kterých odváděl dohromady 11 grošů.³⁷⁵

Roku 1622 jeho syn **Ernfrýd Čech z Kozmáčova** prodal oba domy za 1900 kop grošů **Jiříku Wolfovi z Ankerstoku**. K tomuto domu mu dopomohl jeho přítel a důvěrník Viléma Slavaty, bohatý měšťan a pozdější šlechtic Andreas Stokinger z Ankerstoku. V srpnu roku 1633 byli oba potvrzeni císařským diplomem z Vídně do šlechtického stavu s přídomkem z Ankerstoku, kterého jim o tři roky dříve udělil sám Slavata. Ve znaku měli, jak Bulfové (Wolfové) také Stokingerové hradecké růže, kotvu a vinný keř. Oba pocházeli z Dolních Rakous, přišli sem v době českého povstání.³⁷⁶ Když Jiří Wolf z Ankerstoku zemřel, zdědila dům jeho žena Juliana, vdaná poté za **Šebestiana Pilgera**.³⁷⁷ Oni poté v březnu roku 1681 dům prodali hejtmanu **Jakubu Merunovi z Mehrenfelsu** za 950 zlatých.³⁷⁸

V Jindřichově Hradci sloužili tři Merunové, všichni křestním jménem Jakub. Nejstarší Jakub byl písařem v Nové Bystřici a potom purkrabím na jindřichohradeckém zámku. Velmi oddaně se zachoval k Vilému Slavatovi zejména v roce 1645. Při vpádu Švédů do Jindřichova Hradce uprchl včas s hotovými penězi a s uměleckými předměty do nedalekých lesů u Chlumu u Třeboně a tam všechno schoval. Za tento čin obdržel od Viléma Slavaty predikát. Jeho syn roku 1699 úřadoval jako písař taktéž v Nové Bystřici a v letech 1683-1690 zastával úřad hejtmana. Právě on zakoupil tento dům na náměstí. Poté se dostal do finančních těžkostí a z města se odstěhoval. Ve znaku měli Merunové v klenotu mezi dvěma křídly hradeckou růži a ve štítu v prvním a třetím poli květinu a v obou zbývajících je ozbrojená ruka, později je zde rak.³⁷⁹

V září roku 1692 koupil dům hospodář **Jiří Epenaur**. Epenaur měl ještě dům na Novém předměstí podle urbáře z let 1652-1654 z něj odváděl 48 grošů, ze dvora hospodářského 10 grošů, dále to byl další dům 14 grošů a domek v Malomocné ulici 4 groše, ze spáleniště po nebožce Kláře 14 grošů, z louky 30 grošů, ze sádky 4 grošů a dále vlastnil 7 polí z nichž odváděl dohromady 40 grošů.³⁸⁰ V lednu roku 1696 ho odkoupil **František Kalivoda** za 1500 zlatých.³⁸¹

³⁷⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

³⁷⁶ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, 154-155.

³⁷⁷ Jan ORTH, *Jindřichohradečtí měšťané*, s. 23.

³⁷⁸ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 145.

³⁷⁹ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 484.

³⁸⁰ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

³⁸¹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 145.

Dům čp. 140/131 - červený

Dům v jádře gotického původu včetně sklepa a dvorního zadního křídla. Byl přebudován v pozdní renesanci zejména v přední části. Druhé patro bylo zvýšeno patrně v baroku. V klasicismu byly přistavěny dvorní pavlače. V průčelí byly nalezeny stopy sgrafitových vrstev.³⁸² Asi původně solnice, podle načervenalé barvy soli nebo, jak se domnívá František Teplý ve své publikaci *Domy města Jindřichova Hradce*, podle barvy, aby ho kupci snáze poznali.³⁸³

V červenci roku 1528 prodal dům s poli a loukami vladyka **Jetřich Dobrovodský** za 630 kop grošů zdejšímu uzdaři **Valentinu Rýmanovi**.³⁸⁴ Od roku 1535 zde žili rychtář **Jan Hartl** a jeho synové. Hartl je pohřben v kostele sv. Jana Křtitele v boční lodi na evangelijní straně oltáře sv. Anny, kde je ke zdi připevněná deska z červeného mramoru (92 cm x 80 cm), je na ní vytesaný nápis, který zní: „LETA PANE 1562 V PATEK PRED SVATYMI KRALI V PANU UMREL JEST SLOVUTNY PANOSS JAN HARTL MIESSTIENIN MIESTA HRADCE JINDRICOVA JEST TUTO POCHOVAN JEST NAD JEJIZTO MILOU DUSSI PAN BUOCH SMILOVATI SE RACZI A LEHKE ODPOCZINUTI VECZNE DATI.“³⁸⁵ V březnu roku 1574 se Václav a **Nikodém** dohodli, že Václav bude mít zahradu v Zárybniční a Nikodém bude mít dům a bratru bude vyplácet 50 kop grošů ročně z určené částky domu 500 kop grošů.³⁸⁶ Dále následovali majitelé **Apolonie Tunikutová** a kotlář **Matěj Kreczel**. Podle revizitace berní ruly z roku 1668 jeho ekonomická situace byla taková: „*prostřední možnosti, dům ještě může obstáti.*“³⁸⁷ Kreczel byl jedním z účastníků vzpoury proti vrchnosti v době českého stavovského povstání. Z majetku, který mu byl zabaven to byly: „*svršky a nábytek, 2 ručnice, tuplhák, 2 zbroje,*“ jeho dům byl silně zadlužený, konstatuje komise.³⁸⁸ Dále z jiného domu podle urbáře z roku 1613 odváděl 1 kopy grošů, ze zahrady 7 grošů, ze sladovny 4 groše, z pole 3 groše.³⁸⁹ Po něm zde bydlel soukeník **Jiří Doubravský**, ale zde se mu nepodařilo získat přesnější dataci posledních tří zmíněných majitelů, jejich nákup a prodej.³⁹⁰

³⁸² Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

³⁸³ František TEPLÝ, *Domy*, s. 56.

³⁸⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 417.

³⁸⁵ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

³⁸⁶ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 49.

³⁸⁷ TAMTĚŽ, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

³⁸⁸ TAMTĚŽ, sign. I.A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

³⁸⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

³⁹⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 151.

Dům čp. 141/132 - u Husy

Jednopatrový objekt gotického původu, později přestavěný v renesančním slohu, v něm je zachován zejména zadní trakt. Okna domu jsou členěna pozdně barokními šambránami. Průčelí vzniklo v druhé polovině 18. století.³⁹¹

V srpnu roku 1501 prodal dům kovář **Tomáš Vondráček** za 115 kop grošů sedláři **Michalovi**.³⁹² Po něm dům zdědil koželuh **Václav** a jeho syn **Jiří**. Roku 1548 mu byl předán. V srpnu roku 1586 postřihovačka **Alžběta** ho prodala za 600 kop grošů **Anně Španovské z Tovarů**.³⁹³ Španovská z tohoto domu podle urbáře odvádí 36 grošů.³⁹⁴ Roku 1605 její dcera **Kateřina Španovská z Lipovic** dům zdědila a hned směnila s přídavkem 350 kop grošů za dům Samuela Zeitzlera na náměstí čp. 85.³⁹⁵ Roku 1615 prodal dům **Samuel Zeitzler** za 500 kop grošů **Bartoši Pragovi**. Vdova po něm, hofmistryně u Viléma Slavaty, prodala dům v září roku 1634 sedláři **Janu Fodererovi** za 500 kop grošů. Ten dům prodal v únoru roku 1672 svému zeti za 450 kop grošů řemenáři **Kašparu Khotovi**.³⁹⁶

Dům čp. 142/133

Jednopatrový objekt s novodobým průčelím secesně historizujícím. Dům byl radikálně přestavěn a nejsou zde zanechány středověké stopy architektury.³⁹⁷ Před rokem 1618 dům patřil Michalu Michnovi z Otradovic, purkrabímu v Jindřichově Hradci v letech 1584-1601. Michal Michna z Otradovic měl ve znaku červenou loďku s přílbou. Není vyloučeno, že se v něm narodil kolem roku 1600 jeho vnuk, skladatel a varhaník při zdejším proboštském kostele Nanebevzetí Panny Marie Adam Michna z Otradovic.³⁹⁸

Adam Michna z Otradovic pocházel ze starobylé erbovní rodiny připomínané v Jindřichově Hradci už v 16. století. Jeden z jeho předků, Petr z Otradovic, byl povýšen roku 1461 králem Jiřím z Poděbrad do vladyckého stavu. Byl to právě již zmiňovaný Michal Michna z Otradovic, jenž si nechal roku 1597 potvrdit své šlechtictví jindřichohradeckou městskou radou. Adam Michna bývá pokládán za jeho vnuka, kdo byl jeho otcem, se neví, ale někdy je za něj pokládán právě Michal.³⁹⁹ Vůbec první nepochybné datum týkající se života Adama Michny z Otradovic je rok 1633. Je to zápis o tom, že je varhaníkem proboštského kostela. Byl také učitelem hudby a zpěvu a působil na zdejším literátském kůru. Je autorem hudebně souborů *Česká Mariánská muzika*, *Loutna česká* a *Svatonoční*

³⁹¹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

³⁹² SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 142.

³⁹³ TAMTÉŽ, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 208.

³⁹⁴ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

³⁹⁵ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 907.

³⁹⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 155.

³⁹⁷ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

³⁹⁸ Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 6.

³⁹⁹ Zdeňka TICHÁ, *Adam Václav Michna z Otradovic*, Praha 1976, s. 66-68.

muzika.⁴⁰⁰ Adam Michna z Otradovic se neživil v Jindřichově Hradci jenom hraním, ale také zde v letech 1640-1661 šenkoval víno.⁴⁰¹ Berní revizitace z roku 1668 charakterizuje tento dům: „*Domeček mírný, stavení dobré*.“⁴⁰² Z tohoto domu bylo odváděno podle urbáře z roku 1652-1654 částka 30 grošů. Michna vlastnil ještě další domy z nichž odváděl 20 grošů.⁴⁰³ Michna založil při farním chrámu nadaci u rektora jezuitské koleje pro hudebníky a zpěváky a dal do ní 1000 zlatých rýnských, aby si mohli tři studující ze semináře sv. Víta z úroků poříditi oblek a zpívat v kostele a chodit při procesích.⁴⁰⁴ Poté, co mu umřela jeho první žena Zuzana Cimmermannová 22. října 1671, se znovu oženil s Terezou Kateřinou Epenaurovou. Adam Michna zemřel před 16. říjnem 1676. Jeho žena se přestěhovala do Prahy a znovu se provdala.⁴⁰⁵

Nyní bych se vrátil k majitelům tohoto domu. V květnu roku 1511 tento dům **Jakub Zlatník** vyměnil s přídavkem 60 kop grošů **Janu a Václavu Špulířům** za jejich dům čp. 156. Ti ho ještě v ten samý rok přenechali svému švagrovi **Jandovi**.⁴⁰⁶ Roku 1519 ho koupil z předchozího držení **Viktorina Špulíře** sedlář **Asinus** za 107 kop grošů. Roku 1544 ho jeho žena **Anna Asinusová** prodala zámečníku **Janovi** za 250 zlatých. Ten na něm pobýval až do roku 1594.⁴⁰⁷ Od roku 1595 tu bydlel truhlář **Samuel**, dům pak roku 1607 vyhořel. Až o pět let později koupil spáleniště zlatník **Jan Strobek** za 100 kop grošů.⁴⁰⁸ **Adam Michna z Otradovic** dům prodal v lednu roku 1623 za 450 zlatých **Kryštofu Celerinu Bramhauzskému z Roštejna**.⁴⁰⁹

Kryštof Celerin Bramhauzský z Roštejna se narodil v Pelhřimově a sloužil u Jiříka Teyfla z Kundestorfu jako správce jeho statku Tavíkovice na Moravě, ale byl propuštěn. Roku 1595 obdržel místo pivovarního písaře a dozorce nad chmelnicí ve dvoře Holné u Kardašovy Řečice. Ve znaku měl štít s břevnem v podobě krokve na dvě pole rozdělený, v hořejší části měl dvě pětilisté růže, dole vřeten. V roce 1604 se ucházel o predikát prostřednictvím Petra Voka z Rožmberka a Jáchyma Oldřicha z Hradce u císaře Rudolfa II.⁴¹⁰ Nobilitován byl ale až diplomem daným ve Vídni 30. dubna

⁴⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 70-71.

⁴⁰¹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁴⁰² TAMTÉŽ.

⁴⁰³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

⁴⁰⁴ JAN MUK, *Adam Michna z Otradovic, básník a skladatel českého baroka*, Jindřichův Hradec b. d., s. 20-36.

⁴⁰⁵ JOSEF HRDLIČKA, *Adam Václav Michna z Otradovic ve světle písemných pramenů (K možností dalšího výzkumu jeho životních osudů)*, Hudební věda 38, 2001, s. 132-136.

⁴⁰⁶ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 151, kniha č. 81/2, fol. 234, 235.

⁴⁰⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 140, 142.

⁴⁰⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 42.

⁴⁰⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 159.

⁴¹⁰ FRANTIŠEK TISCHER, *Po stopách*, s. 122.

1607 na přímluvu Viléma Slavaty a Petra Voka, do vladyckého stavu s přídomkem z Roštejna, hradu u Javořice. K podpisu nového šlechtictví připojoval větu: DEO OMNIPOTENTI MEA ANIMA, ve zkratce D.O.M.A. (tedy. Bohu náleží má duše). Kryštof Bramhauzský z Roštejna byl také sekretářem posledního pána z Hradce Jáchyma Oldřicha.⁴¹¹

S převzetím hradeckého dědictví Vilémem Slavatou potřeboval Slavata v Třeboni u posledního Rožmberka dobrého pozorovatele, na jeho přímluvu se tedy dostává do služeb Petra Voka z Rožmberka jako jeho sekretář až do roku 1610. Poté, co odešel od Petra Voka, byl městským písařem v Jindřichově Hradci. Stal se advokátem, prodával víno ve svém domě, kupoval staré dluhy a žaloval místní měšťany kvůli právu a dostával se tak do konfliktů a šarvátek, v nichž nechybělo ani násilí. Jak vysvítá z jednoho dopisu městské rady Vilému Slavatovi o Bramhauzském o jeho neustálých soudních tahanicích a chování vůči městské radě: „...v radě div nás za vrch (vlasy) neběře... Majíce my jiné pilné práce z strany berní uvažování nežli jeho mantle a plundrování, kterým on již proti každému tak říká navykl, stání sme mu odložili, lež nic tím jeho mozku zbahněnému neposlouženo...“⁴¹² Roku 1614 přestal úřadovat jako městský písař, ale po odchodu nevrátil radní knihy, které si vzal domů. Tímto činem se dostal k soudům a před radní a těmi, stejně jako městskou jurisdikcí a soudy, opovrhoval a odvolával se na svůj rytířský stav. Byl jedním z hlavních organizátorů vzbouření hradeckých proti Vilému Slavatovi po defenestraci roku 1618.⁴¹³ Sám využil převratu, kdy se pomstil zdejšímu hejtmanovi Dráčovskému, s nímž byl v neustálých soudních pří kvůli urážce a zlehčování Dráčovského úřadu. Dal ho zakovat do želez.⁴¹⁴

Z majetku, který mu byl konkrétně zabaven to byla: „částka 4 kop grošů, (ta byla dána na místní špitál pro chudé), svršky a nábytek, 5 dlouhých ručnic, 4 holstry na ručnice, pár rukavic železných, 8 kordů, 4 halapartny, 4 strychy ovsa.“⁴¹⁵ Bramhauzský byl zavražděn 30. srpna 1625 „mezi čtrnáctou a patnáctou na celém orloji v ohradě města a na rynku zamordovali, kterýž dříve než v hodině jestli umřel“ Janem Dráčovským, v té době již císařským rychtářem v Pelhřimově, a jeho synem.⁴¹⁶ Vdova po něm, darovala tento dům a 150 zlatých příbuznému kloboučníku **Řehoři Rauchovi** roku 1669. Pak tu bydlela jeho dcera, která dům po roce 1700 zdělila.⁴¹⁷

⁴¹¹ František TEPLÝ, *Burian Celerin Bramhauzský z Roštejna, měšťan jindřichohradecký*, Ohlas od Nežárky č. 15, 1878, s. 20-21.

⁴¹² TÝŽ, *Dějiny města II/3*, s. 86-88.

⁴¹³ František TISCHER, *Po stopách*, s. 122.

⁴¹⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 159.

⁴¹⁵ TAMTÉŽ, sign. I. A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

⁴¹⁶ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 92.

⁴¹⁷ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 42.

Dům čp. 158/149

Zajímavý dům, který vznikl roku 1628 spojením dvou bývalých měšťanských domů. K němu je navíc připojen dům čp. 159/150, zrcadlově souměrný, se vstupními schodištními síněmi. Jedná se o dvoupatrový objekt s krytou sedlovou střechou a klasicistním průčelím. Ve dvoře stávalo až do roku 1865 městské opevnění s baštou zbořenou po roce 1945. Oba domy vznikly v první polovině 17. století, jak lze usuzovat podle kleneb a půdorysu. Do šedesátých let 17. století se datuje výstavba patra, které bylo vybudováno patrně na obou domech jednotnou dispozicí. Sklepy jsou gotického původu. V tomto domě vznikl v roce 1801 katastrofální požár, který zachvátil celé město.⁴¹⁸

V červenci roku 1520 byl dům prodán sladovníkem **Ondřejem Bystřickým** bednáři **Václavu Čechovi** za 140 kop grošů.⁴¹⁹ Ten ho pak prodal v květnu roku 1567 soukeníku **Mikuláši Houfů** za 700 kop grošů.⁴²⁰ Roku 1572 nabyl dům **Jan Náchodský** za 730 kop grošů, ale neměl na splátky, tak se domu ujali dědicové Václava Čecha, sladovník **Ondřej Tlachna** a **Jakub Čech**. Ti ho za 510 kop grošů prodali v květnu roku 1579 kramáři **Janu Fronzovi**. Splátky brala Zuzana Tlachnová, provdaná za hospodáře **Jiřího Kneysle**, který s ní vlastnil tento dům.⁴²¹ Kneysl měl podle urbáře z roku 1613 sladovnu z níž odváděl 6 grošů, zahradu 2 groše a 2 pole 10 grošů a další dům za rybníkem.⁴²² Roku 1615 umřel **Jiří Kneysl** a nechal sladovnu na Zárybníční a tento dům za 1050 kop grošů **Janu Bejvalíkovi**. Po jeho smrti nabyli majetek jeho dědicové a ti v prosinci roku 1651 dům na rynku se sladovnou, poli a stodolou za 1000 kop grošů prodali sladovníku **Janu Pařízkovi**, který umřel roku 1665. Poté byl dům prodán opět dědici za 600 kop grošů obroční písaři **Kryštofu Eberlovi** roku 1666. Podle revizitace z roku 1668 měl: „10 strychů polí, choval 2 koně na potahy a 2 krávy, luk měl na 2 vozy sena, dům mírný, stavení dobré.“⁴²³

V ten samý rok v červenci získal dům do držení císařský rychtář **Kryštof Karel Biret z Brandenfelsu**.⁴²⁴ Podle revizitace z roku 1668 měl 11 strychů polí (oseto 11 – 5 zima 6 jar) měl velký a dobrý dům.⁴²⁵ V červenci 1666 také žádal městské pány, aby ho přijali do městského stavu. Poté tedy na přímluvu zdejšího zámeckého hejtmána vykonal purkrechtní přísahu a složil 12 tolarů za

⁴¹⁸ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno). (F. Teplý chybně uvádí podle své topografie dům čp. 159 a 160 a spojuje domy dohromady).

⁴¹⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 311.

⁴²⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 214.

⁴²¹ TAMTÉŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 202.

⁴²² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

⁴²³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁴²⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 269.

⁴²⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

měšťanské právo. Roku 1675 se stal rychtářem v Jindřichově Hradci.⁴²⁶ V roce 1680 koupil další dům v Jindřichově Hradci. Jako hradecký purkmistr a radní dotoval příjem zdejšími choralistům. Umřel 10. ledna 1701 a je pochován v kostele sv. Trojice.⁴²⁷

Dům čp. 159/150

U tohoto domu stávala na dvoře zdobená mříž, sloužila jako klec na ptáky. Horní část této mříže pochází z roku 1576, spodní část mříže je sestavena z různých časových období z 16. – 18. století.

V listopadu roku 1523 prodal tento dům panský písař **Jan Telecí z Prachomet** za 265 kop grošů kloboučníku **Janu Vítovi**.⁴²⁸ Vdova Kateřina vyměnila dům v srpnu roku 1530 s příplatkem 220 kop grošů za dům kupce Foltyna Fronka na Novém městě.⁴²⁹ Roku 1553 ho prodala **Kateřina Leypamová** řezníku **Bartošovi** za 500 kop grošů. V prosinci roku 1557 dům nabyt **Václav Fissar** za 515 kop grošů.⁴³⁰ Roku 1560 dům nabyt nový majitel zámožný koželuh **Jiří Tunkl** za 520 kop grošů.

Tunkl patřil od šedesátých let 16. století k dodavatelům potravin do panské kuchyně pánů z Hradce, dodával hlavně uherské voly. Byl také členem městské rady od roku 1562.⁴³¹ Zemřel roku 1608 a ve svém kšaftu odkázal k domu zahrady a sádky na Novém městě. Tunkl byl pohřben v kostele sv. Jana Křtitele a jeho deska z červeného mramoru (2m x 93 cm), zde byla pátá od kůru než byla přemístěna. Nápis zní: „ANNO 1608 DEN 17. TAG FEBRUARII IST IN GOTTENTSCHAFFEN DER EHRENFESTE HERR GEORG THUNKL WESTER BURGER UND DES RATHS ALLIE DEM GOTT GENEDIG FEIN MELLE AMEN (Pod kartuší) SOWAHR ALE ICH LEBE SPRICHT DER HERR SO WILL ICH NIT DEN TODT DES FUNDERS FONDERN DAS ER FICH BEHTERE UND LEBEA.“⁴³²

Podobizna jeho a manželky Anny je zachována na jejich epitafiu (2,78 cm x 2,90 cm). Epitaf je v kostele sv. Jana Křtitele a je opatřen latinským, německým a českým nápisem. Jsou zde andělé hrající na nástroje. Konzoly jsou v předu ozdobeny vyřezanou lví hlavou držící v tlamě šňůru, na níž jsou připevněny plody a lupeny a pětিলistá růže červená a bílá. Nad lví hlavou je feston s ovocem a zlatou růží. Dále je zde obraz Zmrtvýchvstání s klečícími podobami Jiříka Tunkla, jeho manželky Anny a dítěte. Po stranách obrazu jsou výklenky, v nichž jsou vymalovány postavy apoštolů. Postavy jsou částečně zastřeny korintskými sloupy. Plocha vlysu nad obrazem je popsána českými texty z bible

⁴²⁶ František TISCHER, *Po stopách*, s. 122.

⁴²⁷ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 480.

⁴²⁸ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 357. (F. Teplý uvádí chybný rok 1522)

⁴²⁹ TAMTĚŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 453.

⁴³⁰ TAMTĚŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 87.

⁴³¹ Josef HRDLIČKA, *Rezidenční město*, s. 101.

⁴³² Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

pozlaceným písmem. Dále je zde obraz představující Joba s manželkou a třemi přáteli, kteří mu vyčítají jeho činy. Jiří Tunkl odkázal také 20 kop grošů na opravu zvonu zvaného Knaur.⁴³³

Roku 1610 dům zdědil jeho zeť **Lorenc Ellar** a za 430 kop grošů byl dům a ostatní majetek prodán Traumillerům z Ehrensteina. Jeho vlastníkem se stal soukeník **Tomáš Traumiller**, který přišel do Jindřichova Hradce z Horních Rakous. V období vzpoury proti vrchnosti se zapletl do městského spiknutí proti Vilému Slavatovi, ale po nezdaru se jako první vzdal Slavatovi. Jak píše Vilém Slavata: „*ano v čas té rebelie, když jsme my pro zachování své pravé poddané věrnosti k nemilostivější vrchnosti své (tj.k císaři) ven z království Českého vyjeli, jest nám on Tomáš Traumiller v některých potřebách našich platně sloužil a my jsme se jemu zakázali, že jemu to vši milostí spomínati chceme...*“⁴³⁴ Z jeho zabaveného majetku při konfiskaci to bylo konkrétně: „*částka 2 000 kop grošů, (získaná za prodaná sukna, ta byla daná na opravu zdejšího vypáleného františkánského kláštera sv. Kateřiny), svršky a nábytek, 9 lžic se stříbrnými držadly, sedlo černé, 2 muškety, 2 pantalíry, sůl, 20 strychů ovsa, 4 koně, 10 krav, 2 jalovice, 2 býci, 9 ovcí, 469 strychů žita.*“⁴³⁵ Podle urbáře z roku 1613 odváděl z tohoto domu 40 grošů, ze dvou dvorů dohromady odváděl 10 grošů, 2 zahrady 24 grošů, 3 pole 34 grošů, ze sladovny 5 grošů, z domu na Novým městě 6 grošů, ze sádky 6 grošů.⁴³⁶

První jeho syn Matěj vlastnil dům v Jindřichově Hradci také blízko náměstí. Byl to právě on, který získal v roce 1635 palatinát pro svůj rod a predikát z Ehrensteinu. Traumillerové užívali nejprve znaku Straků, jelikož získali palatinát spolu s rodinou Strakových. To dokládá žulová deska náhrobku Heleny Traumillerové z Ehrensteinu ve farním kostele. Ale později přijali jiný erb, který se uchoval na štítu jejich dvorce v Jarošovské ulici. Tomáš je pochován, stejně tak i jeho žena, při proboštském kostele Nanebevzetí Panny Marie v kapli dušiček (či mrtvých), kterou dal nákladně vyzdobit a rozšířit a v níž je oltář s obrazem posledního soudu. Hrobku pro svou rodinu zřídil roku 1643, dal ji pokrýt mramorem. Tomáš Traumiller zemřel o sedm let později než jeho manželka. Jeho první manželka Helena Traumillerová z Ehrensteinu zemřela 1. května 1640 a byla zde také pohřbena. Její žulová deska je zazděná vně kostele u vížky, kde stávala kaple mrtvých. Na okraji desky je vytesaný nápis: „*TED V PANU OPOCZYWA UROZENA PANNI HELENA TRAUMILLEROWA Z ENSTEINA, JENZ V BOHU USNULA 1 MAIY Ao 1640. UČTE SE UMIRATI, KRIZ KRISTUW MILOWATI TEN BYL ME POTIEŠENÍ, ŽIWOT MUJ A SKONČENI.*“⁴³⁷ V dolní polovině je traumillerovský červeno-černý znak s pavím perem. V klenotu je chochol z pavích per a v rozích pětilistá růže. Druhá jeho žena Anna Marie, rodem Wenningerovou z Breitenberku, s níž měl děti Pavla (držel statek

⁴³³ TÝŽ, *Soupis*, s. 277-279.

⁴³⁴ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 497-500.

⁴³⁵ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, sign. I.A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

⁴³⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

⁴³⁷ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

Dvorce), Alenu (provdaná za Sebastiana Losia, kupce v Linci) a Marii (provdaná za Jana Jiřího Funka, profesora právnické fakulty v Praze, královského prokurátora a pána na Hostačově a Zvěstovicích).⁴³⁸

Druhý syn z prvního manželství Tomáš Traumiller, bratr Matěje, zdědil po otci dvůr a dům v Jarošovské ulici, zde přečkal třicetiletou válku, když své syny dal k jezuitům. Celý svůj dvůr pak prodal 5. února 1656 pro nevýdělečnost vrchnosti za 2 000 kop grošů. A sepsal smlouvu, že hotovost nechce, ale splátky mají jít na ochranu, náklady a zaopatření jeho a dětí pod patronací Adama Pavla Slavaty. Tomáš umřel 17. února roku 1661 na jindřichohradeckém zámku. Oba jeho synové Jan a Václav byli přijati do semináře k jezuitům a později do řádu.⁴³⁹ Po smrti Matěje byl tento dům převeden v červnu roku 1628 na syna **Pavla Traumillera z Ehrensteinu** a jeho matku Alinu. Ta se pak nově provdala. Po její smrti v září 1669 byl dům prodán za 1550 zlatých obchodníku **Reichartu Schmuttermayerovi**.⁴⁴⁰ Podle berní revizitace z roku 1668 měl: „23 strychů polí (oseto 12- 5 zima, 7 jaro, 11 úhor), 2 vlastní koně pro potahy, 2 krávy a 1 jalovice, louky pod 4 vozy sena, handluje v suknech, má dům velký, dílem sešlý.“⁴⁴¹

Dům čp. 160/151

Hlavní dům při náměstí je gotického původu. Z původního stavu se zachovaly zdi zadního traktu a sklepy. Dům měl loubí. Dispozice přední části je pozdně renesanční z první poloviny 17. století z doby, kdy bylo rušeno loubí. V průčelí je patrně zachován pod novodobou úpravou kamenný renesanční portál. Dnes je dům eklektické dispozice, obsahuje klasicistní půdorys. Sklepy mají valené kamenné klenby.⁴⁴²

V květnu roku 1525, když umřel dřívější majitel hospodář **Jan Mazanec**, který vlastnil dům od roku 1505, tak byl prodán poručníky jeho synů Augustina a Jiříka soukeníku **Bastlovi** za 210 kop grošů.⁴⁴³ O dva roky později byl majitelem měšťan **Jan Straus z Eberharce**.⁴⁴⁴ Tento hradecký měšťan byl potomkem Kašpara Štrosza, který obdržel od Ferdinanda I. predikát a začal se psát z Eberharce.⁴⁴⁵ Zemřel 22. srpna 1568 a pohřben byl v kostele sv. Jana Křtitele. Jeho žulová deska je v křížové chodbě vedle oltáře sv. Prokopa (172 cm x 87 cm). Vytesaný nápis je méně čitelný: „ANNO ETS IM 1568 JAR DENN 22. TAG AUGUSTU IST IN GOTT FELLIGETICH VERSCHIDEN DER EHRENFEST UND TURNE HANS STROSS VON EBERHARS DE WESTER BURGER UND DES

⁴³⁸ František TISCHER, *Po stopách*, s. 127.

⁴³⁹ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 497-500.

⁴⁴⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 272.

⁴⁴¹ TAMTĚŽ, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁴⁴² Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁴⁴³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 378.

⁴⁴⁴ TAMTĚŽ, inv. č. 155, kniha č. 86, fol. 49.

⁴⁴⁵ František TISCHER, *Po stopách*, s. 127.

RATHUS ALLE DEM GOTT GENEDIG FEIN WELLE ... HERZ DEINE TODTEN WERDEN LEBEN UND MIT DEN LEIB AUFFERSTELLEN.“⁴⁴⁶ Dvěma vypouklými růžicemi je oddělen od kartuše znak. Je to červený a stříbrný rozpolcený štít a na korunované přilbě klečí mnich s berlou v levici a pravicí žehná.

Od Jana Strause ho pak roku 1570 zdědil **Jáchym Topinka**. V lednu roku 1606 dům koupil za 200 kop grošů **Jan Dlouhý**. O tři roky později, když zemřel, vdova **Eva Dlouhá** se znovu provdala a dům vyženil **Jan Klement**.⁴⁴⁷ V červenci roku 1628 dům prodal Jan Klement za 1200 zlatých **Matesu Traumillerovi z Ehrensteina**.⁴⁴⁸ Mates Traumiller v tomto domě na náměstí hostil podplukovníka Sylvia Piccolominiho s generálním štábem na přelomu let 1633-1634. Mates měl dceru Alžbětu, provdanou za právníka **Jiřího Funkeho** z Prahy. Funke pak celý majetek prodal včetně zahrady a louky v říjnu roku 1669 **Janu Schmidтови**, výběřčímu pivního tácu v Jindřichově Hradci, za 1950 zlatých. Podle berní revizitace z roku 1668 měl: „17 strychů polí (oseto 13-5 zima, 7 jaro, 4 úhor), má 3 vlastní koně na potahy, 6 krav, louky pod 2 vozy sena, handluje v suknech a v železu, dům má velký a sešlý, s koňmi lidem slouží.“⁴⁴⁹ Po jeho smrti v únoru roku 1695 dům koupil za 2 000 zlatých **Tomáš Schmuttermayer**.⁴⁵⁰

Dům čp. 161/152 - U zlatého lva

Na tomto domě je pozoruhodný vstupní gotický portál s bohatou profilací. Hlavní budova je gotického-renesančního původu se zachovaným sklepem. Radikální přestavby druhé poloviny 19. století setřely historický charakter tohoto domu.⁴⁵¹ V letech 1590-1609 zde bydlel úspěšný hradecký panský úředník **Jan Zelendar z Prošovic**, tchán Jakuba Krčina z Jelčan a Sedlčan.⁴⁵²

Dům vlastnil již koncem 15. století vladyka **Jan Škorně**, který se o něj přel se svou nevlastní matkou, ale nakonec mu zůstal po dohodě z července roku 1517 a vyplacení částky 120 kop grošů.⁴⁵³ V září roku 1539 dům prodal měšťan **Martin Žahur** za 525 kop grošů sladovníku **Bartoši Kleklarovi**.⁴⁵⁴ Roku 1590 dům po něm koupil panský hejtman **Jan Zelendar z Prošovic** s manželkou Dorotou. Ten zemřel roku 1600 a jeho manželka roku 1611, dům pak přešel na město.⁴⁵⁵ V květnu roku 1615 rada města přenechala dům radnímu **Janu Šenhanzlovi** za 1200 kop grošů. Šenhanzl

⁴⁴⁶ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

⁴⁴⁷ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 7.

⁴⁴⁸ TAMTÉŽ, fol. 125.

⁴⁴⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁴⁵⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 275.

⁴⁵¹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁴⁵² Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 7.

⁴⁵³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 469.

⁴⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. 12.

⁴⁵⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 308.

zemřel v září roku 1647 a odkázal dům svému synovi **Matěji**. Ten své sestře musel vyplatit 150 kop grošů odstupného.⁴⁵⁶ V únoru roku 1649 Matěj dům prodal řezníku **Janu Nohelovi**. Ten zemřel v říjnu roku 1692. Nohel vlastnil podle revizitace z roku 1668 tento majetek: „8 strychů polí, 2 koně na potahy, 2 krávy a 7 prasat občas také jezdí s formanským vozem, dům má sešlý.“⁴⁵⁷ Dům zdědila tedy jeho žena **Anna**, která se nově provdala a prodala dům za 540 zlatých **Pavlu Sumrovi** počátkem 18. století (přesný rok jsem nezjistil), který zde šenkoval víno.⁴⁵⁸

Dům čp. 162/153 - U Slávků

Dnes je to objekt s neorenesančním průčelím z roku 1886. V přízemí je bosovaný renesanční portál z konce 16. století. Dům je jinak gotického původu. Radikálně byl přestavěn v renesanci koncem 16. století, kdy vzniklo dvorní křídlo a patrně byla přestavěna také část objektu při náměstí. Na dvoře jsou zbytky pavlače s kamennými krakorci a vzadu hradební bašta. V 17. století bylo zrušeno loubí, přičemž patrně portál, který byl původně v loubí byl přenesen do dnešní polohy.⁴⁵⁹

V dubnu roku 1533 prodal tento dům zdejší rychtář **Matouš Slávek** za 225 kop grošů sladovníku **Petru Kokrovi**.⁴⁶⁰ Rychtář Slávek držel tento dům přes padesát let a prodal ho kvůli úpadku jmění.⁴⁶¹ Roku 1544 dům koupil od vdovy Dorotky **Linhart** za 225 kop grošů. Po Linhartově smrti v červenci roku 1580 zde zůstala vdova Anna s dětmi a dům přenechala za jiný obchodníku **Janu Kamplovi** za příplatek 280 kop grošů.⁴⁶² Ten roku 1583 zemřel a jeho manželka Marie vstoupila do třetího manželství, kdy si vzala **Melichara Hofmana z Liboše**, nejbohatšího jindřichohradeckého kupce. Na tomto domě na portále se dosud zachoval jeho znak. Podle urbáře města z roku 1613 odváděl z tohoto domu 1 kopy grošů, z následujícího 50 grošů a třetího domu čp. 164 opět 1 kopy grošů, ze dvora 6 grošů, ze 2 zahrad dohromady 14 grošů, ze 7 polí dohromady 29 grošů a ze sádky 4 groše.⁴⁶³

⁴⁵⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 278.

⁴⁵⁷ TAMTÉŽ, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁴⁵⁸ TAMTÉŽ, inv.č. 160, kniha č. 90, fol. 278.

⁴⁵⁹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁴⁶⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 19.

⁴⁶¹ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol 489. (F. Teplý uvádí chybný rok prodeje a to r. 1533)

⁴⁶² TAMTÉŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 306.

⁴⁶³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

Rodina Hoffmanů se přistěhovala do Jindřichova Hradce ze Svídnice ze Slezského knížectví. V té době byl Melichar vdovcem. Za manželku si vzal vdovu po zdejší měšťanu a obchodníku Janu Kamplovi Marii. Bohuslav Balbín ho označil za nejzámožnějšího hradeckého obchodníka, jenž měl údajně ve svých výstavných domech na náměstí uschováno až 100 000 zlatých.⁴⁶⁴ Odebíral od hradeckých soukeníků sukna a na tomto si založil výnosný soukenický obchod. Měl vlastního písaře, jezdil na jarmarky do Lince. Při těchto nákupech v Rakousku kam ho vysílala vrchnost nakupovat koření, vína, textilie a subtropické ovoce, měl při sobě ověřenou pečetidlo Adama II. z Hradce, aby mohl pečetit věřící úpisy.⁴⁶⁵ V letech 1592-1597 dodával na jindřichohradecký zámek ve velkém množství drahocenná koření, nejvíce šafrán, hřebíček, zázvor, pepř, skořici dále norimberský perník, cukr, sůl a sladké bonbony. V Linci a Cáhlově vyjednával nové úvěry a splácel půjčky pro Adama II. z Hradce a později pro jeho syna Jáchyma Oldřicha z Hradce.⁴⁶⁶ On sám půjčoval vrchnostenské komoře i městu peníze na úvěr.⁴⁶⁷ Roku 1600 se stal primátorem, do rady i za purkmistra byl zvolen v letech 1600-1608. Nobilitace a predikátu z Liboše dosáhl v září 1612 diplomem vydaným v Praze.

Melichar Hofman byl jedním z nejpřednějších mecenášů jednolodního goticko-renesančního kostela a hřbitova Nejsvětější Trojice v letech 1590-1594, který podporovali dále Pavel Mautner, Jan Čech, Jan Zelendar, Jiřík ze Kře, Tobiáš Klement, městské cechy a v té době ještě nábožensky tolerantní hradecká vrchnost. Byl to odraz proměny náboženského života na jihu Čech před polovinou 16. století pod vlivem šířícího se českobratrského a luterského učení.⁴⁶⁸ V kostele si zřídil Melichar Hoffman svou rodinnou hrobku, do níž pochoval svého otce, poté matku a dvě dcery z prvního manželství. Žulová deska jeho otce je v kostele Nejsvětější Trojice, leží v dlažbě za epištolní stranou hlavního oltáře (159 cm x 79 cm). Tato deska bývala zapuštěna do dlažby před hlavním oltářem označující vchod do hrobky. Nápis vytesaný na ní zní: „LETHA PANIE 1599 V PONDIELI POSTNI BYL JEST UMRZEL SLOVUTNY PAN MELICHAR HOFFMAN Z JAWORU. JEHOZTO DUSSI BUH RACZI MILOSTIV BYTI AMEN.“⁴⁶⁹ Pod nápisem v kartuši je srdce s křížem a pod ním iniciály M. H. Tento samý znak je vytesán na svorníku vrat hostince na náměstí jeho domu.⁴⁷⁰ Vlastní hrobka bývala však pod tím místem, kde nyní stojí hlavní oltář a pod deskou do ní vedli schody. Již roku 1604 podali jezuité do městské rady upozornění, „*přišlo-li by k tomu, že by kostel sv. Trojice měl katolicky posvěcen býti a na oltáři se sloužiti, že by musela ta těla mrtvá vykopána a v jiná místa*

⁴⁶⁴ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 252.

⁴⁶⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 109.

⁴⁶⁶ Josef HRDLIČKA, *Rezidenční město*, s. 88.

⁴⁶⁷ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 252.

⁴⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 209.

⁴⁶⁹ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

⁴⁷⁰ TAMTÉŽ, (nestránkováno).

položena býti.“⁴⁷¹ Jejich pozůstatky v rakvích tak byly přemístěny z pod oltáře na nátlak jezuitů, jelikož to nedovolují liturgické předpisy, byly proto umístěny vedle oltáře, protože pod oltářem mohou být jen ostatky svatých. Melichar se to vše dozvěděl až po pěti letech po přemístění.⁴⁷²

Po smrti druhé manželky se oženil po třetí s Marií, dcerou kupce Šera z Javoru ze Slezska, rodištěm jeho rodiny. Melichar Hofman umřel v listopadu roku 1615.⁴⁷³ Dědicem jmění, kdy po vyplacení macechy zůstávalo na hotovosti ještě 32 500 kop grošů, 1443 dukátů, drahé kameny, zlato a dva domy ležící vedle sebe (čp. 162 a 163) na náměstí, se stal syn z druhého manželství Melichar nejmladší Hoffman z Liboše. Protože pobýval za hranicemi, vleklo se vyřízení pozůstalosti až do jeho návratu. Svě jmění svěřil do správy „*dobrym přátelům svým*“ a požádal Viléma Slavatu, aby mu byl nápomocen při koupi nějakého deskového statku v Čechách.⁴⁷⁴ „*On nedočkavše (koupi statku) jináče se rozmyslil, domy své v městě Hradci i jiné všecko jmění dobrým přátelům svým k správě svěřil, sám do cizích zemí se odebral, až i do Jerusalema k Božímu hrobu se dostal, spustíce se scestného náboženství k víře samospasitelné přistoupil a roznehouce se, v městě Káhiro v Egyptu na zimnici palčivou, život svůj v témž spasitelném poznání dokonal.*“⁴⁷⁵

Poté dům přešel po smrti Melichara Hofmana (nejml.) na **Ondřeje Krejcara**. Vdova po něm **Alžběta** v srpnu roku 1637 prodala dům za 1400 zlatých obchodníku **Janu Pohnánovi**. Pak zde byl od října roku 1675 jeho syn, rovněž obchodník **Jan Pohnán**. Podle revizitace z roku 1668 měl: „*16 strychů polí, 5 vlastních koní na potahy, jezdí po jarmarcích, chová 6 vlastních krav, 1 jalovici, 4 prasata a 2 kozy, v suknech handluje a kramaří má velký a dobrý dům, má též zahrádku s chaloupkou na předměstí Zárybnickém.*“⁴⁷⁶ Po něm roku 1685 zde bydlela jeho sestra **Alžběta** s dcerou.⁴⁷⁷

⁴⁷¹ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 108-111.

⁴⁷² TAMTÉŽ, s. 108-111.

⁴⁷³ František TISCHER, *Po stopách*, s. 123-124.

⁴⁷⁴ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 254.

⁴⁷⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 114.

⁴⁷⁶ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁴⁷⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 282,283.

Obrázek 11 Pohled na jihozápadní část náměstí zleva s domy čp. 158, 159, 160, 161.

Dům čp. 163/154 - U hnědého jelena

Na tento dům se přiřel Jan Zelendar z Prošovic, o kterém už jsem se zmínil v předchozím domě čp. 161. Zachovalo se zde nejdéle loubí, až do čtyřicátých let 19. století. Pozoruhodným detailem tohoto domu je v přízemí gotický profilovaný lomený portálek vstupu na schodiště. Dnešní průčelí je neorenesanční z roku 1888. Jinak je to dům středověkého původu, zachovaný v zadním traktu i s klenbami, přestavěný v renesanci druhé poloviny 16. století, kdy bylo vybudováno přední průčelí s loubím. Snad tehdy byl dům o loubí prodloužen. Dřívější renesanční průčelí, bylo členěno nejspíše sgrafitem.⁴⁷⁸

V říjnu roku 1525 prodal dům **Stanislav Nemastný** za 400 kop grošů řezníku **Janu Říhovi**.⁴⁷⁹ V červenci roku 1546 dům koupil **Václav Čech** za 635 kop grošů.⁴⁸⁰ Po něm tu od března roku 1559

⁴⁷⁸ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁴⁷⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 385.

⁴⁸⁰ TAMTĚŽ, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 177.

byl soukeník **Jan Semilnar**, který dům odkoupil taktéž za 635 kop grošů.⁴⁸¹ Ten v říjnu roku 1567 prodal dům za 1200 zlatých **Šimonu Čechovi**.⁴⁸² O rok později v září nabyt dům krčmář **Kryštof Šauer** za 1260 zlatých.⁴⁸³ Poté, co roku 1584 zemřel, vdova **Dorota** si vzala za manžela hradeckého hejtmána **Jana Zelendara z Prošovic**. S ní vyženil dceru Žofii, která si později vzala za manžela panského lovčího **Zikmunda Hložka ze Žampachu**. Ten roku 1614 dům prodal za 1400 zlatých **Melicharu Hofmannovi z Liboše**, po něm jeho pozůstalost koupil **Vavřinec Svoboda**. Od té doby dům držela na dlouhou dobu rodina Svobodů.

Roku 1626 zdědil dům syn obchodník a zdejší primátor **Adam Svoboda** v ceně 700 kop grošů. Podle revizitace z roku 1654 vlastnil 15 strychů polí, 2 koně, 6 krav a obchodoval s různým zbožím, rybami a ořechy, „*krajír v suknech a někdy pivo šenkovává, prostřední velikosti, dům však dobrý*.“⁴⁸⁴ Adam Svoboda byl jedním z účastníků povstání proti vrchnosti v době českého stavovského povstání. Z majetku, který mu byl zabaven to byly: „*svršky a nábytek*.“⁴⁸⁵ Jeho žulová deska je uložena v kostele Nejsvětější Trojice v sakristii proti vchodu ze hřbitova (120 cm x 71 cm). Nápis na ní zní: „LETHA PANIE (nečitelný rok) UMREL SLOVUTNY A OPATRNY PAN ADAM SVOBODA MESSTIENIN A NIEKDY PRIMATOR MIESTA TOHOTO HRADCE JEHOZTO TIELO TUTO V POKOJI ODOPCZIVA VESELEHO VZKRISSENI ZIVOTA VECZNEHO A PREBYVANI S KRISTEM PANEM OCZEKAVA AMEN.“⁴⁸⁶ V červnu roku 1659 zdědili dům jeho synové **Šimon a Nikodém Svobodovi**, kteří ho přenechali svému bratrovi soukeníku **Janovi** za 700 kop grošů. Podle berní revizitace z roku 1668 měl 17 strychů polí (oseto 12 – 5 zima, 7 jaro, 5 úhor), choval vlastní 2 koně na potahy, 5 krav, 1 jalovici a 1 prase, „*krajír v suknech a někdy pivo šenkovává, prostřední velikosti, dům má však dobrý*.“⁴⁸⁷ V říjnu roku 1695 dům zdědil jeho syn obchodník **František Svoboda** a po třech letech ho prodal za 1000 kop grošů hospodskému **Ondřeji Mittermayerovi**.⁴⁸⁸

Dům čp. 164/155 - U jednorozce

Jádro domu je gotické z konce 15. století, později mnohonásobně přestavěné. Dnes je objekt v klasicistní podobě a to z doby po roce 1801. Interiér je zdoben klasicistními malbami na stropě. Na stropě v tomto domě je alegorie Marse a Herkula. Vstup v přízemí si zachoval gotický portálek.

⁴⁸¹ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 109.

⁴⁸² TAMTÉŽ, fol. 222.

⁴⁸³ TAMTÉŽ, fol. 237.

⁴⁸⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města I/3*, s. 375.

⁴⁸⁵ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, sign. I.A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619).

⁴⁸⁶ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

⁴⁸⁷ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁴⁸⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 285.

Zahradu tohoto domu uzavírá městská hradba. Dům měl v 16. století vpředu loubí, za ním sň klenutou na dva sloupy.⁴⁸⁹

V dubnu roku 1540 dům koupil vladyka **Heřman Lhotský ze Zásruk** za 450 kop grošů i s pozemky od **Jana Přivalena**.⁴⁹⁰ Ten tu bydlel od roku 1523, kdy dům koupil za 400 kop grošů od soukeníka **Kašpara Jakše**.⁴⁹¹ Heřman Lhotský ze Zásruk dům prodal roku 1543 za 340 kop grošů koželuhu **Kašparu Froncovi**. Fronc zemřel roku 1568, dům poté připadl jeho pozůstalé manželce, od níž ho odkoupil obchodník **Štěpán Haydinger**.⁴⁹² Roku 1594 byl dům prodán za 520 kop grošů **Melicharu Hofmanovi z Liboše**. Vdova po něm Marie si roku 1607 vzala poté za manžela **Adama Mikuláše Bulvana z Bulvanu** a ten dům vyženil. Roku 1625 byl dům Bulvanem prodán za 700 zlatých lékárníku **Janu Adamu Schmuckerovi**. Lékárna „U jednorozce“ zde byla již od roku 1625. Dodnes se zachovalo její unikátní zařízení z druhé poloviny 18 století. Klasicistní regály na léky mají na zásuvkách vymalovány krajiny, odkud údajně jednotlivé byliny pocházejí. Tento lékárenský nábytek můžeme vidět ve stálé expozici v Muzeu Jindřichohradecka. Dům i s lékárnou pak koupil roku 1649 zdejší dlouholetý primátor města za 969 zlatých **Augustin Wilts**. Ten zkrachoval a proto dům prodal v říjnu roku 1669 sedláři **Janu Federovi** za 800 zlatých.⁴⁹³

Dům čp. 165/156 - U černého orla

Hostinec „U černého orla“, dnešní Grandhotel, je nejstarší hostinec ve městě. On sám se netěšil vždy stejné oblibě, napovídá tomu už stížnost majitelky z roku 1667, že hostinec je posměšně nazýván „Na studeném noclehu“, později „Starý pivo“. Jako všechny domy v této části náměstí, sahal až k hradbám na nábřeží. Roku 1675 se zde ubytoval také hrabě Mansfeld s dvaceti koňmi a jejich pacholky.⁴⁹⁴ Počátkem 16. století tu přebýval starý rod Špulířů z Jiter.

Řeznice Důra Knaurová prodala dům s hostincem roku 1486 bakaláři **Viktorinu Špulířovi** za 200 kop grošů. Ale ten předčasně zemřel roku 1497, tak dům přešel na syny **Jana** a **Václava Špulíře**. Oba dva byli služebníky vrchnosti.⁴⁹⁵ Ti dům roku 1511 vyměnili za dům zlatníka **Jakuba** čp. 142 také na náměstí, ten doplatil ještě 60 kop grošů. Od něho odkoupil dům roku 1513 porybný **Ondřej Tunikut** za 185 kop grošů. Roku 1550 zdědil dům obchodník s ovocem **Jiří Tunikut**, ale s povolením sourozenců prodal dům roku 1567 se zahradou, loukami a dvěma haltýři služebníku vrchnosti **Janu**

⁴⁸⁹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (neustránkováno).

⁴⁹⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 102.

⁴⁹¹ TAMTĚŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 353.

⁴⁹² TAMTĚŽ, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 101, 125.

⁴⁹³ TAMTĚŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 289.

⁴⁹⁴ Jan MUK, *Z historie*, s. 7.

⁴⁹⁵ František TISCHER, *Po stopách*, s. 126.

Semilnarovi za 1009 kop grošů.⁴⁹⁶ Ten ho v květnu roku 1574 prodal zlatníku **Janu Vernerovi** za 600 kop grošů.⁴⁹⁷ Po jeho smrti dům prodala vdova Anna v červnu roku 1583 hospodskému **Ondřeji Salomonovi** za 1100 kop grošů.⁴⁹⁸ Po jeho smrti synové dům prodali v říjnu roku 1607 **Pavlu Luňakovi** za 900 kop grošů.⁴⁹⁹ Pak dům koupil v srpnu roku 1614 hradecký primátor **Jiří Pavlovský** za 1000 kop grošů.⁵⁰⁰ V listopadu roku 1632 odkoupil dům za 900 zlatých obchodník **Valentin Netl**. Ten ho roku 1648 prodal **Jiřímu Loblovi**. Lobl umřel po dvou letech a zdělila ho dcera Judita provdaná za **Pavla Strera**, městského rychtáře v Českých Budějovicích. Od něho dům odkoupil roku 1659 krčmář **Fridrich Rolla** za 900 zlatých. Podle revizitace z roku 1668 Roll vlastnil 6 strychů polí, 3 koně, 1 krávu a 4 prasata obýval hostinský dům v němž „*šenkuje víno a pivo, k tomu ještě formaní.*“⁵⁰¹ Z tohoto domu odváděl 48 grošů, z pole 4 a haltýře také 4 groše.⁵⁰² V listopadu roku 1697 byl dům prodán **Janu Jindřichovi Henigsovi** za 1300 zlatých.⁵⁰³

⁴⁹⁶ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 219.

⁴⁹⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 58.

⁴⁹⁸ TAMTÉŽ, fol. 609.

⁴⁹⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 21.

⁵⁰⁰ TAMTÉŽ, fol. 50.

⁵⁰¹ TAMTÉŽ, inv. č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁵⁰² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

⁵⁰³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 294.

Obrázek 12 Pohled na jižní stranu náměstí zleva s domy čp. 166, 165, 164, 163.

Dům čp. 166/157- Hutarovský, Marchelovský.

Dům je gotického původu, v zadní části domu dosud existuje sedlový gotický portál. Síň v prvním patře si zachovala gotickou valenou klenbu a kamenná sedátka u oken. Jinak má dnes dům klasicistní průčelí.⁵⁰⁴

V květnu roku 1505 prodal dům jihlavský měšťan **Jiřík Macek** rychtáři **Matěji Marchalovi** za 145 kop grošů.⁵⁰⁵ Roku 1545, když Matěj Marchal umřel, koupil dům za tu samou částku od poručníků **Jan Fleissmon**. Roku 1570 ho vyměnil s doplatkem 160 kop grošů barvíři **Martinu Krausovi** za jeho dům na Novém městě. Krausové obývali dům až do března roku 1637, kdy **Martin Lukáš Kraus** dům prodal za 600 kop grošů obchodníku **Valentinu Netlovi**.⁵⁰⁶ V září roku 1665 jeho dcera zapsala dům o 1000 zlatých na svého muže obchodníka **Tobiáše Königsdorffa**. Podle revizitace

⁵⁰⁴ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁵⁰⁵ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 181.

⁵⁰⁶ TAMTĚŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 144.

z roku 1668: „*kramář a handluje v suknech a železu, dům může obstáti.*“⁵⁰⁷ Jejich dcera **Barbora** dům zdědila a vzala si za manžela kupce **Šimona Josefa Tibeliho** a ti zde žili až do roku 1743.⁵⁰⁸

Dům čp. 169/164

Dům má atikové druhé patro s renesančními nadokenními římsami na volutových konsolách a fragmenty klasicistního členění. Ze sedlové střechy vystupuje světlík se dvěma gotickými okny s ostěním. Bylo zde taktéž loubí zrušené v 17. století. Do síně domu ústí gotické portály. Komory a kamenné sklepy pod přední i zadní částí domu jsou gotické, valeně klenuté. Dnes má dům klasicistní podobu.⁵⁰⁹

Koncem 15. století vlastnil dům **Jan Žipek**, který ho obýval od roku 1491 do roku 1531, kdy umřel. Poté byl dům **městskou obcí** jako poručníku pozůstalých sirotků prodán za 400 kop grošů truhláři **Osvaldu Strakovi**. V květnu roku 1557 zdědil dům jeho syn truhlář **Jiřík Straka** v ceně 800 kop grošů.⁵¹⁰ V lednu roku 1608 jeho synové Samuel a Jeremiáš Strakové prodali dům svému bratrovi obchodníku **Nikodému Strakovi** za 1100 kop grošů. Ten ho splatil až roku 1628.⁵¹¹ Podle urbáře města z roku 1613 odváděl z tohoto domu 40 grošů, z domu otce 48 grošů, z rybníka 6 grošů, ze sádky 4 groše, ze 6 polí 54 grošů dohromady.⁵¹² Straka se stal mezi léty 1606-1620 předním dvorským dodavatelem textilií z poddanského města na hlavní venkovskou rezidenci Viléma Slavaty. Nakrátko patřil k nákupcům Slavatů na lineckých trzích. Byl přitom činný i ve správě města, mezi radními náležel ke katolické menšině.⁵¹³ Nikodém Straka z Ehrensteinu zemřel roku 1634.⁵¹⁴ Roku 1649 od **Jana Straky** koupil zadlužený dům obchodník **Pavel Reichle** za 800 kop grošů. Odvod z tohoto domu za majitele Jana Straky byl 32 grošů, jinak vlastnil ještě pole a sádky.⁵¹⁵ Podle revizitace z roku 1668: „*obchoduje, krájí sukno, pivo a víno šenkuje, dům pustý. O tento dům se vede soud a zatím v něm panský purkrabí zůstává, dům je velký, stavení dobré.*“⁵¹⁶ V dubnu roku 1698 koupil dům výběřčí hraničních mýt **Antonín František Ress** za 1000 zlatých. Ale ještě téhož roku koupil dům primátor

⁵⁰⁷ TAMTĚŽ, inv. č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁵⁰⁸ TAMTĚŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 300-8.

⁵⁰⁹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁵¹⁰ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 80.

⁵¹¹ TAMTĚŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 23.

⁵¹² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

⁵¹³ Josef HRDLIČKA, *Autobiografie*, s. 204-205.

⁵¹⁴ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, 1924, s. 490.

⁵¹⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 185, kniha č. 28 (urbář panství z let 1652-1654).

⁵¹⁶ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

města **Jan Mořic Fleischer**. Ten když zemřel, nechal dům své dceři **Rose Terezii** provdané **Lintnerové** a ta v domě šenkovala panské pivo.⁵¹⁷

Dům čp. 170/165

Dům v jádře gotického původu, který je přístupný zpredu gotickým sedlovým portálem, z chodby portálem renesančním. První a druhé patro je klasicistního provedení s klenbami. Sklepy jsou dvoulodní se středním zděným pilířem. Při náměstí bývalo loubí, jehož pozůstatkem je odsazení sklepa do uličního průčelí.⁵¹⁸

Dům vlastnil od roku 1499 vladyka **Jan z Výskytné**, královský hofrychtář a sekretář Adama I. z Hradce⁵¹⁹ Prodal ho v září roku 1529 zlatníku **Tomáši Tomanovi** za 500 kop grošů.⁵²⁰ Ten si na dům půjčil peníze od zahraničních kupců a obchodníků od Jakuba Mayera z Augšpurku, Jiřího Ederma ze Salcburku a Bernarda Angera z Norimberku. Ručil jim právě tímto domem a proto, když neměl peníze na umoření dluhu, věřitelé dům prodali v prosinci roku 1533 za 800 kop grošů **Zachariáši z Hradce** (vlastník moravského velkostatku Telč).⁵²¹ Ten ho v srpnu roku 1568 prodal za stejnou cenu **Václavu Kneyslovi**.⁵²² Roku 1583 koupil dům za 800 kop grošů obchodník **Jiřík Straka**. Tímto domem tak Strakové drželi už tři domy na náměstí vedle sebe: rohový čp. 169, tento (Jiří) a Nikodém třetí dům čp. 166.

Strakové z Ehrensteina byla stará měšťanská rodina velice rozvětvená, proto se o nich v následujících řádcích zmíním podrobněji. Strakové dosáhli nobilitace 15. února 1614, kdy císařským diplomem daným v Českých Budějovicích obdrželi predikát z Ehrensteina. Znak této rodiny se zachoval nejlépe na náhrobku Alžběty, dcery Jana Straky z Ehrensteina v klášterním kostele sv. Jana Křtitele. Na náhrobku (120cm x 81cm) zní nápis: LETA 1619 DNE 12 JULI MEZI 13 A 14 HODINOU USNULA V KRISTU PANU ALZBIETA DCERA UROZENEHO PANA JANA STRAKY Z EHRENSTEINA A TUTO TIELO JEJI ODPOCZIVA.⁵²³ Ve znaku je v klenotu chochol z pavích per a na štítu jsou ve dvou řadách po třech střídavě černých a zlatých šindele, ty jsou pokryty opět pávími péry. Za předka rodiny Straků v Jindřichově Hradci je považován Jiřík Straka, jenž se přiznal do Jindřichova Hradce ke vdově Anně po řezníku Vavřinci. Jiřík sloužil ve městě dlouhá léta jako rychtář a zemřel někdy kolem roku 1580. Jan Straka z Ehrensteina, asi nejvýznamnější člen této rodiny, byl řezník měl dva syny, Mikuláše a Nikodéma.

⁵¹⁷ TAMTĚŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 319.

⁵¹⁸ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁵¹⁹ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 114.

⁵²⁰ TAMTĚŽ, fol. 435.

⁵²¹ TAMTĚŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 29.

⁵²² TAMTĚŽ, fol. 236.

⁵²³ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

Tento dům v dubnu roku 1591 koupil od předešlého majitele soukeník **Valentin Haydar** za 900 kop grošů.⁵²⁴ Jeho dcera Bětuška se provdala za pelhřimovského měšťana **Kryštofa Schwimmera**. Ten prodal v březnu roku 1623 dům, dvorec, pole, louky a sádky za 500 kop grošů **Marii Strakové z Ehrensteina**.⁵²⁵ Roku 1635 byl prodán za 800 kop grošů **Tomáši Berneggerovi**. Roku 1653 umřel a jeho manželka **Dorota** dům zdědila. Ta se pak v březnu roku 1688 opět provdala, dům pak přešel na jejího syna z prvního manželství **Nikodéma Berneggera**.⁵²⁶

Berneggerové z Berenthalu/Barenfelsu, dvě linie rodin, ale jejich rozrody nejsou dostatečně zaznamenány a při zápisech nebyl psán často predikát. V Jindřichově Hradci se usadil jejich předek, perníkář Ondřej Pernekher (později se píše Bernegger) roku 1639, koupil zde dům na Novoměstí. Za předka těchto nobilitovaných povýšenců lze považovat Nikodéma Václava Berneggera, hradeckého měšťana, který po roce 1660 zadluženým Slavatům půjčoval různé finanční obnosy. Měl syna Matěje Maxmiliána Berneggera, který byl hospodářským písařem na jindřichohradeckém zámku v letech 1665-1676. V letech 1685-1695 sloužil jako hradecký obroční a od roku 1668 jako správce panství v Kardanově Řečici. Povýšení do šlechtického stavu není přesně určeno, o palatinát se Berneggerové zasloužili hlavně peněžitými dary Slavatům.⁵²⁷ Ve znaku měli v klenotu mezi dvěma křídly lva držícího na tyčce podkovu, později nahrazenou kotvou.⁵²⁸

Dům čp.171/166 - Slovákovský

Dvoupatrový dům v jádře gotického původu se značnými novodobými úpravami. Od roku 1505 tu přebýval písař a později městský rychtář **Augustin**, který dům vyženil. Rokem 1550 tu žil purkmistr **Jiří Mazanec**. U něho bydlel v podnájmu zdejší hejtman v letech 1562-1565 **Jan Broum z Chomutovic** za roční plat 11 kop grošů.⁵²⁹ Po roce 1565 se stal hejtmanem na Hluboké.⁵³⁰ Na konci 16. století dům vlastnil radní **Nikodém Straka z Ehrensteina**, který měl i sousední dům. Dům zdědil jeho syn obchodník **Jiří Straka**, ale ten ho roku 1628 prodal pekaři **Matyáši Pugkertovi** za 600 kop grošů. V únoru roku 1667 po jeho smrti byl dům zadlužený a od dědiců ho odkoupil pekař **Václav Pastrnák** za 400 kop grošů ve veřejné dražbě. Ten dům ale nedržel dlouho, neboť rok na to v listopadu roku 1668 ho od něj koupil panský purkrabí v Jindřichově Hradci v letech 1665-1671 **Matěj Frischmann z Ehrenkronu**.

⁵²⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 1307.

⁵²⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 101.

⁵²⁶ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 322.

⁵²⁷ František TEPLÝ, *Slavatovské palatinaty*, s. 474-479.

⁵²⁸ TÝŽ, *Dějiny města II/3*, s. 81-82.

⁵²⁹ TAMTÉŽ, s. 92.

⁵³⁰ František TISCHER, *Purkrabí*, č. 19, s. 36.

Ten se stal císařským rychtářem v Berouně v letech 1673-1674 a hejtmanem brandýského panství. Ve znaku měl v klenotu sedícího lva držícího věnec. Nobilitován byl diplomem daným v Bratislavě 6. května 1669, zemřel roku 1689.⁵³¹ Měl dva syny Jana Kryštofa (1662-1706), který vstoupil k premonstrátům do kláštera v Teplé roku 1681 a Matěje Jana (ten se stal doktorem medicíny). Rodina pocházela z Plzeňska a vymřela koncem 19. století.⁵³² V listopadu roku 1673 tento dům koupil zednický mistr **Jakub Werner**.⁵³³

Dům čp. 172/167

V srpnu roku 1501 prodal tehdejší majitel **Jiří Surgit** z Telče dům za 100 kop grošů **Jindřichovi IV. z Hradce**, který ho daroval dědičně svému služebníkov **Janu Mudrovi** a jeho potomkům.⁵³⁴ Roku 1532 koupil dům za 275 kop grošů **Šimon Říha**, syn zdejšího řezníka.⁵³⁵ O tři roky později v lednu ho prodal za tu samou částku **Jiříku Studihrachovi**.⁵³⁶ Vdova Barbora po něm prodala dům roku 1551 za 400 kop grošů zdejšímu zlatníku **Václavu Kokrovi**. Hned o tři roky později v březnu ho koupil za 425 kop grošů kožešník **Linhart Kokr**.⁵³⁷ Od roku 1570 tu přebýval další kožešník a to **Baltazar Šindler**. Ten dům prodal v květnu roku 1592 za 590 kop grošů sladovníku **Pavlu Šenhanzlovi**, jenž zemřel roku 1601.⁵³⁸ Vdova po něm se opět provdala a to za primátora **Pavla Mautnera**. V listopadu roku 1615 nabyl domu nový majitel **Kryštof Puš**, který ho odkoupil za 800 kop grošů. Po jeho smrti tu bydlela vdova **Apolonie Pušová** a její syn Adam.⁵³⁹ Po její smrti v listopadu roku 1654 dům poručníci sirotka Adama Puše prodali za 800 zlatých obročnímu písaři **Kryštofu Eberlovi**.⁵⁴⁰

Dům čp. 173/168 - Zásmuckých

Dvoupatrový objekt o třech okenních osách s klasicistním průčelím. Sklep a zadní část domu si uchovalo gotický ráz. Na jednom z pilířů ve sklepě je uveden letopočet 1637. Původ domu je snad z doby kolem roku 1400. V roce 1637 vznikla celá přední část domu od sklepa až po střechu a celá dispozice v patrech. Je pozoruhodné, že tehdy již bylo zrušeno loubí. Patrně v baroku byla přistavěna

⁵³¹ František TISCHER, *Po stopách*, s. 123.

⁵³² TAMTÉŽ, s. 105.

⁵³³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 235.

⁵³⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 141.

⁵³⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 12.

⁵³⁶ TAMTÉŽ, fol. 35.

⁵³⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 41.

⁵³⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 1312.

⁵³⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 60.

⁵⁴⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 328.

pavlač při dvorním průčelí. Dvorní stavení je klasicistního původu. Je zde renesanční řezaný strop, jediný známý, který se ve vnitřním městě uchoval.⁵⁴¹

Vdova **Žofie Rakúsová** dům v květnu roku 1504 prodala za 240 kop grošů **Dorotě Babkové z Meziříčka**.⁵⁴² Dům pak v průběhu zejména třicátých let 16. století dost často měnil majitele, jak se v následujících řádkách ukáže. V lednu roku 1521 **Jan Babka** prodal dům **Janu Pavlovi**, kancléři Adama I. z Hradce, za 132 kop grošů.⁵⁴³ Ten ho v prosinci roku 1532 prodal jindřichohradeckému hejtmanu v letech 1550-1551 **Janu Zásmuckému ze Zásmuk** za 220 kop grošů a dům splácel až do roku 1536.⁵⁴⁴

Vladykové Zásmučtí ze Zásmuk byl starý rod, který sídlil od druhé poloviny 14. století na Vlčetíně nedaleko Žirovnice. Členové rodu sloužili většinou v Jindřichově Hradci a Telči.⁵⁴⁵ Jan Zásmucký ze Zásmuk majitel tohoto domu je pohřben v kostele sv. Jana Křtitele. Žulová deska (189 cm x 89 cm) je vně kůru jedenáctá od vedlejší lodi. Ve znaku měli na stříbrném štítu letící holubici s olivovou ratolestí v zobáku. Nápis je vytesaný česky: „LETA PANIE V NEDIELI PŘED VELIKONOCEMI UMRZEL UROZENY MUZ PAN JAN ZE ZASMUK ZDE POCHOVAN JEST.“⁵⁴⁶

Dům už roku 1533 přenechal vladykovi **Kryštofu Zajěčkovi z Pocinovic** za 335 kop grošů, důchodnímu písaři v Jindřichově Hradci v letech 1530-1559. Kryštof Zajěček z Pocinovic si koupil další dům blízko náměstí roku 1537 čp. 84. V prosinci roku 1536 tento dům opět změnil majitele a vlastníkem se stal služebník vrchnosti **Jan Telecí z Prachomet** za 335 kop grošů. K tomuto domu náležel další majetek dvůr za rybníkem Vajgarem s loukou a haltýřem.⁵⁴⁷ Jan Telecí z Prachomet zemřel roku 1539. Měl syna Adama, ale pro dluhy byl dům prodán za 398 kop grošů jehláři **Janu Francovi**. Roku 1547 jehlář dům prodal za 410 kop grošů kožešníku **Michalu Lindorfarovi**. Po jeho úmrtí byl v prosinci roku 1559 přenechán jeho bratrovi **Zikmundu**, ale ten taktéž umřel v ten samý rok. Novým majitelem se stala jeho dcera **Alena** provdaná za soukeníka **Mikuláše Houfa**.⁵⁴⁸ V červenci roku 1562 Mikuláš Houf dům prodal za 500 kop grošů soukeníku **Ondřeji Nedělnému**.⁵⁴⁹ Z dalších majitelů, kteří dům získali, to byl kožešník **Matouš Kokr**, člen městské rady v letech 1604-1617. Není zde určen přesný datum nabytí. Podle urbáře města z roku 1613 z tohoto domu odváděl 36

⁵⁴¹ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁵⁴² SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 175.

⁵⁴³ TAMTÉŽ, fol. 324.

⁵⁴⁴ TAMTÉŽ, fol. 345.

⁵⁴⁵ František TISCHER, *Po stopách*, s. 128.

⁵⁴⁶ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

⁵⁴⁷ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 61.

⁵⁴⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 151, kniha č. 81/1, fol. 118.

⁵⁴⁹ TAMTÉŽ, fol. 147.

grošů.⁵⁵⁰ Kokr patřil s Melicharem Hoffmanem a Janem Čechem k měšťanům zakládajícím stavbu kostela Nejsvětější Trojice. Byl zde pochován a má zde svou žulovou desku u pravého oltáře sv. Josefa (156 cm. x 73 cm). Je zde vytesán nápis: „LETHA 1618 DNE 25. NOWEMBRIS USNUL V KRISTU PANU SLOVUTNY A OPATRNY PAN MATOUSS KOKR SPOLURADNI TUTO POCHWAN RADOSTNEHO A VESELEHO ZMRTVYCHVSTANI OCZEKAVAJICE.“⁵⁵¹ Dům pak přešel na jeho syna kněze **Ondřeje Kokra**. Ten ho v únoru roku 1620 za 300 kop grošů přenechal svému bratrovi **Jiřímu**, měl jen jednu podmínku a to že mu přenechají jednu světnici na stáří.⁵⁵² Od Kokra koupil dům roku 1629 za 600 kop grošů šenkýř **Matouš Mulín**. Po jeho smrti se vdova po něm opět provdala a dům vyženil soukeník **Pavel Ludvík Telemon**, který v lednu roku 1682 za 300 zlatých přenechal objekt **Ondřeji Holfingerovi ze Steinsberka**, panskému úředníku na zámku v letech 1678-1698. Roku 1689 prodal svůj dům v Třeboni Adamu Pavlu Slavatovi a žádal ho o správcovství zdejšího špitálu za jeho 21 let věrné služby. Zemřel 20. června 1703 v deštěnských lázních a byl pochován u zdejších františkánů pod jménem Andreas Kolfinker.⁵⁵³

Dům čp. 174/169

Jednopatrový objekt s klasicistním průčelím o třech okenních osách. Je zde klasicistní kamenný portál. U domu gotického původu se zachovaly kamenné valené gotické sklepy. V zadním traktu je renesanční pavlač na zděných arkádách. Vzadu se připojuje bývalá bašta městského opevnění ukončená stanovou střechou s nárožními gotizujícími věžičkami. Přestavěna byla asi v druhé polovině 19. století, kdy byla zvýšena. Bašta městského opevnění měla podle dochovaných plánů renesanční atiku. Zdá se, že k radikální přestavbě došlo v souvislosti s výstavbou na sousední parcele čp. 172 kolem roku 1637, jak tomu nasvědčuje obdobný sklep.⁵⁵⁴

V říjnu roku 1500 prodala dům vdova **Barbora Lazarová** za 100 kop grošů **Ondřeji Počáteckému** s výměnkem na doživotí. Pak tu bydlel jeho syn **Jiří**.⁵⁵⁵ V dubnu roku 1529 získal dům od Jiřího Počáteckého za 230 kop grošů kraječ suken **Zikmund Lindorfar**.⁵⁵⁶ Po něm roku 1560 nabyl domu **Pavel Smalczingar**. Zde není určena částka. Když v listopadu roku 1604 Smalczingar zemřel, jeho synové Urban a Antonín prodali dům za 410 kop grošů italskému kameníku **Kryštofu Casolarovi**.⁵⁵⁷ Z tohoto domu podle urbáře města z roku 1613 odváděl 28 grošů.⁵⁵⁸ Po českém

⁵⁵⁰ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

⁵⁵¹ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

⁵⁵² SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 82.

⁵⁵³ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 107.

⁵⁵⁴ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁵⁵⁵ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 129, 379.

⁵⁵⁶ TAMTÉŽ, fol. 430.

⁵⁵⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 4.

stavovském povstání a následných konfiskací získal dům důchodní písař **Václav Hyskovský**. V roce 1638 se stal na pár týdnů hejtnanem jindřichohradeckého panství, ale ještě v ten samý rok zemřel.⁵⁵⁹ Od sirotků po něm zakoupil objekt v prosinci roku 1642 **Jakub Siczner** za 700 kop grošů. Když Jakub zemřel roku 1647 magistrát města jménem sirotků, prodal dům za 750 kop grošů důchodnímu písaři **Martinovi Auftiferovi z Eulenberka**.

Martin zemřel 20. srpna roku 1647. Pohřben byl v kostele Nejsvětější Trojice, kde je jeho náhrobní kámen (106 cm x 70 cm) mezi lavicemi a pravým bočním oltářem sv. Josefa.⁵⁶⁰ Deska je značně vyšlapaná a nápis se dá velmi obtížně číst. Nápis zní: „LETHA PANIE 1647 DNE 20 AUGUSTI RÁČIL JEST PAN BŮH Z TOHOTO PLAČTIVÉHO UDOLÍ MEZI 12. A 13. HODINOU NA VELKÉM ORLOJI POVOLATI SLOVUTNÉHO PANA MARTINA AUFTIFFERA Z EULENBERGA PÍSAŘE DUCHODNÍHO PANSTVÍ HRADECKÝCH AŤ MUPAN

Obrázek 13 Epitaf rodiny Auftiferů z Eulenberka v kostele Nejsvětější Trojice. **BŮH RÁČÍ DÁTI LEHKÉHO ODPOČINUTÍ A VESELEHO Z MRTVÝCHVSTÁNÍ.**⁵⁶¹ Pod nápisem je znakový štít a v něm žena s dlouhými šaty drží zpříma v levici spuštěné květy o dvou listech a v pravici má květ s třemi lupeny. Dále je tu sova s rozevřenými perutěmi. Tento znak je i na epitafu, který visí na čele kruchty.

⁵⁵⁸ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

⁵⁵⁹ František TISCHER, *Purkrabí*, č. 31, s. 8.

⁵⁶⁰ František TISCHER, *Po stopách*, s. 121.

⁵⁶¹ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

Ten dal zhotovit roku 1651 jeho syn, rovněž důchodní písař Martin Auftiefer z Eulenberka na památku svých rodičů a své první manželky.⁵⁶²

Po něm v únoru roku 1669 byl v domě krčmář **Jiří Epenaur**, který objekt získal od poručníků sirotků purkrabího Matese Frischmana a radního Augustina Wiltsche za 700 kop grošů.⁵⁶³ Podle revizitace z roku 1668 choval 2 vlastní krávy a 1 prase, „šenkujе pivo a pálení pálí na 2 kotle, dům má mírný a obstojí.“⁵⁶⁴

Dům čp. 175/170

Dvoupatrový objekt s hlavním průčelím z barokní doby před polovinou 18. století o třech osách ukončených atikou s balustrádou a sochami. Bývalo zde loubí. Do síně je orientováno několik gotických portálů pocházejících snad z doby kolem roku 1400. Valené sklepy jsou gotické s gotickými polokruhovými portálky. V zadní části domu je barokní pavlač na polokruhových arkádách. O gotickém původu domu napovídá část zdiva z doby kolem roku 1400. Vnitřní dispozice domu je pozdně renesanční. Jinak je to dům s rozsáhlým mázhauzem a třemi gotickými portály.⁵⁶⁵

V 15. století držela dům rodina Lekešů. V srpnu roku 1518 **Johana Lekešová** předala dům svému synu **Vaňku Lekešovi**. On ho v dubnu roku 1525 prodal krejčímu **Martinu Černému** za 235 kop grošů.⁵⁶⁶ Ten ho o sedm let později v listopadu prodal **Václavu Fenclovi** za 500 kop grošů.⁵⁶⁷ Vdova po něm **Anna Fenclová** zdědila dům roku 1538. Roku 1542 dům držel **Jan Kherbar** a o osm let později ho odkoupil za 525 kop grošů **Jiří Tenk**. Tenk umřel roku 1569 a dům po něm prodala městská rada v prosinci za 900 kop grošů soukeníku **Janu Selmilnarovi**.⁵⁶⁸ Takto velkou částku splácel až do roku 1588, poté se dostal do finančních problémů, kdy měl zaplatit dluh 180 kop grošů za nakoupenou vlnu. Dům byl tedy zabaven na příkaz Adama II. z Hradce. Ten ho na čas poskytl svému zámeckému hejtmanovi v letech 1567-1599 **Janu Zelendarovi z Prošovic**.⁵⁶⁹

Za Jana Zelendara z Prošovic byly zřízeny a vystavěny na zámku pivovar, mlýn, nové stavení, rotunda a studně. Byl též předních fundátorů stavby kostela Nejsvětější Trojice. Roku 1576 odprodal Adamovi II. z Hradce dvůr v Kardanově Řečici a začal skupovat selské grunty. V Lodhěřově (asi 10 km severně od Jindřichova Hradce) si vystavěl okolo roku 1578 dvůr s renesanční tvrzí na místě

⁵⁶² TAMTÉŽ, (nestránkováno).

⁵⁶³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 335.

⁵⁶⁴ TAMTÉŽ, inv.č. 140, sign. 273, kniha č. 71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668).

⁵⁶⁵ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

⁵⁶⁶ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha č. 81/2, fol. 292, 413.

⁵⁶⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 13.

⁵⁶⁸ TAMTÉŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 10.

⁵⁶⁹ TAMTÉŽ, fol. 1206.

zrušeného dvora templářského řádu. Celý objekt dostavěl roku 1595.⁵⁷⁰ Na to upomínaly zdejší vyryté erby z bílého mramoru. Bylo zde vyryto: „JAN ZELENDAR Z PROSSOWICZ A ANNA ZELENDAROVA Z KONIEHWVIEZD.“⁵⁷¹ Po roce 1580 se zbavoval městského majetku, jak to dělali bohatí měšťané a začal zkupovat selské grunty právě v Lodhéřově.⁵⁷² Až do svého odchodu z panských služeb z lodhéřovského dvora zásoboval kuchyni na jindřichohradeckém zámku hovězím masem, vínem, a hrachem. Rovněž poskytoval úvěr panské komoře. Po jeho smrti tento dvůr s grunty přešel do držení pánů z Hradce a byl začleněn do správy velkostatku. S jeho finančním zajištěním studoval na pražské univerzitě Theofil Lucinus, syn humanistického básníka Pavla Lucina.⁵⁷³ Jeho dcera se 6. listopadu 1588 provdala za rožmberského regenta Jakuba Krčín z Jelčan a Sedlčan v Českém Krumlově. S Jakubem Krčínem se Jan Zelendar znal, jelikož spolu zakládali rybníky na Řečicku a Jindřichohradecku.⁵⁷⁴ První jeho manželka **Anna Zelendarová z Koněhvězd** zemřela roku 1584 a je pohřbená v kostele sv. Jan Křtitele čtrnáctá vně chóru. Nápis na desce (158cm x 83cm) je zde dost nečitelný. Ve své závěti odkázala všechen majetek manželovi a své neteři Kateřině Zelendarové.⁵⁷⁵ Její znak tvořil rozpolcený štít na jehož pravé straně je kůň ve skoku, na levé tři hvězdy o šesti paprscích. Znak Jana Zelendara byla ozbrojená ruka. Zelendar nebyl pochován vedle své manželky, když zemřel roku 1600. Jezuité nedovolili pohřeb v kostele sv. Jana Křtitele, jelikož byl horlivým stoupencem strany pod obojí, a proto byl pohřben v kostele sv. Trojice.⁵⁷⁶ Proto také jeho druhá žena Dorota ve své závěti roku 1611 ničím tento kostel neobdarovala a darovala peníze literátům jindřichohradeckého kůru, 10 kop grošů na chudé a tu samou částku soukenickému bratrství, 5 kop grošů kostelu sv. Trojice a po 20 kopách grošů a ostatní majetek svým sestřím.⁵⁷⁷

Ale zpět k tomuto domu. Roku 1589 jej **Adam II. z Hradce** ze svého držení přepsal sirotku **Markétě Tenkové** po předchozím majiteli jejím otci Jiřím Tenkovi. Jelikož Adam II. z Hradce dlužil 300 kop grošů rodině Tenků, navrátil ho Markétě. Markéta se provdala za kotláře **Jiřího Pirchana**, ale roku 1597 se stala vdovou. Rok na to v srpnu prodala dům za 900 kop grošů **Julii Bulvanové z Bulvanu**. To byla manželka posledního hejtmana pánů z Hradce na Hluboké Štěpána Adama Bulvana z Bulvanu, jenž se po prodeji zmiňovaného panství v Jindřichově Hradci usadil.⁵⁷⁸ V lednu roku 1609 Bulvan zemřel, pohřben byl v kostele sv. Jana Křtitele pod kazatelnu (176cm x 90cm). Ve znaku měl na štítě raka a v klenotu ozbrojenou ruku s napřaženou šavlí. Na náhrobku je vyrytý nápis:

⁵⁷⁰ František TISCHER, *Po stopách*, s. 127-128.

⁵⁷¹ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

⁵⁷² František TISCHER, *Purkrabí*, č. 15, s. 22.

⁵⁷³ Josef HRDLIČKA, *Rezidenční město*, s. 101.

⁵⁷⁴ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory*, s. 242.

⁵⁷⁵ František TISCHER, *Purkrabí*, č. 23, s. 16.

⁵⁷⁶ TÝŽ, *Po stopách*, s. 128.

⁵⁷⁷ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 227, fol. 192.

⁵⁷⁸ TAMTĚŽ, inv. č. 156, kniha č. 86, fol. 342.

„LETHA PANIE 1609 V PATEK PRED OBRACENIM SV. PAVLA NA VIRU KRESTANSKOU UMREL UROZENY PAN STEPAN ADAM BULVAN Z BULVANU PAN BUH VSEMOHOUCI RACI SE SMILOVATI NAD DUSI JEHO.“⁵⁷⁹ Vdova Julie Bulvanová z Bulvanu splácela dům až do roku 1615. Roku 1598 si ještě přikoupila další dům na náměstí čp. 174 od vdovy Pirchanové. Jejich syn rytíř Adam Mikuláš Bulvan z Bulvanu studoval na zdejším jezuitském gymnasiu v letech 1602-1609, jako řada dalších místních měšťanských a šlechtických dětí.⁵⁸⁰ Vzal si za manželku Marii, vdovu po bohatém hradeckém kupci Melicharu Hoffmanovi z Liboše. Jemu 22. července roku 1616 gratulují radní páni ke sňatku slovy: „*šťěstí, božské požehnání a jiné všechno dobré za mnohá prodloužená léta*“.⁵⁸¹ Z tohoto domu podle urbáře města z roku 1613 odváděl 28 grošů.⁵⁸² Adama Mikuláše městská rada zvolila z nařízení českých stavů roku 1618 do vedení městské zemské hotovosti. Možná proto se také zbavil domu v říjnu roku 1625, který zdědil po své matce, aby se vyhnul možné konfiskaci a prodal ho důchodnímu písaři **Janu Unčovskému z Rosenportu** za 500 kop grošů.⁵⁸³ Ten se stal později regentem všech panství a v lednu roku 1641 si vzal za manželku Lucii Otýlii Strakovou z Ehrensteinu. Jan Unčovský umřel roku 1653 a zanechal po sobě vysokou hotovost 2 000 zlatých dceři Anně a synům Ambroži a Ferdinandovi. Od některého z nich koupil dům roku 1653 **Jan Michl Teicher** za 900 zlatých.⁵⁸⁴

Než ukončím výklad o držbě domů na náměstí, ještě bych se rád zmínil o domech, které leží přímo u náměstí, jak je vidět na přiložené katastrální mapě, ale nejsou jeho součástí. Dům číslo popisné 175 koupil 16. října roku 1535 vladýka Václav Štítný. Dům čp. 176 je bývalá městská lázeň s ostěním z roku 1550 a kamennými sedátky. Je to jednopatrová budova s klasicistickým průčelím o třech okenních osách. Hlavním motivem průčelí je goticko-renesanční sedátkový portál saského typu z roku 1560. Dům vznikl přistavěním k městské hradbě, která se tu zachovala. Mimořádně umělecko-historické hodnoty je vstupní portál z roku 1560.⁵⁸⁵ Tato nevšední kamenická práce sloužila zřejmě zároveň jako reklama, která zvala kolemjdoucí do městské lázně. Původně patřil městu jako „*bonum commune*“ (společenské dobro), měšťtí radní ho však brzy začali pronajímat a nakonec ho v poslední

⁵⁷⁹ Josef NOVÁK, *Náhrobní kameny*, (nestránkováno).

⁵⁸⁰ František TISCHER, *Po stopách*, s. 122.

⁵⁸¹ František TEPLÝ, *Dějiny města II/3*, s. 93.

⁵⁸² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 184, kniha č. 27 (urbář města z roku 1613).

⁵⁸³ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 159, kniha č. 89, fol. 93. (F.Teplý uvádí chybný rok 1621)

⁵⁸⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 160, kniha č. 90, fol. 338.

⁵⁸⁵ Jan MUK (ml.), *Jindřichův Hradec*, (nestránkováno).

čtvrtině 15. století prodali.⁵⁸⁶ Počátkem následujícího století ho získal lazebník Toman s podmínkou, „aby žáky, učedníky, tovaryše a městské chudé do lázni zdarma pouštěl a v jisté doby jim láznu rovněž zdarma vytápěl“.⁵⁸⁷ V roce 1544 pak dům „za 148 kop grošů hotových a 48 kop grošů na počkej“ koupil lazebník Kašpar, jenž průčelí nechal vyzdobit sedátkovým portálem.⁵⁸⁸ Bydlel zde holič, brandýř, který „trhal zuby, léčil kuří oka, sázel baňky, na jaře a na podzim pouštěl žilou, seškrabával bílé z jazyka.“⁵⁸⁹

Lazebník se rovněž specializoval na přistřihování vousů a úpravu vlasů. V pátek sloužila zadarmo pro chudé. Promiskuita nahých mužů a žen v lázni a přítomnost polooblečených lazebníků proměňovaly ve městech lázeňské prostředí v místo velmi podobné nevěstincům.⁵⁹⁰ Městská lázeň se mohla ovšem stát i institucí dobročinnou a včleňovala se do řady křesťanských skutků, k nimž měšťany vybízeli kazatelé a zpovědníci. Chtěl-li zbožný věřící podat důkaz svého milosrdenství, odkázal částku peněz na lázeň, kterou lazebník měl zdarma vytopit a poskytnout chudým lidem.⁵⁹¹

⁵⁸⁶ SOKA Jindřichův Hradec, AM Jindřichův Hradec, inv. č. 151, kniha čl. 81/2, fol. 316, 387.

⁵⁸⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 155, kniha č. 85, fol. 86.

⁵⁸⁸ TAMTÉŽ, fol. 86, 137.

⁵⁸⁹ Jan MUK (st.), *Z historie*, s. 8.

⁵⁹⁰ Josef MACEK, *Jagellonský věk*, s. 144.

⁵⁹¹ František HOFFMANN, *České město*, s. 331-345.

V. Závěr

Jindřichohradecké náměstí se ve sledovaném období vyznačovalo osobitou sociální a profesní skladbou obyvatel zapojených každodenními výrobními, správními či kulturními činnostmi do provozu zámeckého sídla, velkostatku, obchodu či do městské samosprávy. V Jindřichově Hradce se tato skutečnost zřetelně projevila v městské topografii, kterou jsem zpracoval pro období let 1500-1700. V bezprostředním sousedství městských domů panských úředníků bydleli v Jindřichově Hradci členové městské samosprávy, obchodníci, řemeslníci (zlatníci, malíři, řezníci, soukeníci, krejčí, pekaři, kupci, sedláři atd.). Náměstí bylo nejvýstavnější a nejrepresentativnější částí z celého města, zde mohli největší zbohatlíci či společensky vážení obyvatelé prezentovat své bohatství či postavení. O tom vypovídala i cena domů, kterou si mohli skutečně dovolit jen nejbohatší a vysoce postavení lidé. Cena domu na náměstí byla v zásadě vyšší než ceny domů na předměstích. Bylo v zájmu těchto lidí se dostat do středu města a být tak na očích druhým a demonstrovat tak svoje postavení.

Období, kterým jsem se zabýval, je z hospodářské hlediska Jindřichova Hradce charakterizováno nebyvalým rozvojem soukeníků a řemeslnického podnikání. Stranou nezůstávalo ani obchodní postavení a propojení Jindřichova Hradce s blízkým i vzdáleným zahraničím. Prostřednictvím nákupčích a faktorů byl Jindřichův Hradec napojen na vyhlášené zahraniční trhy (Linec, Norimberk, Freistadt, Augsburg) a stal se vyhledávaným místem obchodu se sukem, plátnem, zlatnickými a potravinářskými výrobky. Jak vyplývá z topografie, zakládali si zde v některých domech sklady zboží někteří zahraniční prodejci z říšských a rakouských měst. Ekonomický rozmach vytvářel příznivé předpoklady pro kulturní vzepětí, které našlo svůj nejvlastnější výraz v imponantní proměně architektonické tváře celého města i náměstí i celého města ve znamení nového renesančního stavebního slohu. Měšťanstvo jako aktivní kulturní činitel mělo výtečnou možnost nechat se inspirovat v recepci nových kulturních podnětů pohotovějším šlechtickým prostředím.

Vyšší a nižší úředníci z řad šlechty a měšťanů zajišťovali v období raného novověku každodenní provoz dvora rodové rezidence, pražského paláce, hospodaření velkostatku a s ním spřízněné hospodářské dvory celého dominia. Svou administrativní činností zásadně ovlivňovali úroveň každodenních vztahů mezi aristokraty a představiteli městské i venkovské správy. Rostoucí byrokratizace, rozvoj městského způsobu života a institucionalizace způsobovaly nárůst úředníků. Ekonomické změny v provozu zemědělských podniků druhé poloviny 15. a 16. století si vynutily kvantitativní a kvalitativní rozšíření úředního aparátu velkostatku. Tomu napovídá i nárůst panských úředníků na náměstí.

Společně se sociální diferenciací společnosti se zvětšovaly i rozdíly ve velikosti a výstavnosti domů na náměstí. Ve zkoumaném vzorku převažovali početně řemeslníci, obchodníci, vrchnostenští a městští úředníci. Z nejpočetněji zastoupených řemesel či živností to byli řezníci, jmenovitě Jiřík

Straka, Petr Hronek, Jan Nohel, Jan Říha, Jan Tunkl, dále soukeníci Mikuláš Houf, Tomáš Traumiller, Jiřík ze Kře, Jiří Doubravský, kraječi suken Zikmund Lindorfar, Jan Kerbrů, Ondřej Krejcar, Jiří Hober, Fridrich Haye, kloboučníci Pavel Siecz, Řehoř Rauch, Jan Cimrman, sladovníci Jan Pařízek, Petr Kokr, koželuhové Šimona a Jan Pirchanovi, Jiří Epenaur, krčmáři Ondřej Mittermayer, Jan Šauer, Fridrich Rolla, Martin Klug, kožešníci Linhart a Matouš Kokrové, Baltazar Šindler, Michal Lindorfar a zlatníci Jan Strobek, Jan Verner a zlatník Jakub.

Jindřichův Hradec byl typickým řemeslnickým městem.⁵⁹² Do konce 14. století se neví, která řemesla byla ve městě usídlena. Od konce 15. století se již jednotlivá řemesla objevují přímo v pramenech. Jsou to sladovníci, kožešníci, koželuhové, řezníci, soukeníci, krejčí, kováři, pekaři, zlatníci, postřihovači, sedláři. Tomu odpovídá i moje tabulka s jejich počty. Celkově se objevuje do třicetileté války na 87 druhů řemesel.⁵⁹³ Některá řemesla byla pro město velikosti Jindřichův Hradec poněkud luxusní a mohla prosperovat pouze po krátkou dobu. To je případ zlatníků, kteří ztratili odbyt tím, že jejich hlavní odběratel, hradecká vrchnost, se orientovala na dílny ve Vídni a v Praze.⁵⁹⁴ Snad nejdůležitějším hradeckým řemeslem a současně jediným řemeslem pracujícím na vývoz bylo soukenictví. Svého vrcholu dosáhla soukenická výroba v Jindřichově Hradci na konci 16. století, kdy se vyrábělo přibližně v 60-70 dílnách na 3 500 postavů sukna. Svou celkovou výrobou se Jindřichův Hradec řadil k největším soukenickým centrům jako byly Broumov, Jihlava, Chrudim. V 18. století podléhali hradečtí soukeníci konkurenci a vývoz (Morava, Uhry, Rakousko, Německo) tím zaniká a s tím klesal i počet dílen.⁵⁹⁵

Z obchodníků, kteří měli dům na náměstí, to byli Melichar Hoffman z Liboše, Matěj Traumiller z Ehrensteinu, Petr Hronek z Tučap, Jan Pohnán, Štěpán Haydinger, Tobiáš Königsdorff, Šimon Josef Tibelli, Ondřej Tunikut, Jan a Tomáš Cimrmanové, Jan a Kateřina Loncndorfarovi, Zuzana Straková, Jiří Wolf. Dále to byli městští úředníci (písaři, konšelé a primátoři) Jiřík Pavlovský, Pavel Mautner, Maxmilián Fűrstner, Jan Šenhanzl, Mates Erlinger, Jan Zíka, Matěj Haydar atd. V profesní a společenské tabulce jsem osoby, které vykonávaly nějaký úřad, ale ještě k tomu nějakou živnost, dával přednost charakteristice jednotlivce v zápisech v městských knihách. Do této skupiny patřili dvorští dodavatelé potravin pánů z Hradce jmenovitě Jan Čech, Jan a Kateřina Loncndorfarovi, Jáchym Rieml, Jiří Tunkl, Adam Čech, Jan Zelendar z Prošovic a Štěpán Vratislav z Mitrovic. Vrchnost ráda využívala jejich služeb a obchodních kontaktů, neboť je posílala na zahraniční trhy

⁵⁹² Vladimír ŠPIDLA, *Jindřichohradecké cechy*, České Budějovice 1985, s. 3-7.

⁵⁹³ František TEPLÝ, *Dějiny města II/1*, s. 15-25.

⁵⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 104-120.

⁵⁹⁵ Vladimír ŠPIDLA, *Jindřichohradecké cechy*, s. 5.

nakupovat drahé koření, jižní ovoce a víno. Tito bohatí měšťané rovněž poskytovali vrchnosti také úvěr i když nepatřili k jejím největším věřitelům. Zadlužení vladaři vyžadovali na bohatých měšťanech a rytířích své rezidence pomoc při obstarávání nových zdrojů úvěru u zahraničních bankéřů v době konání velkých trhů zvláště v Linci, Cáhlově a ve Vídni. Jako výraz díky dopomáhali věrným měšťanům k přijetí do nižšího šlechtického stavu a starali se jim o zisk drobných hospodářských podniků v okolí města. Tyto dlouhodobě poskytované finanční půjčky zadluženým velmožům ovlivňovaly projev náklonnosti obou stran. Tito klienti si je pak záhy zvali na křtiny, zásnuby, pohřby svých nejbližších a příbuzných a svatby svých dětí. Takovéto počínání zvyšovalo prestiž klientů v očích okolní společnosti. Výrazem důvěry ve vzájemných vztazích se stávaly hmotné dary, posílané klienty do rezidence aristokrata. Za prokázané služby žádali klienti velmožovu ochranu v době neočekávaných přírodních katastrof, neúrody, morových epidemií a vojenských vpádů. Příslušníci uvedených městských elit vlastnili jeden i více výstavných domů, jak vyplývá z městských knih a urbářů. K tomu vlastnili i zahrady, sady, pole, sladovny, haltýře na ryby a příměstské hospodářské dvory.

Další skupinou byli vrchnostenští úředníci (regenti, hejtmani, panští písaři). Drtivá většina z těchto úředníků byli šlechtici či měšťané, kteří obdrželi palatinát. Do této skupiny tedy náleží Jan Unčovský z Rozenportu, Jan Telecí z Prachomet, Ezechiel Stanislav Richter, Jan Štraus z Eberharce, Jakub Ketzl z Rotendorfu, Jáchym Čech z Kozmáčova, Linhart Korka z Korkyně, Tomáš Khaml Bitovanský z Bernfelsu, Jan Miller z Rottenburgu, Šťastný Pušperský z Pleší, Štěpán Adam Bulvan z Bulvanu, Jan ml. Mařan Bohdanecký z Hodkova, Jan Zelendar z Prošovic, Řehoř a Martin Auftiefarové z Eulenberka, Jakub Meruna z Mehrenfelsu, Štěpán Vratislav z Mitrovic. V této skupině to byli většinou urození obyvatelé (rytíři, vladykové, nobilitovaní měšťané). Rytíři od konce 16. století stále častěji pronikali na úřednická místa v rezidencích i na panstvích jihočeských aristokratů. Zvláště schopným z nich uděloval po předchozích přímluvách hradeckých či slavatovských velmožů panovník erb i predikát a některé pak mezi sebe přijal na zasedání českého zemského sněmu rytířský stav v Čechách. Po roce 1600 podíl rytířů ve správě panských velkostatků klesal a řadu klíčových pozic zde přebíralo vzdělané měšťanstvo.⁵⁹⁶ Tento trend potvrzuje i podíl jindřichohradecké nižší šlechty a měšťanů v orgánech velkostatku. Byla to zejména druhá polovina 16. století, kdy se kolem dominia pánů z Hradce vytvořila početná vrstva majetkově drobné nižší šlechty a zbohatlí měšťané, toužící po nobilitaci. Právě pro tyto dvě skupiny představovala úřednická nebo dvořanská služba v této lokální rovině politického systému jednu z trvalejších možností čínorodého podílu na moci.

⁵⁹⁶ Václav BŮŽEK, *Rytíři*, s. 11.

Vedle oděvu a vybavení interiéru patřil dům a jeho architektonická působivost k těm věcem, kterými člověk mohl dát najevo, kým vlastně je. Bydlení už pouze neuspokojovalo základní lidské potřeby, ale muselo odpovídat i společenskému požadavkům. O velikosti domu, podobě průčelí či vybavenosti interiéru nerozhodovala potřeba praktického užívání v každodenním životě. Bydlení se tedy stalo symbolem společenského postavení nejen u šlechty a měšťanů, ale postupně také u nejbohatších řemeslníků a sedláků. Náměstí jako centrum města bylo jeviště města, které bylo nejvíce na očích jiným lidem, bylo to centrum komunikace, obchodu, celoročních oslav a svátků. Vysoce reprezentativní charakter interiérů i exteriérů městských domů měl bezpochyby sociálně prestižní význam, neboť uvedená městská elita si i tímto způsobem potvrzovala výlučné společenské postavení v organismu rezidenčního města. Samozřejmě, že zde přebývali i obyčejní řemeslníci, ale ti byli poměrně bohatí, jinak by si nemohli dovolit koupit takový to dům.

Touto městskou topografií náměstí jsem chtěl přispět na jakýsi pohled Jindřichovým Hradcem po jeho architektonické a sociální skladbě. Je to sice jen náměstí, které jsem zpracoval, ale i to určitě napomůže při dalších dílčích výzkumech jiných předměstí. Sonda 33 domů na náměstí může leccos napovědět o životě města, například vývoji cen domů, architektonické proměně domů, společenském a sociálním rozvržení jednotlivých obyvatel na náměstí ve sledovaném období.

VI. Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec,

Archiv města Jindřichův Hradec

inv. č. 151, 155, 156, 159, 160, 161 (městské knihy)

inv. č. 140, sign. 273, kniha č.71 (výpis z ruly berničního úřadu dle revizitace 1668)

inv. č. 227 (knihy kšaftů)

inv. č. 221, 222 (knihy svatebních smluv)

sign. I. A 96, kniha č. 3 (vyměření trestů 1619)

inv.č. 731, kart. 10, sign I-I (účty za opravu radnice)

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec

Rodinný archiv Slavatů

inv. č. 184 kniha č. 27 (urbář města Jindřichova Hradce 1613)

inv. č. 185 kniha č. 28 (urbář jindřichohradeckého panství z let 1652-1654)

Vydané prameny

Bejblík, A. (ed.), Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, Praha 1977.

Čejka, M. (ed.), Adam Michna z Otradovic. Básnické dílo. Texty písní 1647-1661, Praha 1999.

Pánek, J. (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II, Praha 1985.

Teplý, F. (ed.), Kopiář úředních listů Jiříka Vratislava z Mitrovic, hejtmana na Hluboké, z let 1580-1583, in: Týž, Příspěvky k dějinám českého zemědělství, Praha 1926, s. 119-161.

Tischer, F.(ed.), Dopisy hejtmana Šťastného Pušperského z Pleší ku panu Jáchymovi z Hradce (1533-1561), Věstník Královské české společnosti nauk, třída fil.-hist.-jaz., 1903, Praha 1903.

Literatura

Bílek, T. V., Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém, Praha 1893.

Březina, F. F., Stručná chronika kostela a kláštera františkánského v Jindřichově Hradci, Jindřichův Hradec 1911.

Burian, V., Nástin archeologických výzkumů na náměstí Míru v Jindřichově Hradce v letech 1990-1999, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 11, 1999, s. 1-11.

- Bůžek, V. – Bůžková, H. – Stejskalová, J., Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu, Jihočeský sborník historický 59, 1990, s. 113-127.
- Bůžek, V. – Bůžková, H., Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 23-43.
- Bůžek, V., Městské domácnosti úředníků a dvořanů posledních Rožmberků, in: Pocta Josefu Petráňovi, Praha 1991, s. 301-325.
- Bůžek, V. – Bůžková, H. – Stejskalová, J., Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách (Prameny, metody, stratifikace), Jihočeský sborník historický 59, 1990, s. 65-80.
- Bůžek, V., Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách), České Budějovice 1993 (=Opera historica 3), s. 287-313.
- Bůžek, V., Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech, Praha 1996.
- Bůžek, V., Rytíři renesančních Čech, Praha 1995.
- Bůžek, V., Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách, Praha 1989.
- Bůžek, V. – Hrdlička, J. a kol., Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce, Praha 1997.
- Bůžek, V. – Král, P. (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999 (=Opera historica 7).
- Cironisová, E., Domy a řemesla v Třeboni v 16. a 17. století ve světle urbářů, Jihočeský sborník historický 46, 1977, s. 88-92.
- Čarek, J., Z dějin staroměstských domů, Pražský sborník historický 10, 1977, s. 5-50; 11, 1978, s. 5-67; 12, 1980, s. 5-69; 13, 1981, s. 5-49; 14, 1981, s. 5-49; 15, 1982, s. 5-43; 16, 1983, s. 5-44; 17, 1984, s. 5-43; 18, 1985, s. 5-37; 19, 1986, s. 5-34.
- Domečka, J., Boží muka v krajině Jindřichohradecké, Časopis Společnosti přátel starožitností 8, 1900, s. 7-12.
- Dražan, V., Gotický a renesanční městský dům z jižních Čech a Moravy, Zprávy památkové péče 10, 1950, s. 129-160.
- Fridrich, G., Rukověť křesťanské chronologie, Praha 1934.
- Herout, J., Slabikář návštěvníků památek, Praha 1978.
- Hoffmann, F., České město ve středověku, Praha 1992.
- Hrdlička, J., Adam Václav Michna z Otradovic ve světle písemných pramenů (K možnostem dalšího výzkumu jeho životních osudů), Hudební věda 38, 2001, s. 132-136.

- Hrdlička, J., Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova, České Budějovice 2003 (=Monographia historica III).
- Hrdlička, J., Deníkové záznamy jindřichohradeckého měšťana Jiříka Pavlovského z počátku 17. století, JSH 72, 2003, s. 31-45.
- Hrdlička, J., Hmotná kultura měšťanských domácností v renesanční Telči, Vlastivědný sborník Vysočiny – oddíl věd společenských 12, 2000, 35-54.
- Hrdlička, J., Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650), České Budějovice 2000 (=Monographia historica I).
- Hrdlička J., Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře, Jihočeský sborník historický 69-70, 2000-2001, s. 188-208.
- Hrdlička, J., Kuchyňský personál v rezidencích posledních pánů z Hradce a Rožmberků, Jihočeský sborník historický 65, 1996, s. 148-169.
- Hrdlička, J., Rezidenční město a panská kuchyně (Podíl jindřichohradeckých měšťanů, ostatních obyvatel panských služebníků na zásobování předbělohorského dvora pánů z Hradce potravinami, Jihočeský sborník historický 64, 1995, s. 85-112.
- Chotěbor, P., K architektonické podobě českých tvrzí v období renesance a manýrismu, Umění 39, 1991, s. 101-113.
- Jindřichův Hradec 1293-1993, České Budějovice 1992.
- Janák, J. – Hladíková, Z., Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989.
- Jirásko, L., Z historie jindřichohradeckého pranýře, Jindřichohradecký sborník historický č. 3, 1990, s. 1-12.
- Kadlec, J., Přehled českých církevních dějin II, Praha 1991.
- Kavka, F., Zlatý věk Růží. Kus české historie 16. století, České Budějovice 1966 (2. vydání Praha 1993).
- Kodera, P., Mázhaus – předsín nebo světnice? (Příspěvek ke studiu prostorovosti), Kuděj 1, 1999, s. 14-20.
- Kokojanová, M. (ed.), Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.-18. století), Prostějov 1997.
- Kovář, M., Novokřtění na dominiu pánů z Hradce, České Budějovice (=Opera historica 6), 1998, s. 387-400.
- Král, P., Pohřební slavnosti jako prostředek a místo komunikace raně novověké společnosti, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (=Opera historica 8), s. 315-332.
- Kubák, J., Topografie města Českých Budějovic 1540-1800, České Budějovice 1973.

- Kubíková, A., Historická topografie Českého Krumlova 1459-1654, Jihočeský sborník historický 71, 2002, s. 185-204; 72, 2003, s. 108-128; 73, 2004, s. 195-214; 74, 2005, s. 271-298.
- Lancinger, L., Příspěvek ke studiu cen městských domů (Český Krumlov), Hospodářské dějiny 8, 1981, s. 141-182.
- Lavička, R., Špulřířská kaple při kostele Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 13, 2004, s. 11-40.
- Le Goff, J., Encyklopedie středověku, Praha 2002.
- Ledvinka, V., Feudální velkostatek a poddanská města v předbělohorských Čechách, in: Česká města v 16. a 17. století, Praha 1991, s. 95-120.
- Ledvinka, V., Poddanská města a městečka na panstvích jihočeských Vítkovů v 16. a počátkem 17. století, in: Poddanská města v systému patrimoniální samosprávy, Ústí nad Orlicí 1996, s. 173-183.
- Ledvinka, V., Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596), Praha 1985.
- Macek, J., Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) III, Praha 1998.
- Macková, M. (ed.), Poddanská města v systému patrimoniální správy, Ústí nad Orlicí 1996.
- Macháček, F., Plzeň a Plzeňsko I, Plzeň 1930.
- Mencl, J., Historická topografie města Jičína, Jičín 1948.
- Mencl, V., Měšťanský dům českého středověku, Zprávy památkové péče 13, Praha 1953.
- Míka, A., Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. století), sborník historický 1, 1953, s. 122-213.
- Muk, J., Adam Michna z Otradovic, básník a skladatel českého baroka, Jindřichův Hradec b.d.
- Muk, J., Historická bibliografie města Jindřichova Hradce, Jindřichův Hradec 1970.
- Muk (ml.), J. – Muk (st.), J., Jindřichův Hradec – stavebně historický průzkum města, Praha 1978.
- Muk (ml), J., Obnova loubí v Jindřichově Hradci, Památková péče 25, 1965, s. 179-182.
- Muk, J., Osudy posledního koželužství č. 13 v Jindřichově Hradci, Ohlasy od Nežárky 62, 1932, s. 1-6.
- Muk, J., Z historie některých hradeckých domů, Jindřichův Hradec 1975.
- Novák, J., Náhrobní kameny Jindřicho-Hradecké, Jindřichův Hradec s.d.
- Novák, J., Zámek Jindřichohradecký, Jindřichův Hradec 1905.
- Novák, J., Soupis památek uměleckých a historických v politickém okrese Jindřichův Hradec, Praha 1901.
- Orth, J., Jindřicho-Hradečtí měšťané v l. 1623-1727 do svazu městského přijatí, Jindřichův Hradec 1884.

- Orth, J., Nástin historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce od konce 15. století až k povstání stavovskému (1618), Jindřichův Hradec 1879.
- Petráň, J., Dějiny hmotné kultury I/2, Praha 1985.
- Petráňová, L., Domovní znamení staré Prahy, Praha 1988.
- Placht, O., Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.-18. století, Praha 1957.
- Pletzer, K., Hronkové a Špulířové v Jindřichově Hradci a Českých Budějovicích, Výběr 11, 1974, s. 20-36.
- Pletzer, K., Soupis historických a vlastivědných prací Dr. Jana Muka o Jindřichově Hradci a okolí, Jindřichův Hradec 1990.
- Rada, O. - Radová, M., Mistr Leopold Estreicher a jeho stavební dílna, Umění 18, 1970, s. 358-382.
- Rampula, J., Domy v Telči, Telč 1999.
- Stejskalová, J., Předbělohorské domácnosti jindřichohradeckých a prachatických měšťanů, diplomová práce, České Budějovice 1989.
- Rull, F., Monografie města Jindřichova Hradce, Jindřichův Hradec 1875.
- Šamánková, A., Architektura české renesance, Praha 1962.
- Teplý, F., Burian Celerin Braumhauzský z Roštejna, Sborník Historického kroužku 16, 1915, s. 113-122, 177-187.
- Teplý, F., Dějiny města Jindřichova Hradce I/1-4, II/1-3, Jindřichův Hradec 1927-1935.
- Teplý, F., Domy města Jindř. Hradce, Jindřichův Hradec s.d. 1918.
- Teplý, F., Dva staří hospodáři čeští (Štěpán Vratislav, † 1587, Jiřík, bratr jeho, † 1603), Olomouc 1916.
- Teplý, F., O starých lékařích v Jindřichově Hradci, Jindřichův Hradec 1923.
- Teplý, F., Panství Jindřichohradecké po válce třicetileté, Časopis pro dějiny venkova 9, 1922, s. 198-207.
- Teplý, F., Slavatovské palatinaty, Český časopis historický 30, 1924, s. 470-501.
- Tischer, F., Katalog jezuitského gymnasia v J. Hradci od založení až do sklonku 17. věku, Sborník Historického kroužku 23, 1922, s. 65-71.
- Tischer, F., Paměti fary jindřichohradecké, Jindřichův Hradec s. d.
- Tischer, F., Po stopách jindřichohradeckých rodin šlechtických a erbovních, Časopis Společnosti přátel starožitností 32, 1924, s. 120-128.
- Tischer, F., Purkrabí, hejtmani a vrchní na Hradci, Ohlasy od Nežárky 1897, č. 4-31.
- Van Dülmen, R., Kultura a každodenní život v raném novověku I., Praha 1999.
- Vorel, P., Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století, Pardubice 2001.
- Winter, Z., Zlatá doba českých měst, Praha 1991.
- Winter, Z., Z rodiny a domácnosti staročeské. Ze života XVI. století II, Praha 1912.

Záloha, J., Ceny domů v Českém Krumlově v letech 1511-1539 in: Katedra československých dějin a archivního studia Univerzity Karlovy. Pracovní skupina pro dějiny cen a mezd. Materiál č. 8, 1963. s. 174-220.

Zeman, A., Plzeň v první polovině 17. století, poměry hospodářské a sociální, Plzeň 1936.

VII. Seznam obrazových příloh

1. Náměstí z 24. srpna roku 1840 při svěcení praporu 11. pěšího pluku (s. 23).
2. Náměstí kolem roku 1900 (s. 24).
3. Pohled na západní stranu náměstí s třemi domy zleva čp. 6, 7, 8 (s. 43).
4. Pohled na zdobený strop Špulířské kaple (s. 50).
5. Náhrobní deska Adama Michala Španovského z Lisova (s. 58).
6. Pohled na radnici, sochu Nejsvětější Trojice a domy s loubím na severovýchodní straně náměstí čp. 136, 137, 138/139 (Langrův dům) a 140 (s. 63).
7. Radnice s pranýřem na litografii z roku 1764 (s. 64).
8. Epitaf zhotovený Zuzanou Strakovou z roku 1649 v kostele Nejsvětější Trojice (s. 67).
9. Langrův dům s biblickými výjevy (s. 71).
10. Atrium Langrova domu (s. 74).
11. Pohled na jihozápadní část náměstí zleva s domy čp. 158, 159, 160, 161 (s. 89).
12. Pohled na jižní stranu náměstí zleva s domy čp. 166, 165, 164, 163 (s. 93).
13. Epitaf rodiny Auftiferů z Eulenberka v kostele Nejsvětější Trojice (s. 100).
14. Tabulka č.1 - profesní a společenská skladba obyvatel na náměstí v 16. a 17. století (s. 116-117).
15. Ukázka jedné ze smluv z městských knih (s. 118).
16. Mapa č. 1 - katastrální mapa náměstí (s. 119)

Tabulka č. 1 – Profesní a společenská skladba obyvatel na náměstí v 16. a 17. století.

	1500 - 1525	1525 - 1550	1550 - 1575	1575-1600	1600- 1625	1625-1650	1650-1675	1675-1700	Celkem
<u>Vrchnost a její úředníci</u>									
dvorní malíř				1					1
Vlastníci domu páni z Hradce a Slavatové	2	3	2	3	2				12
panský myslivec	1				1				2
panský porybný	1								1
písař důchodní		1			2	3	2		8
písař obroční		1					1		2
písař panský	2	1		1	1				5
regenti - hejtmani		2	2	5	4	4		1	18
služebníci vrchnosti	12	3	1	2	2	2	2	1	25
CELKEM - 74	18	11	5	12	12	9	5	2	
<u>Město a jeho úředníci</u>									
vlastník domu městská obec		2	1	1	2		1		7
městský rychtář	2	3	2						7
městští radní		1	1		2	1			5
písař městský					3	1			4
primátor města					2	2			4
CELKEM - 27	2	6	4	1	9	4	1	0	
<u>Obchodníci</u>									
kupec-obchodník		3	4	3	3	6	4	4	27
CELKEM - 27	0	3	4	3	3	6	4	4	
<u>Řemeslníci</u>									
barvíř			1		1				2
bednář	1								1
hospodář	1				1		1	1	4
italský kameník					1				1
jehlář		1							1
klíčník		1							1
kloboučník	1		1				3		5
kotlář				1			1		2
kovář	2								2
koželuh	1	1	1				1	1	5
kožešník	1	1	3						5
kraječ suken	1	3							4

Pokračování tabulky č. 1	1500 - 1525	1525 - 1550	1550 - 1575	1575-1600	1600- 1625	1625-1650	1650-1675	1675-1700	Celkem
krejčí	3	1				1			5
mydlář								1	1
pekař						1	1		2
postřihovač				2			1		3
provazník		1							1
řemenář							1		1
řezník	3	1	1	2	2	1			10
sedlář	2					1	1		4
sladovník	1	1		1			3		6
soukeník	2	2	5	2	2	1	1	1	16
stolař		2		1					3
šenkýř piva a vína	1		1	2	1	2	1	2	10
švec	1								1
taškář			1	1					2
truhlář		1		1					2
uzdař	1	2	1	1					5
zámečník	1	1							2
zednický mistr							1		1
zelinář					1				1
zlatník	3		2		1				6
CELKEM - 116	26	19	18	14	10	7	16	6	
Ostatní									
císařský rychtář							1		1
lékárník		1			1		1		3
lékař	1						1		2
městský rychtář z Č. Budějovic						1			1
měšťané z jiných měst Třeboň, Pelhřimov, Jihlava.	2		1		1				4
právník							1		1
učitel	2						1		3
výběrčí pivního tácu a mýt							1	1	2
CELKEM -17	5	1	1	0	2	1	6	1	

23

Jam Konselee ariesta hradce
 zetcha od narozeni Syna Bozeho Zysgryeho Szyr
 steho smdesateho Ssesteho wpatek po Swate luzy
 rozkazame apowolame vrozeneho pana pana Sim
 drucha zhradce zc pana nasseho mlostiweho was
 law purgymiste toho casu z pam konselee jakest
 zerm awitel heonel beran hanus tiemar pawel
 Dub mathuss zherzibuow cybulass smierar
 Stepan Sukemf lorens Arennar lnharth krawa
 Broz bednarc a Jan halama kychtarz toho casu
 prodali amozmie wzdaly laznu w ariestie nebozila
 panylyta kteraz byla odkazana nazadusse ata genz
 lepi w kuthie wedle Arnostta awedle hanusa malerze
 spatnemu zychowi lazobnikowi za Cxy ff ahned
 zych zawdal nam panom konselem xx ff adom ty
 pemere wydaly hned nebozila ayatuffowre zeme
 polowicy z druheho bratra zeme druhu polowicy
 atak gie oddielily atak zych ma kazdeho werunku
 wydawati na kazdy Swaty waglaw panom konselem
 wmoz kazdeho roku po x ff az doposlednich pemez
 Aty pemere magy wydawati polowicy Swrotkom
 apolowicy nazadusse ff ata festu wen zych ff x ff
 ypana kasspara Bayshaple purgymista toho casu
 zym felim wicz zych natu laznu panom konselem
 przy Swatton waglawon xx ff zych dal panom
 wmoz purgymista kama kama xx ff dyret kos
 pam pucizili ariestie kos dwoz z toho kute ymie za tiety
 ff zmet kos walbra piefre vubn nexordielim atn
 Salte an S. Antionj Anno 2000 ff zych dal panom
 wmoz purgymista pawola mista xx ff spolu nebe ye kol
 za dezel ama koluty adu for in deta kofie dm zym Anno
 dm ff xxxviii ff y py latorc zych lazobnik dal y wozumy ma
 dyu laznu panu kstac panatu purgymista toho casu ff
 Anno dm ff lxxxvijo Ten palte przy om kuryy zych palte
 kstatu pemez za laznu xx ff atak wyplunk

Obrázek 15 Ukázka jedné ze smluv z městských knih (Státní okresní archiv Jindřichův Hradec)

Mapa č. 1 - Katastrální mapa s domy na náměstí.

Anotace

Majitelé domů na jindřichohradeckém náměstí v raném novověku (1500-1700)

Námětem diplomové práce se mi stala držba domů na jindřichohradeckém náměstí ve dvou staletích v 16. a 17.. Poté co jsem formou historické topografie provedl rekonstrukci majetkové držby jednotlivých nemovitostí, jsem se zabýval otázkou, z jakých skupin obyvatel se rekrutovali majitelé domů na náměstí (vrchnostenská byrokracie, členové městské samosprávy, nižší šlechta, vrchnost, obchodníci atd.).

Společně s osobami, které vlastnily jednotlivé domy jsem upřel svoji pozornost také na vývoj podoby centrálního městského prostranství (dláždění, loubí, kašny, radnice, pranýř, náhrobní kameny, architektura domů atd.), jíž ve sledovaném období prošlo. Stranou pozornosti mi nezůstal ani všední a sváteční život, který se na náměstí odehrával. Toto vše mně přivedlo k úvahám nad tím, jak obyvatelé města své náměstí vnímali a jaký význam pro ně měla držba nemovitostí na něm.

Heuristickým východiskem se mi staly prameny uchované ve Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci (fond Archiv města Jindřichova Hradce, knihy kupů a prodejů) a v jindřichohradeckém pracovišti Státního oblastního archivu Jindřichův Hradec (fond Velkostatek Jindřichův Hradec, katastry).

Proprietary houses on the square in Jindřichův Hradec in 16. and 17. century.

Subjekt thesis me it was possession houses on the square in Jindřichův Hradec in two centuries in 16. and 17. With that when I maked historic form reconstruction asset possession individual immovables, I considered question from whence came proprietary houses on the square (magistrate bereaucracy, city council, under gentry, overlord, merchants etc.).

All at once with persons, that held houses I watched progress image central city space (pavement, arbour, fountains, town hall, pillory, gravestones, architecture of the houses etc.) as in the pursuance period it came. I watched also everyday and festival life, that on the square took place. This me it brought for the contemplation as towns people their square perceived.

Source base me were dokumenty in the State distrikt archiv in Jindřichův Hradec (fund archiv of the city Jindřichův Hradec, books of the sale and purchase) and in the working place State regional archiv Jindřichův Hradec (fund manor Jindřichův Hradec, catastrys).